

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Králův dvůr: Rezidence Václava IV.

Králův dvůr: The Royal Court of Wenceslaus IV

Gabriela Dykastová

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Sládková

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: B D-FJ

2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Králův dvůr: Rezidence Václava IV.* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. dubna 2015

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní Mgr. Kateřině Sládkové za ochotu ujmout se vedení mé bakalářské práce a za trpělivost, čas a cenné připomínky, které napomohly zkvalitnění této práce.

ANOTACE

Bakalářská práce se věnuje královské rezidenci Králův dvůr na Starém Městě pražském, která byla založena Václavem IV. Práce zkoumá časové období sta let, kdy Králův dvůr plnil funkci královské rezidence. Cílem bakalářské práce je prozkoumat časové období mezi vznikem a zánikem Králova dvora na základě analýzy, následné komparace a kompilace získaných informací. Práce je strukturována do pěti kapitol. Úvodní kapitola charakterizuje pojem rezidence. Hlavní kapitola práce zkoumá okolnosti vzniku Králova dvora a jeho stavbu. Následující kapitola se zaměřuje na pobyt panovníků v Králově dvoře. Práce je zakončena kapitolou, která je věnována zániku Králova dvora.

KLÍČOVÁ SLOVA

královská rezidence, Králův dvůr, Staré Město pražské, Václav IV., pozdní středověk, středověká architektura

ANNOTATION

The bachelor thesis focuses on the Králův dvůr (King's Court), the residence of the Bohemian kings in the Prague's Old Town which was founded by Wenceslaus IV. The thesis examines the period of one hundred years when the Bohemian king's resided there. The aim of the thesis is to examine the century between the creation and the destruction of the King's Court on the basis of analyses, comparison and compilation of acquired information. The thesis is composed of five chapters. The first chapter defines the term residence. The main chapter of the thesis examines the circumstances of the creation and construction of the King's Court. The following chapter focuses on the living of Bohemian king's in the King's Court. The last chapter aims at the destruction of the King's Court.

KEYWORDS

royal residence, King's Court, Prague's Old Town, Wenceslaus IV, Late Middle Ages, medieval architecture

Obsah

1	Úvod	6
	1.1 Prameny a literatura	8
2	Rezidence českých králů	12
3	Vznik Králova dvora	17
	3.1 Doba vzniku	20
	3.2 Důvody vzniku.....	22
	3.3 Charakter stavby	26
	3.4 Umístění.....	28
	3.5 Prostorové dispozice dvora	33
4	Pobyt panovníků v Králově dvoře	40
	4.1 Václav IV.	40
	4.1.1 Dvě zajetí krále Václava	41
	4.1.2 Národnostní složení okolí Králova dvora za vlády Václava IV.	44
	4.1.3 Králův dvůr a učení Mistra Jana Husa.....	45
	4.1.4 Vztah Václava IV. k Pražskému hradu.....	46
	4.1.5 Královnin dvůr.....	47
	4.2 Husitské války.....	49
	4.3 Zikmund Lucemburský.....	51
	4.3.1 Zikmundův pobyt v Králově dvoře.....	52
	4.3.2 Královnin dvůr.....	54
	4.4 Albrecht Habsburský	55
	4.5 Ladislav Pohrobek	56
	4.6 Jiří z Poděbrad.....	58
	4.7 Vladislav II. Jagellonský.....	60
5	Zánik Králova dvora	67
6	Závěr	71
7	Seznam použitých informačních zdrojů	74
	7.1 Prameny	74
	7.2 Sekundární literatura.....	76
8	Seznam příloh	83

1 Úvod

Královská rezidence byla v každém období považována za nedílnou součást královské moci. Královské sídlo odráželo panovníkovu osobnost, sloužilo jako místo pro bydlení, reprezentaci a mnohdy rovněž obranu. Součástí panovníkova sídla proto byly nejen prostory pro osobní potřebu, ale rovněž místnosti, ve kterých mohl přijímat cizí vyslance či, jako v případě Prahy, pořádat zemské sněmy. Součástí panovníkovy rezidence rovněž bylo nezbytné hospodářské zázemí a pokoje pro hosty a služebnictvo. Středověký dvůr měl stále ještě částečně obrannou funkci. Bylo tedy nezbytné propojit bezpečnost, reprezentativní vzhled a komfortně zařízené místnosti určené k pobytu panovníka a jeho dvora. Spojení těchto tří důležitých funkcí bylo pro Králův dvůr na Starém Městě zásadní.

Umístění královské rezidence uvnitř města mělo vliv na městské hospodářství. Přítomnost krále však také měšťany omezovala a zavazovala je k loajalitě ke královskému majestátu. Panovník i město se navzájem ovlivňovali, což vedlo k dočasnému zvýšení prosperity a významu městské části v okolí panovníkova sídla, na druhou stranu ovšem také k omezení ekonomické aktivity poté, co panovník přesunul svou rezidenci ze Starého Města zpět na Pražský hrad.

Králův dvůr na Starém Městě je dnes již zaniklou stavbou, po níž nezůstala téměř žádná památka s výjimkou Prašné brány, která však byla ke Královu dvoru přistavena až v období vlády Vladislava II. Jagellonského. Nedlouho poté, co ztratil svou rezidenční funkci, přešel areál z králových rukou do držby šlechticů. Jeho prestiž upadala a v průběhu staletí se měnily jeho funkce od kněžského semináře, přes kasárna až po kadetní školu. Dvůr prošel rozsáhlými barokními přestavbami, v jejichž rámci byl na jeho území postaven kostel sv. Vojtěcha. Zvláštností popisů původního Králova dvora je absence jakékoliv zmínky o domácí kapli či jiném prostoru určenému k duchovním účelům, což je ve srovnání s tehdejšími panovníckými i šlechtickými sídly zcela ojedinělé. Neexistence zpráv o přítomnosti kaple může ovšem souviset s rychlým zbouráním areálu v období od července 1902 do srpna 1903 a následnou výstavbou Obecního domu. V období bourání barokního areálu nebylo poskytnuto dostatek prostoru pro detailní průzkum základů staveb a zbytků zdiva, takže je možné, že některé detaily nejsou v nákresech zaznačeny, a proto některé části bývalého dvora nelze správně identifikovat.

Ačkoliv je v posledních letech věnována pozornost dvorské kultuře a jednotlivým rezidencím českých šlechticů a králů ve středověku, stále chybí zpracování ucelené monografie k tématu Králova dvora. Tato „zapomenutá“ lokalita stojí ve stínu Pražského hradu, i když byl Králův dvůr hlavní královskou pražskou rezidencí sto let. Kvůli svému jménu je staroměstský Králův dvůr méně obeznámenými čtenáři často dokonce zaměňován s Královým Dvorem u Berouna.

Stavební aktivitě Václava IV. je ve srovnání s fundacemi Karla IV. věnována malá pozornost. Osobnost Václava IV. je obvykle spojována s jeho charakteristickou zálibou ve venkovských hradech, rozhodně by však neměla být opomíjena ani jeho stavební činnost uvnitř měst.

Předložená práce se v původním zamýšleném tematickém vymezení měla zaměřit na Králův dvůr pouze v období vlády Václava IV. Je nesporné, že s osobou tohoto panovníka je Králův dvůr spojen nejvíce, protože byl jeho zakladatelem a pobýval v něm nejdéle. Ostatní panovníci v areálu prováděli spíše drobnější úpravy. Výjimkou bylo období vlády Vladislava II. Jagellonského, které bylo spojeno s výstavbou Pražské brány, která byla propojena s areálem Králova dvora. Z důvodu zachování kontinuity textu se nakonec ukázalo jako vhodné řešení rozšíření časového období hlavního tématu práce na celých sto let, kdy Králův dvůr na Starém Městě pražském fungoval jako rezidence českých králů, tj. v období přibližně od roku 1383 do roku 1485.

Cílem bakalářské práce je prozkoumání okolností vzniku, hlavních funkcí, jejich proměn a zániku funkce Králova dvora na Starém Městě pražském jako hlavní pražské rezidence českého krále. Cílem je rovněž zjistit rozložení jednotlivých budov v rámci celého areálu. Práce také hledá odpověď na otázku, zda byl Králův dvůr i sídlem královny v době, kdy pobývala v pražských městech.

Úvodní kapitola se zabývá kritickým zhodnocením pramenů a literatury, které se vztahují přímo k areálu Králova dvora a k událostem, které se odehrávaly v jeho prostorách či jeho těsné blízkosti.

Druhá kapitola je věnována obecnému úvodu do problematiky dvorů a rezidencí ve středověku. Je zde definován pojem rezidence a postavení Králova dvora v rámci rezidencí jednotlivých českých králů, kteří v Králově dvoře alespoň po určitou dobu své vlády pobývali.

Třetí kapitola je zaměřena na předpokládanou podobu a funkci Králova dvora a je ústřední kapitolou celé práce. Postupně je zde popsáno období vzniku Králova dvora a důvody, které Václava IV. přiměly ke změně hlavní pražské rezidence. Následně je věnována pozornost samotné stavbě, jejímu umístění a rozložení budov v rámci areálu Králova dvora.

Části čtvrté kapitoly jsou seřazeny v chronologickém sledu dle vlády jednotlivých českých králů, kteří v Králově dvoře pobývali, tj. od vlády Václava IV. až do zániku Králova dvora jako rezidence českých králů za vlády Vladislava II. Jagellonského. Pozornost je také věnována období husitských válek, kdy Králův dvůr neplnil funkci královské rezidence.

Pátá kapitola se zabývá postupným zánikem všech funkcí Králova dvora a podává stručný přehled jeho majetkové struktury až do barokní přestavby areálu na konci 17. století.

Práce má charakter kompilace, která vedle sekundární literatury vychází také z kronik a pramenů diplomatického charakteru. Kompilační metoda je doplněna o stavebně-historickou analýzu a komparaci názorů jednotlivých autorů především v kapitolách, které se týkají data vzniku Králova dvora, charakteru stavby a prostorových dispozic rezidence.

1.1 Prameny a literatura

Králův dvůr je okrajově zmiňován v líčení nemnohých událostí v několika dobových kronikách, vždy však musíme brát v úvahu to, že v kronikách je popis dějinných událostí často zatížen subjektivním názorem autora. Pro potřeby této práce bylo především důležité dohledat, zda kronikáři vůbec nějaké události s místem Králova dvora spojovali. Žádný z kronikářů staroměstskému areálu nepřikládal větší význam, a pokud byl Králův dvůr zmiňován, tak pouze okrajově v souvislosti s některými událostmi. I díky těmto skromným zmínkám však můžeme částečně rekonstruovat dějiny Králova dvora a přehled významných dějinných událostí, které s tímto místem souvisejí. Mezi

nejdůležitější prameny tohoto typu pro téma této práce patří: *Husitská kronika*¹ od Vavřince z Březové, *Staré letopisy české*² a *Kronika česká*³ od Václava Hájka z Libočan.

Vztah Václava IV. k okolí Králova dvora lze částečně pochopit na základě listin, které ve vztahu ke Starému Městu vydával. Tyto listiny lze dohledat v *Codex iuris municipalis I.*⁴

Většina autorů opírá svá tvrzení, zvláště v dataci doby vzniku Králova dvora, pouze o údaje z Tomkova *Dějepis města Prahy*,⁵ aniž by jeho odůvodnění doložili konkrétní listinou. Kniha Johanna Berghauera *Proto-Martyr*,⁶ na kterou rovněž odkazuje Tomek, podává důležité svědectví o listinách vydaných v Králově dvoře v době jeho založení. Ke Královu dvoru se však nevztahují žádné zakládací listiny, které by bylo možno zkoumat. Při analýze listin v *Regestech Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.*⁷ jsem zjistila, že většina údajů v těchto listinách je pro potřeby práce nepoužitelná, protože udávají jako místo vydání pouze Prahu bez upřesnění, ve kterém ze svých sídel Václav IV. listinu vydal.

Králův dvůr je kvůli své geografické poloze hůře viditelný na veškerých pramenech grafické podoby. Zatímco Václavův hrad na Zderaze je díky své vyvýšené poloze zachycen na řadě vedut, Králův dvůr není zachycen téměř na žádné. Výjimku tvoří pouze veduta Prahy z roku 1606 od Philippa van der Bossche (*Sadelerův prospekt*),⁸ na níž je však vidět pouze Prašná brána. Pozdější zobrazení okolí Prašné brány z 18. a 19. století nelze použít, protože areál byl na konci 17. století zcela přestavěn a rozšířen o kostel sv. Vojtěcha. Poloha Králova dvora a budov v jeho okolí je však velmi

¹ VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, *Husitská kronika*, M. Bláhová (ed.), druhé vydání, Praha 1979.

² *Staré letopisy české (z rukopisu Křižovnického)*, F. Šimek (ed.), Praha 1959.

³ Václav HÁJEK Z LIBOČAN, *Kronika česká*, J. Linka (ed.), Praha 2013.

⁴ Viz jednotlivé listiny v seznamu pramenů.

⁵ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl II.*, druhé vydání, Praha 1892; Týž, *Dějepis města Prahy. Díl III.*, Praha 1875.

⁶ Johann Thomas Adalbert BERGHAUER, *Proto-Martyr*, 1736.

⁷ Několik svazků, které shromažďují listiny z jednotlivých archivů.

⁸ Philippus Van den BOSSCHE, *Sadelerův prospekt, 1606*, in: M. Příkrylová, *Soupis vedut vzniklých do roku 1850. Svazek III/1, Sběrka grafiky Archivu hlavního města Prahy*, Praha 2013.

dobře zakreslena na *Mapách staré Prahy k letům 1200, 1348 a 1419*,⁹ které zpracoval Václav Vladivoj Tomek.

Cenným zdrojem informací ohledně rozložení jednotlivých budov v rámci areálu byly jednoznačně dvě studie¹⁰ Jana Heraina, z nichž rovněž vychází většina pozdějších autorů. Herain měl jedinečnou příležitost provést zaměření objektu kadetní školy při bourání areálu a prozkoumat staré zdivo, dle kterého mohl odhadnout původní rozmístění budov Králova dvora. Dějinné souvislosti dokládá z Tomkova *Dějepisů města Prahy*, jeho nákresy, které znázorňují uspořádání jednotlivých budov, jsou však jedinečné. Ve druhé části své studie *Králův dvůr u Prašné brány v Praze (dokončení)* opírá své závěry o prostorových dispozicích dvora o informace ze zemských desek z poloviny 16. století. Pro potřeby této práce jsou informace ze zemských desek převzaty přímo z Heraina, který uvádí jejich kompletní přepisy i se svými doplňujícími komentáři, což nám dovoluje převzít dané listiny přímo z jeho studie.

Tomáš Durdík ve studii *Hrady Václava IV. v pražských městech a jejich nejbližším okolí*¹¹ detailně zakreslil prostorové dispozice dvora na základě Herainových průzkumů starého zdiva. Durdík vycházel především z Herainových závěrů, zároveň však pomocí částečného porovnání Králova dvora s jinými hrady založenými Václavem IV. (především s novoměstským hradem na Zderaze a s Novým hradem u Kunratic) mohl snáze dokreslit předpokládanou polohu věžovitého paláce a jiných hradních budov.

Vilém Lorenc v knize *Nové Město pražské*¹² popisuje celou oblast Králova dvora a domnívá se, že Králův dvůr byl součástí Václavova většího urbanistického záměru. Lorenc částečně přejímá závěry Jana Heraina, zároveň však předkládá vlastní poznatky. Detailněji než Herain i Durdík rozebírá systém pavlačí a umístění a množství křídel Králova dvora. Lorenc je jediný, který zastává myšlenku kompletní uzavřenosti většího

⁹ Václav Vladivoj TOMEK, *Praha. Mapy staré Prahy k letům 1200, 1348 a 1419*, Praha 1892.

¹⁰ Jan HERAIN, *Králův dvůr u Prašné brány v Praze*, in: Zprávy komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek král. hlav. města Prahy. Sv. 2., Praha 1910; TÝŽ, *Králův dvůr u Prašné brány v Praze (dokončení)*, in: Zprávy komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek král. hlav. města Prahy. Sv. 3., Praha 1911.

¹¹ Tomáš DURDÍK, *Hrady Václava IV. v pražských městech a jejich nejbližším okolí*, in: Documenta pragensia č. 6/1, Praha 1986.

¹² Vilém LORENC, *Nové Město pražské*, Praha 1973.

dvora, tudíž i existenci severního křídla. Jako jediný také porovnává vzájemnou pozici jižního křídla bývalé kadetní školy a Prašné brány. Na základě jejich rovnoběžnosti vyvozuje, že jižní křídlo Králova dvora přesně kopírovalo půdorys později postavených budov semináře a následně i kadetní školy.

Historií místa, na kterém byl postaven Králův dvůr, a událostmi, které s areálem v následujících letech souvisely, se zabýval Josef Mayer ve studii *Králův dvůr a mincovna na Starém Městě*¹³. Klára Benešová ve studii *Pražská sídla Václava IV.*¹⁴ zasadila stavbu do kulturně-historického kontextu a porovnala městská sídla Václava IV. se sídly francouzských králů.

Jedinečným zdrojem informací pro charakteristiku celého období byly jednotlivé díly *Dějepis města Prahy*¹⁵ od Václava Vladivoje Tomka a příslušné díly *Velkých dějin země Koruny české*¹⁶. Informace z jednotlivých dílů *Dějepis města Prahy* je však nutné občas porovnat, protože vzhledem k rozsáhlosti díla a postupnému sběru informací autor u některých údajů v jednotlivých dílech poskytuje odlišnou interpretaci. Drobnější epizody ze života panovníků, které významněji souvisely s místem Králova dvora, lze nalézt v monografiích Jiřího Spěváčka *Václav IV. 1361-1419. K předpokladům husitské revoluce*,¹⁷ Františka Kavky *Poslední Lucemburk na českém trůně: králem uprostřed revoluce*,¹⁸ Rudolfa Urbánka *Věk poděbradský. Čechy za kralování Jiříka z Poděbrad. Léta 1460-1464*¹⁹ a Josefa Macka *Jagellonský věk v českých zemích. Sv. 1. Hospodářská základna a politická moc*²⁰.

¹³ Josef MAYER, *Králův dvůr a mincovna na Starém Městě*, in: Staletá Praha XXI. – královská cesta: sborník Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody, Praha 1991.

¹⁴ Klára BENEŠOVSKÁ, *Pražská sídla Václava IV.*, in: F. Šmahel – L. Bobková (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012.

¹⁵ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl II-X*, Praha 1875-1894.

¹⁶ Lenka BOBKOVÁ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české IV.b.*, Praha a Litomyšl 2003; Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české V.*, Praha a Litomyšl 2000 a Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI.*, Praha a Litomyšl 2007.

¹⁷ Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. 1361-1419. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986.

¹⁸ František KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně: králem uprostřed revoluce*, Praha 1998.

¹⁹ Rudolf URBÁNEK, *Věk poděbradský. Čechy za kralování Jiříka z Poděbrad. Léta 1460-1464*, Praha 1962.

²⁰ Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích. Sv. 1. Hospodářská základna a politická moc*, Praha 1992.

2 Rezidence českých králů

Králův dvůr byl sto let rezidencí českých králů. Aby se však z pouhého příležitostného královského sídla stal hlavní rezidencí, musel splňovat základní znaky rezidence. Pojem rezidence, jeho definice a charakteristika jednotlivých rezidencí na území zemí Koruny české v období vlády Lucemburků se v posledních letech staly předmětem zájmu řady publikací.²¹

Středověká panovnická rezidence je chápána jako trvalé sídlo panovníka (v případě této práce sídlo českého krále). Obecně můžeme rezidenci charakterizovat jako místo, které je politickým i kulturně reprezentativním sídlem panovníka a současně je zde přítomen králův dvůr.²² Vztah dvora a rezidence je pro pochopení obou pojmů zásadní. Dvůr je schopen během svých přesunů bez trvalé rezidence fungovat,²³ rezidence však bez přítomnosti dvora ztrácí svou hlavní funkci – poskytnout zázemí panovníkovu dvoru a umožnit jeho politické i kulturní fungování.

²¹ Jde především o soubor příspěvků shromážděných ve sbornících, ve kterých se jednotliví autoři zaměřují na charakteristiku rezidenčních center na území zemí Koruny české a na konkrétní podoby reprezentace a životního stylu na panovnických a šlechtických středověkých dvorech. Např. Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ (ed.), *Dvory a rezidence ve středověku. Sborník příspěvků z kolokvia konaného 18. března 2005 v Historickém ústavu AV ČR ve spolupráci s Ústavem českých dějin FF UK*, Praha 2006.; Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Jan ZELENKA (edd.), *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti*, Praha 2008.; Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ (ed.), *Dvory a rezidence ve středověku III. Všední a sváteční život na středověkých dvorech*, Praha 2009.; Lenka BOBKOVÁ – Mlada HOLÁ (edd.), *Lesk královského majestátu ve středověku. Pocta Prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám*, Praha a Litomyšl 2005; Lenka BOBKOVÁ – Jana KONVIČNÁ (edd.), *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14.–17. století. Korunní země v dějinách českého státu III. Sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia konaného ve dnech 29.–31. března 2006 v Clam-Gallasově paláci v Praze*, Praha 2007.

²² Lenka BOBKOVÁ, *Rezidenční a správní centra v zemích Koruny české za vlády Lucemburků*, in: L. Bobková – J. Konvičná (edd.), *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14.–17. století. Korunní země v dějinách českého státu III. Sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia konaného ve dnech 29.–31. března 2006 v Clam-Gallasově paláci v Praze*, Praha 2007, s. 24-25.

²³ Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Panovnický dvůr ve středověku. Struktura, prostor a reprezentace*, in: D. Dvořáčková-Malá – J. Zelenka (edd.), *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti*, Praha 2008, s. 12 zdůrazňuje, že panovníkův dvůr může být přítomen v hlavní rezidenci, příležitostně reprezentativní rezidenci či během panovníkova přesunu pouze v cestovním stanu.

Český král se se svým dvorem přesouval mezi jednotlivými rezidencemi v rámci Čech, zemí Koruny české i mezi říšskými či jinými zahraničními městy v případě, že vládl i okolním zemím. Z důvodu existence více královských rezidencí různé velikosti i důležitosti je v českém prostředí vhodné rozlišovat mezi hlavní rezidencí a vedlejšími rezidencemi. Hlavní rezidencí českého krále v období jeho pobytu v Čechách byla obvykle Praha. Hlavní královská rezidence byla vždy spjata s reprezentativní funkcí dvora. Analogicky tak lze k hlavní královské rezidenci přiřadit větší dvůr, *curia maior*.²⁴

V případě Václava IV. je zřejmá nadřazená pozice Prahy, která byla Václavovým hlavním reprezentativním a politickým sídlem. V této souvislosti bychom mohli jako Václavovu hlavní rezidenci po přesunu z Pražského hradu označit Králův dvůr na Starém Městě pražském. Králův dvůr splňoval všechny hlavní znaky královské rezidence, které byly podpořeny vysokými tržními cenami nemovitostí a koncentrací vysoké šlechty v jeho okolí, což zdůrazňovalo prestiž této rezidence.²⁵ Václav IV. využíval stejně jako jeho předchůdci i následovníci množství vedlejších či příležitostných rezidencí na území Čech, mezi nimiž vynikaly především Točnick, Žebrák, Kutná Hora, Nový hrad u Kunratic a novoměstský hrad na Zderaze.²⁶ Václavovy pobyty na mimopražských hradech jsou obvykle označovány jako pobyty soukromého charakteru, čemuž nasvědčuje menší rozloha hradů, která nemohla zajistit pohodlný pobyt celému většímu královskému

²⁴ Větší dvůr, *curia maior*, se na rozdíl od menšího dvora, *curia minor*, nenacházel v panovníkově blízkosti vždy. Scházel se jen za účelem významných správních či slavnostních příležitostí. Větší dvůr byl bezprostředně spjat spíše s hlavní rezidencí i vzhledem k velkému počtu osob, které k němu náležely a které se z prostorových důvodů do menších rezidencí nevešly. Podrobněji tuto problematiku rozebírá D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Panovnícký dvůr ve středověku. Struktura, prostor a reprezentace*, s. 11-39.

²⁵ Tato problematika je dále rozebrána v následující kapitole.

²⁶ Tento výčet uvádí Tomáš DURDÍK, *Hrady Václava IV. v pražských městech a jejich nejbližším okolí*, in: *Documenta pragensia* č. 6/1, Praha 1986, s. 24-44. L. BOBKOVÁ, *Rezidenční a správní centra v zemích Koruny české za vlády Lucemburků*, s. 30 používá pro Žebrák, Točnick a Kutnou Horu pojem vedlejší či příležitostná rezidence. V případě Nového hradu u Kunratic a hradu na Zderaze je situace složitější. Oba hrady byly Václavem postaveny dodatečně a po jistou dobu bychom je skutečně mohli charakterizovat pouze jako příležitostné rezidence. S postupem doby však jejich oblíbenost u Václava rostla. Hrad na Zderaze se stal pro Václava vítaným útočištěm po jeho druhém zajetí, kdy se obával pobytu na Starém Městě. Nově vybudovaný Nový hrad u Kunratic byl pro něj oblíbeným sídlem v posledních letech jeho vlády a je nutno dodat, že je to rovněž místo, kde zemřel. Ani jeden z hradů však nelze pokládat za hlavní rezidenci, za níž byl bezesporu trvale považován Králův dvůr. Je však lepší je označovat spíše jako vedlejší rezidence a označení příležitostné rezidence ponechat pro venkovské hrady či pro Kutnou Horu.

dvoru,²⁷ je však rovněž nutné zdůraznit jejich politický rozměr. Přesuny Václava IV. mezi jednotlivými rezidencemi můžeme částečně zdokumentovat na základě místa vydání jeho listin.²⁸ Celkově je však obtížné detailně doložit Václavův pohyb mezi rezidencemi a reakci dvorských úřadů na jeho přesuny.²⁹ V dubnu a květnu 1383 se Václav dlouhodobě zdržoval mimo Prahu a přesouval se mezi Křivoklátem, Karlštejnem a Berounem. Je zřejmé, že se během svého pobytu musel minimálně jednou uvolit, ač nerad, řešit politické otázky, když 21. května přijal v Berouně mantovského vyslance.³⁰ Václav tak využíval k politickým jednáním i své příležitostné rezidence. Tyto rezidence tak nelze chápat pouze jako ryze soukromé, zároveň však jejich význam pro chod státu nelze směšovat s hlavní pražskou rezidencí v Králově dvoře.

V období husitských válek ztratil Králův dvůr na dlouhých 16 let (v rozmezí let 1420–1436) statut královské rezidence. Po příjezdu Zikmunda Lucemburského do Prahy v létě 1436 byla tato jeho funkce rychle obnovena a byla zachována až do přesídlení Vladislava II. Jagellonského na Pražský hrad a následně do Budína. Pro krále Zikmunda, Albrechta, Ladislava i Jiřího z Poděbrad byl Králův dvůr po celou dobu jejich vlády

²⁷ Václav IV. upřednostňoval spíše přítomnost menšího dvora před větším, což dokládá jeho obliba pobytu v menších venkovských či městských sídlech, kam by se větší dvůr jen stěží vešel. Větší a menší dvůr ve vztahu k českým králům z rodu Lucemburků porovnává D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Panovnícký dvůr ve středověku. Struktura, prostor a reprezentace*, s. 35.

²⁸ V této souvislosti je však nutné zdůraznit, že především v případě listin vydaných v Praze lze mnohdy jen stěží určit, ve které z rezidencí byly vyhotoveny. Po roce 1383 jsou vždy s největší pravděpodobností vydány v Králově dvoře na Starém Městě, ale pouze u nepatrného procenta z nich je tato skutečnost doložitelná, protože jako místo vydání je označena pouze Praha. Jednou z mála takovýchto listin je listina z 1386 dec. 8. *Pragae*, in: *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.*, Tomus V (*Fontes archivii nationalis; Litterae monasteriorum*), Fasciculus 1, s. 126-127. Ani v případě této listiny není nikde v textu uvedeno konkrétní místo sepsání, nicméně vzhledem k tomu, že se jedná o edici listin, tak je listina doplněna poznámkou, že byla vydána „*in Maiori Civitate Pragensi in curia ... Venceslai*“. Tato listina byla sepsána mezi církevními hodnostáři a nefiguruje v ní Václavovo jméno.

²⁹ Ivan HLAVÁČEK, *Dvůr na cestách. Několik úvah a podnětů*, in: L. Bobková – J. Konvičná (edd.), *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14.–17. století. Korunní země v dějinách českého státu III. Sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia konaného ve dnech 29.–31. března 2006 v Clam-Gallasově paláci v Praze*, Praha 2007, s. 94-95, pozn. 9.

³⁰ O této události se zmiňuje Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. 1361-1419. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986, s. 172. a I. HLAVÁČEK, *Dvůr na cestách*, s. 101.

hlavní českou rezidencí a při porovnání délky pobytu v Králově dvoře a na Pražském hradě byl rovněž hlavní českou rezidencí pro Vladislava Jagellonského.³¹

Roční pobyt Zikmunda Lucemburského v pražském Králově dvoře zřetelně naznačil, že Zikmund pokládal někdejší sídlo svého bratra za svou hlavní českou rezidenci, ve které zastával úřad českého krále. Ve vztahu k jeho jiným úřadům však Praha dlouhodobě nebyla centrem jeho vlády.

Krátká vláda Albrechta Habsburského a ještě kratší pobyt jeho dvora v Praze v Králově dvoře nám znemožňuje detailněji dokumentovat jeho úmysly s touto královskou rezidencí. Albrecht hodlal nepochybně využívat Králův dvůr v době svého pobytu v Čechách, je však nepravděpodobné, že by v něm trvale sídlil se svým dvorem, protože tento záměr nedokládá žádný z jeho činů. Pokud by chtěl v Praze dlouhodobě sídlit, podnikl by kroky k trvalému přestěhování své manželky a dvora do Prahy, což se ovšem nestalo.

Ladislav Pohrobek sídlil v Králově dvoře podstatně déle než jeho otec. Po svém více než ročním pobytu v Králově dvoře v letech 1453–1454 učinil svou hlavní panovnickou rezidencí Vídeň. Králův dvůr nadále zůstával Ladislavovou hlavní pražskou rezidencí a v souvislosti s rozhodnutím uspořádat svatební oslavy v roce 1457 v Praze na Starém Městě se mohlo zdát, že Ladislav přehodnotí svůj názor a pozvedne prestiž Prahy i Králova dvora tím, že se do Králova dvora natrvalo vrátí. Jeho smrt však všechny naděje překazila.

Pobyt Jiřího z Poděbrad v Králově dvoře byl zajisté částečně vynucen okolnostmi i návazností na tradici. Jiří z Poděbrad se staral o úpravy Králova dvora pro Ladislava Pohrobka, a proto nebylo překvapivé, že si za své sídlo vybral tentýž objekt, protože prostory Králova dvora byly uzpůsobeny pro potřeby královské reprezentace i běžné státní administrativy. Přesun rezidence do některého z hradů nového krále by nebyl politicky ani organizačně vhodný, a proto se Jiří soustředil na posílení své pozice v pražské rezidenci. Bezpochyby pobýval také na svých vlastních državách,³² ale již

³¹ Pražský hrad byl sice hlavní Vladislavovou pražskou rezidencí po delší časový úsek jeho vlády, fyzicky v něm však pobýval kratší dobu než v Králově dvoře.

³² O jiných pražských nemovitostech Jiřího z Poděbrad informuje Rudolf URBÁNEK, *Věk poděbradský. Čechy za králování Jiříka z Poděbrad. Léta 1460-1464*, Praha 1962, s. 30-31. Jiří z Poděbrad měl v Praze svůj dvůr již od roku 1448, když zastával úřad zemského správce. Jiří vlastnil a přebýval v domech

skutečnost, že si královna Johana z Rožmitálu zřídila své sídlo v bývalém Hankově domě, dokazuje, že král i královna Králův dvůr pokládali za svou hlavní rezidenci pro dlouhodobý pobyt v Praze.

Praha zůstala rovněž v období pobytu Vladislava II. v Čechách jeho hlavní rezidencí. Nejprve panovník bydlel v Králově dvoře na Starém Městě a poté se v polovině 80. let 15. století přesunul na Pražský hrad. Pobyt krále ve vedlejších rezidencích na území Čech byl za Vladislavovy vlády značně omezen finančními možnostmi jeho dvora. Vladislav v době svého pobytu v Králově dvoře ovládal v Čechách pouze čtyři hrady.³³ Počet příležitostných rezidencí byl tak ve srovnání se zakladatelem Králova dvora, Václavem IV., značně omezen. Vladislav však kromě Prahy využíval jako svou vedlejší rezidenci také Kutnou Horu. Během pražských bouří v letech 1483 a 1484 pobýval král dlouhodobě v této vedlejší rezidenci. Následně Králův dvůr přišel v důsledku králova přesídlení na Pražský hrad o svou funkci hlavní pražské královské rezidence a stěží bychom ho poté mohli označovat alespoň za rezidenci vedlejší či příležitostnou. Vladislav se poté plně věnoval přestavbě Pražského hradu a Králův dvůr upadal v zapomnění. Vladislavovo přesídlení do Budína znamenalo definitivní konec nadějí na obnovu funkce Králova dvora jako hlavní královské rezidence v Praze, protože Vladislav se v rozmezí let 1490–1516 zdržel v Praze v celkovém součtu pouhých 19 měsíců a jeho pražskou rezidencí byl napříště výhradně Pražský hrad.³⁴

výhradně na Starém Městě. Nejprve bydlel v domě U Pelikána, který se nacházel na rohu Jilské a Jalovcové ulice, poté v Bočkově dvoře na rohu Liliové a Řetězové ulice a poté již jako král v Králově dvoře. Od roku 1455 vlastnil rovněž dům U Štupartů a Markrabin dům na Staroměstském náměstí. Dle Urbánkova popisu se jednalo o týž dům, který předtím obývala se svým dvorem královna Žofie. Je tedy zřejmé, že Jiří byl i skrze vlastnictví nemovitostí úzce spjat s předešlými českými králi.

³³ Byly to hrady Křivoklát, Poděbrady, Kolín a Hradištko. Jejich výčet stanovil na základě nepublikované studie Františka Kavky o změnách vlastnických struktur hradů v 15. století Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích. Sv. 1. Hospodářská základna a politická moc*, Praha 1992, s. 227.

³⁴ 5 měsíců v roce 1497, 2 měsíce v roce 1502 a 12 měsíců v letech 1509–1510 jak uvádí J. MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích. Sv. 1, s. 237.*

3 Vznik Králova dvora

Výrazná odlišnost Václava IV. od jeho otce se projevuje nejenom ve způsobu vykonávání vlády, ale také v odlišných preferencích výběru královských rezidencí reprezentujících královský majestát. Karel IV. se v krátké době po svém příjezdu do Prahy přesunul z pražských měst na Pražský hrad, zatímco Václav si naopak nechal v Praze cíleně zbudovat dvě královské městské rezidence. Nejdůležitější a zároveň první městskou rezidencí Václava IV. byl Králův dvůr na Starém Městě. Pokud porovnáme tento komplex, který si zvolil za ústřední sídlo svého pražského pobytu, se sídlem jeho otce, zaznamenáme mezi těmito dvěma rezidencemi na první pohled zřetelný rozdíl. Králův dvůr nebyl situován na návrší, což znemožnilo zachycení jeho původní podoby na většině vedut.³⁵ Z tohoto důvodu nelze v současnosti podat přesný popis vnější podoby areálu, protože žádný nákres nezachycuje vnější plášť budov. Lze tedy rekonstruovat pouze jeho půdorys. Naproti tomu Pražský hrad, který si vybral za své pražské sídlo Karel IV., přitahoval pozornost již svou polohou: „*Karlův hrad symbolizoval svým vzhledem i polohou ústřední roli císaře a krále v hlavním městě království.*“³⁶ Rovněž propojenost profánních a sakrálních staveb v komplexu Pražského hradu vyhovovala prezentaci císařovy moci.

Záměr přesunout rezidenci do města poskytoval Václavovi IV. jednu nespornou výhodu: mohl si pro výstavbu Králova dvora vybrat vhodnou parcelu a upravit stavební dispozice komplexu tak, aby zcela vyhovovaly jeho soukromým i vladařským potřebám. Částečně se Králův dvůr stal soukromou rezidencí, jejíž vzhled již nezdůrazňoval pouze reprezentaci královského majestátu, ale nově zohledňoval také pohodlí a soukromé požadavky panovníka.

Již v období vlády Jana Lucemburského měl na město pozitivní vliv přesun královské rezidence do Starého Města. Pro Staré Město vydal Václav IV., stejně jako Jan

³⁵ Zaměřujeme se na období, kdy komplex ještě neprošel barokní přestavbou (pohled na Prahu v Schedelově kronice (1493), Vratislavský prospekt (1562), pohled na Prahu Jorise Hoefnagela (1598), panorama Prahy Václava Hollara (1650). Areál hlavních budov Králova dvora není sice na žádné z vedut z 15.-17. století přímo zachycen, na Sadelerově prospektu (1606) však lze rozpoznat alespoň Prašnou bránu, která byla s Královým dvorem propojena. Viz přílohu č. 1.

³⁶ Klára BENEŠOVSKÁ, *Pražská sídla Václava IV.*, in: F. Šmahel – L. Bobková (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012, s. 389.

Lucemburský, privilegia, která upevnila postavení staroměstských měšťanů. Kromě privilegií však měla na město blahodárny vliv i samotná přítomnost krále v jeho hradbách. Pozemky a domy na Starém Městě se stávaly velmi lukrativními, protože se šlechta snažila zakoupit reprezentativní dvory v blízkosti Králova dvora. Za vlády Václava IV. bylo na Starém Městě ze všech pražských měst nejvíce domů ve vyšších cenových kategoriích. Dokonce se zde můžeme setkat až se 16 šlechtickými dvory, které stály více než 100 kop českých grošů.³⁷ Je nesporné, že cenu ovlivňovala i blízká královská rezidence.

Ve 30. a 40. letech 14. století byly šlechtické rezidence na Starém Městě nejvyhledávanější.³⁸ Za vlády Karla IV. ztratilo Staré Město své výsadní postavení a šlechta si začala své městské rezidence budovat i v jiných částech Prahy. Přesun královské rezidence do Králova dvora a Václavovo potvrzení privilegií Starému Městu však opět pozvedly prestiž sídlení v této části pražských měst. Václav potvrdil Starému Městu jeho privilegia v roce 1385,³⁹ což nepochybně souviselo nejen s návazností na potvrzení privilegií Karlem IV. v souvislosti se založením Nového Města pražského, ale rovněž s panovníkovým kladným vztahem ke Starému Městu. 43 vlastníků z řad šlechty, což bylo více než 36 % všech šlechtických držav v pražských městech, mělo

³⁷ Rostislav Nový uvádí, že na Novém Městě bylo rezidencí v této cenové kategorii pouze 6 a na Malé Straně 4 (Rostislav NOVÝ, *Šlechtická rezidence v předhusitské Praze*, in: Documenta Pragensia č. 9/1, Praha 1991, s. 13). Ohledně cen všech typů domů (měšťanských i šlechtických) v předhusitské Praze podrobněji informuje Jiří ČAREK, *Plán rozložení domů podle hodnoty v předhusitské Praze*, in: F. Holec (ed.), *Pražský sborník historický* 6, Praha 1971, s. 101. Za patricie mohl být považován člověk, který měl ve městě nemovitý majetek nejméně ve výši 100 kop českých grošů. Plnoprávným měšťanem byl ten, kdo vlastnil nemovitosti v ceně nejméně 50 kop, což byla dle Čarkových slov stále značná suma. Domy řemesníků byly od 20 kop a domky chudiny v ceně kolem 4 kop českých grošů. Zatímco dle zjištění Rostislava Nového bylo šlechtických dvorů v ceně nad 100 kop pouze 16, tak Čarek zjistil, že patricijských domů v této cenové kategorii bylo ve stejné době celkově asi 87, což bylo 13 % ze všech staroměstských domů. Na Starém Městě se tak v porovnání se všemi pražskými městy v objemovém i procentuálním vyjádření nacházelo nejvíce nejdražších šlechtických dvorů a patricijských domů.

³⁸ Rostislav Nový spojuje jejich rostoucí význam s vydáním privilegií krále Jana Lucemburského pro Staré Město, která dle jeho názoru reagovala na rostoucí počet domů zakoupených šlechtou na Starém Městě a zároveň vzestupnou tendencí těchto nákupů stimulovala. R. NOVÝ, *Šlechtická rezidence v předhusitské Praze*, s. 9.

³⁹ 1385. 24. ledna. Praha, in: Codex iuris municipalis I (dále jen CIM I), s. 173-175, č. 107. Není bohužel doložitelné, zda byla tato listina vydána přímo v Králově dvoře. Jisté však je, že byla vydána na území Prahy. Vzhledem k tomu, že v této době již panovník bydlel pravidelně v Králově dvoře, byla listina nejspíš vydána přímo v jeho nové rezidenci.

za vlády Václava IV. městské rezidence na Starém Městě, tedy v relativní blízkosti Králova dvora.⁴⁰ V tomto směru měl vznik Králova dvora pozitivní vliv na rozvoj svého okolí. V době vlády Václava IV. se však Staré Město kvůli němu také zadlužilo. Na tuto skutečnost nás upozorňuje listina vydaná v Praze v listopadu roku 1400, ve které Václav IV. uznává, že „*měšťané a obec města Pražského do velikých dluhův kvůli němu se uvrhli a chtějí jim nějakou pomoc učiniti, osvobozuje je na tři leta od sv. Martina počínaje od placení všech berní, sbírek a dávek*“⁴¹. Není však jisté, zda toto zadlužení mělo přímou spojitost s královým pobýváním na Starém Městě. Pokud by však zadlužení Starého Města a následné odpuštění daní ze strany krále přímo souviselo například s válečnými výdaji, král by tuto skutečnost nejspíš zmínil. V listině vydané na Žebráku v říjnu 1406 totiž uvádí, že odpuštění daní souvisí s dluhy, do kterých „*měšťané Velikého města Pražského pro dlouho trvající minulé války upadli*“⁴². V předchozí zmíněné listině z roku 1400 žádnou konkrétní příčinu dluhů nezmiňuje a přiznává, že je to pouze vinou jeho osoby, což by mohlo znamenat, že dluhy souvisejí s jeho pobytem na Starém Městě. Ačkoliv sídlení krále na Starém Městě znamenalo pro město výsadní postavení mezi ostatními pražskými městy, tak jeho obyvatelé měli dlouhodobě velké problémy se zadlužením.⁴³ Informují nás o tom obě výše zmíněné listiny i následující listina z října roku 1413, která byla vydaná Václavem IV. v Praze: „*Král Václav IV. potvrzuje kmetům a obyvatelům Velikého města Pražského všechna privilegia, jež jim předešli králové*

⁴⁰ Zde je nutné zohlednit především vzdálenost šlechtických rezidencí od Králova dvora v závislosti na jejich umístění na jednotlivých březích Vltavy. Z tohoto pohledu skutečně ležely staroměstské rezidence relativně blíže Královu dvoru než např. malostranské i za předpokladu, že se nenacházely v těsné blízkosti Králova dvora. Nový zmiňuje, že na Novém Městě bylo šlechtici vlastněno 28 domů, na Hradčanech včetně Pražského hradu 27 a na Malé Straně 13. Pouze 6 šlechticů vlastnilo nemovitosti ve více pražských městech, z nichž byla obvykle alespoň jedna umístěna na Starém Městě (výjimku tvořili pouze páni z Házmburka, kteří vlastnili nemovitosti pouze na Malé Straně a na Hradčanech). R. NOVÝ, *Šlechtická rezidence v předhusitské Praze*, s. 11.

⁴¹ 1400. 18. listopadu. Praha, in: CIM I, s. 184, č. 115.

⁴² 1406. 28. října. Žebrák, in: CIM I, s. 197, č. 123.

⁴³ Výše citované listiny doslova uvádějí, že Václav přebíral vinu za zadlužení na sebe. Rostoucí zadlužení bylo nejspíš částečně zapříčiněno ztrátou konkurenceschopnosti Starého Města poté, co Václav ztratil říšskou korunu (o nespokojenosti Starého Města bude více pojednáno v kapitole Dvě zajetí krále Václava). I v tomto případě byl však Václav jednou z nepřímých příčin zadlužení.

a vévodové Čeští byli udělili a chtěje, aby sobě z dluhův pomohli, osvobozuje je na deset let od placení všelikých berní a jiného druhu dávek.“⁴⁴

3.1 Doba vzniku

Datum vzniku Králova dvora na Starém Městě pražském náleží k milníkům v dějinách rezidenční kultury českých králů. Králův dvůr se od Václavova přesídlení z Pražského hradu stává na sto let hlavní královskou rezidencí a Pražský hrad v této době ztrácí svou výsadní funkci. Přesídlení Václava IV. z Pražského hradu do prostoru uvnitř hradeb Starého Města bývá obvykle spojováno s počátkem roku 1383⁴⁵. V tomto roce došlo také k významné obměně Václavových poradců a osob, které tvořily jeho dvůr. V případě přesunu královny rezidence se však uvádí i dřívější datace, která vychází z předpokladu, že se Václav se svým dvorem do Starého Města přesunul již na konci roku 1382⁴⁶. Pozdější datace, která naopak období stěhování dvora zasazuje na konec 80. let

⁴⁴ 1413. 21. října. Praha, in: CIM I, s. 208, č. 131.

⁴⁵ K tomuto datu se přiklání Jan HERAIN, *Králův dvůr u Prašné brány v Praze*, in: Zprávy komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek král. hlav. města Prahy. Sv. 2., Praha 1910, s. 34; Emanuel POCHE (ed.), *Praha středověká. Čtvero knih o Praze*, Praha 1983, s. 276; Pavel VLČEK (ed.), *Umělecké památky Prahy. Díl 1. Staré Město. Josefov*, Praha 1996, s. 537 a František KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně: králem uprostřed revoluce*, Praha 1998, s. 210.

⁴⁶ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl III.*, Praha 1875, s. 329. Tomek přesun dvora zasazuje na konec roku 1382 s odkazem na: Johann Thomas Adalbert BERGHAEUER, *Proto-Martyr*, 1736, s. 202. Berghauer se zmiňuje o třech listinách, které byly v první polovině roku vydány v králově rezidenci na Starém Městě. První byla vydána 8. února: „*Neo-Pragensium jura fori, ac vestigalia portarum, & inter ea jusfoeni & avenae in foro ad Ecclesiam S. Henrici libere vendendorum in vernacular lingua datum legimus. Ex aula nostra Regali, Urbis majoris die 8. Mensis Februarii An. 1383.*“ Druhá byla vydána 4. května: „*Alias ad Benessium à Liebuszycz aulae Regalis judicem in causa devolutionum ab intestato ad Regis Cameram. Dat. Ex Aul. Regia. Urb. Majoris die 4. May An. 1383.*“ Třetí byla vydána 7. května: „*Item ad Wilhelmum ab Hazmburg in causa Leopoldi ab Oseka officialis Praepositi Wissehradensis. Ex aula veteri Urbis majoris die 7. May An. 1383. horum quoque mentio fit in tabulis Regni antiquis.*“ Berghauer tyto listiny pouze takto stručně shrnuje, důležité však je, že uvádí konkrétní místa a data jejich vydání. Tomek se domnívá, že první dvě listiny byly vydány v Králově dvoře u sv. Benedikta a poslední jmenovaná ve dvoře U Černého orla. V dostupných *Regestech Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.* však v současné době tyto listiny nelze dohledat, mohou však být uloženy i jinde či ještě nebyly vydány v edici. Z knihy *Proto-Martyr* by bylo nejspíš možné tyto informace dodatečně získat z poznámek uvedených u hřbetu knihy. V současné době je však kniha přístupná především na mikrofilmovém pásku, a zmíněné poznámky u hřbetu vazby jsou vidět na snímcích pouze částečně, takže je není možno přečíst.

14. století,⁴⁷ se opírá o zjištění, že ještě v roce 1385 bylo vlastnictví domu, na jehož parcele byl Králův dvůr postaven, pražským arcibiskupem posmrtně potvrzeno Těmovi⁴⁸ z Koldic. Z tohoto důvodu se Tomek domnívá, že král parcelu i s domem zakoupil až po tomto datu. Pravděpodobnější variantu chronologického sledu událostí nám však nabízí tvrzení, že potvrzení prodeje v roce 1385 Janem z Jenštejna „*souvisí nepochybně s dalším majetkovým převodem tohoto areálu, ke kterému došlo snad tím, že jej začal užívat král Václav IV. již na konci roku 1382 nebo na začátku roku 1383*“⁴⁹. To by však znamenalo, že Václav začal dům využívat ještě za života Těmy z Koldic, který zemřel až koncem roku 1383.⁵⁰ Je proto zvláštní, že smlouvu o koupi neuzavřel Václav IV. přímo s Těmou z Koldic, který byl členem Václavovy královské rady a císařským hejtmanem ve Vratislavi, což znamenalo, že patřil do blízkého okolí krále. Dá se proto předpokládat, že Těma z Koldic Václavovi dům propůjčil k užívání a k právnímu stvrzení dané skutečnosti mělo dojít později.

Rychlou proměnu Králova dvora v královskou rezidenci již na počátku 80. let 14. století částečně potvrzuje skutečnost, že již na konci 70. let byla v těsném sousedství Králova dvora dobudována Dlážděná (dnešní Hybernská) ulice a v roce 1382 pak byla v dané oblasti provedena parcelace.⁵¹ Vilém Lorenc se proto domnívá, že výstavba Králova dvora úzce souvisela s urbanistickým záměrem, který měl změnit vzhled celé oblasti na rozhraní Starého a Nového Města pražského. Durdík se přiklání k názoru, že i rezidence začala být budována již na konci 70. let a obývána byla od roku 1383.⁵²

⁴⁷ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl II.*, Praha 1892, s. 154. Tomek se tudíž v jednotlivých dílech svého *Dějepisu města Prahy* rozchází v přesné dataci. Tento rozpor je nejspíš způsoben postupným shromažďováním informací, nicméně Tomek sám na tento rozpor v dataci ani na jeho příčinu neupozorňuje.

⁴⁸ Část literatury uvádí jméno Těma ve variantě Tíma z Koldic.

⁴⁹ Josef MAYER, *Králův dvůr a mincovna na Starém Městě*, in: Staletá Praha XXI. – královská cesta: sborník Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody, Praha 1991, s. 142.

⁵⁰ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 167. Spěváček uvádí rok smrti Těmy z Koldic v souvislosti s významnou obměnou držitelů dvorských úřadů na počátku 80. let 14. století. Na příkladu Těmy z Koldic je patrné, že změna v úřadech částečně souvisela s přirozenou generační obměnou.

⁵¹ O proměně okolí Králova dvora v této době nás informuje Vilém LORENC, *Nové Město pražské*, Praha 1973, s. 146.

⁵² Tomáš DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 1999, s. 292.

Lze se proto přiklonit k názoru, že Václav IV. již za života Těmy z Koldic zamýšlel využít pro výstavbu svého městského sídla jeho dům.

3.2 Důvody vzniku

U některých Václavových staveb jsou snadno odhadnutelné důvody, které ho přiměly k založení nového objektu. Václavova obliba hradů uprostřed lesů, ve kterých se mohl oddávat lovu, ho na konci 90. let 14. století přiměla ke zbudování hradu Točníka, když byl v roce 1395 jeho oblíbený hrad Žebrák v těsném sousedství poničen požárem.⁵³ Snaha protkat venkov sítí hradů, které by sloužily k panovníkově soukromé lovecké zálibě či k jiným radovánkách, byla bezpochyby motivem k založení či přestavbě řady dalších hradů, především Nového hradu u Kunratic, Křivoklátu či Žebráku. Václav IV. nechal celkem zbudovat či přestavět devět hradů, z nichž některé se nacházely mimo Prahu, většina však v těsné blízkosti Prahy či přímo v jejích hradbách.⁵⁴

Uvnitř pražských hradeb nechal Václav zbudovat dva paláce. Hlavní panovníkovou rezidencí se stal Králův dvůr na Starém Městě (rovněž nazýván dvůr u sv. Benedikta⁵⁵). Václav rovněž nechal postavit hrad na Zderaze, který měl být jeho novoměstským sídlem. Tento pražský hrad začal být budován již okolo roku 1380, tedy dříve, než Václav definitivně rozhodl o vybudování Králova dvora.⁵⁶

První polovina 80. let, ve které se Václav IV. rozhodl vybudovat svou novou rezidenci na Starém Městě a později z ní rovněž učinit nové hlavní sídlo českých králů, je protkána řadou událostí, které mohly významně ovlivnit toto panovníkovo rozhodnutí.

⁵³ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1378–1437. Lucemburkové na českém trůně II.*, Praha 2010, s. 345. Točník byl již roku 1398 schopen přijmout krále, nicméně ani tak se pro Václava nestal stejně oblíbeným hradem jako Žebrák, a dokonce nebyl nikdy zcela dostavěn (Lenka BOBKOVÁ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české IV.b.*, Praha a Litomyšl 2003, s. 314).

⁵⁴ T. DURDÍK, *Hrady Václava IV.*, s. 24. Durdík podává následující výčet těchto hradů: Pražský hrad, Králův dvůr, hrad na Zderaze, Žebrák, Loket, kutnohorský Vlašský dvůr, Točník, Křivoklát, Nový hrad u Kunratic.

⁵⁵ Staroměstský dvůr je tímto přízviskem často označován také z toho důvodu, aby nedošlo k záměně s dvorem U Černého orla, který se nacházel v jeho těsné blízkosti v Dlouhé třídě a který Václav IV. rovněž po nějakou dobu využíval jako svou rezidenci. Vztah těchto dvou dvorů bude dále rozebrán v kapitole 4.1.

⁵⁶ T. DURDÍK, *Hrady Václava IV.*, s. 25.

Spor s arcibiskupem Janem z Jenštejna bývá často uváděn jako jeden z hlavních důvodů, který ovlivnil Václavovu volbu ohledně výstavby rezidence mimo areál Pražského hradu. Tato situace se vyostřila po návštěvě poselstva francouzského krále Karla VI. z Valois na Václavově dvoře v červnu 1383, po níž český panovník zaujal v otázce papežského schizmatu neutrální stanovisko a upustil od plánované římské korunovační jízdy.⁵⁷ Václav IV. se tímto rozhodnutím odklonil od náboženské politiky Jana z Jenštejna, který podporoval římského papeže Urbana VI. Francouzské poselstvo si tak připravilo půdu pro spolupráci s českým králem a pro jeho budoucí možnou podporu avignonského papeže Klimenta VII. V průběhu roku 1384 poté došlo k dalším sporům mezi Václavem a Janem z Jenštejna. Na počátku byl spor arcibiskupa s vyšehradskou kapitulou, který však vyústil v přímý spor s Václavem IV., protože arcibiskup v rámci své pomsty nechal na hranici svých pozemků zbořit jez, který patřil Václavovu oblíbenci Janovi Čúchovi ze Zásady. Václav zareagoval zadržením arcibiskupa na Karlštejně, vypleněním jeho dvorů a odvoláním z postu svého kancléře.⁵⁸ Konflikt mezi nejvyššími českými představiteli světské a duchovní moci se tedy vystupňoval v období, ve kterém došlo ke změně královské rezidence. Z tohoto důvodu je opodstatněné předpokládat, že snaha uniknout z blízkosti katedrály, vzdálit se tím od moci arcibiskupa, mohla ovlivnit panovníkovo rozhodnutí.⁵⁹ Navíc je třeba zvážit skutečnost, že panovníkova nová městská rezidence se nacházela blízko komendy řádu německých rytířů, v jejichž pomoc možná doufal, pokud by se jeho spor s arcibiskupem vystupňoval.⁶⁰

Výtkami císařovny-vdovy Alžběty Pomořanské, kterým se Václav snažil uniknout, byla nejspíš také ovlivněna králova snaha o únik z dosahu stávajícího dvora a možnost nového uspořádání dvora po jeho přestěhování. Alžběta Pomořanská na krále naléhala, aby zasáhl ve prospěch jejího syna Zikmunda Lucemburského, jemuž hrozila

⁵⁷ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 154.

⁵⁸ L. BOBKOVÁ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české IV.b.*, s. 332.

⁵⁹ Pokud však připustíme, že k Václavově přesídlení došlo již na počátku roku 1383, jak uvádí Tomek, tak uvedený spor s arcibiskupem nemohl být panovníkovým hlavním motivem ke změně rezidence. Rozhodně však panovníka utvrdil v jeho rozhodnutí o trvalém přesídlení na Staré Město.

⁶⁰ Pavel KALINA, *Praha 1310-1419. Kapitoly o vrcholné gotice*, Praha 2004, s. 75. Kalina samozřejmě rovněž zmiňuje další důvody přesunu. Především je ovšem podnětné jeho zdůvodnění výběru konkrétního umístění Králova dvora.

ztráta polské koruny.⁶¹ Přítomnost císařovny-vdovy na Pražském hradě nejspíš vadila i Václavově manželce Johaně Bavorské, která proto i s Václavem trávila hodně času na hradě v Písku.⁶²

Stavební ruch na Pražském hradě mohl taktéž částečně přispět k přesunutí královské rezidence do klidné části města. Zde je však nutné konfrontovat dva názory, z nichž první⁶³ předpokládá, že stavební práce na Pražském hradě byly příčinou přesunu rezidence do Králova dvora, druhý⁶⁴ naopak pokládá královo přestěhování za impuls k započetí rozsáhlejších stavebních úprav a stavby nových hradních částí. Zda byla stavební činnost na Pražském hradě příčinou či důsledkem králova rozhodnutí o přesunu rezidence záleží na volbě roku, ve kterém k přesunu došlo. Za počátek rozsáhlých stavebních prací na Pražském hradě je považován rok 1382,⁶⁵ a proto je oprávněné předpokládat, že stavební úpravy byly spíše příčinou než důsledkem přestěhování do Králova dvora.

Lze se taktéž setkat s tvrzením, že přestěhování rezidence do centra města bylo způsobeno požárem, který na Pražském hradě vypukl v roce 1383.⁶⁶ Panovník Pražský hrad opustil z důvodu nutnosti jeho opravy.⁶⁷

Václav IV. přesunem sídla z Pražského hradu, který byl do jisté míry izolovaný od veškerého dění ve městě, do centra města reagoval na dobový fenomén, kterým bylo

⁶¹ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 149.

⁶² L. BOBKOVÁ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české IV.b.*, s. 314. Václav také v této době trávil hodně času na Žebráku.

⁶³ K tomuto názoru se přiklání Václav LEDVINKA – Jiří PEŠEK, *Dějiny českých měst: Praha*, Praha 2000, s. 186.

⁶⁴ Tento názor zastává E. POCHE (ed.), *Praha středověká*, s. 276.

⁶⁵ V. LEDVINKA – J. PEŠEK, *Dějiny českých měst: Praha*, s. 185. V souvislosti s určením tohoto data jako počátku větší rekonstrukce palácových prostor Pražského hradu kniha informuje o možnosti, že tytéž stavební hutě, které prováděly dostavbu křídel Pražského hradu, se podílely i na výstavbě pražských městských paláců. Nejsme však informováni o tom, které hutě to byly, protože autoři se zmiňují pouze o pokračování ve stavbě katedrály, kterou prováděla parléřovská huť. O jiných hutích se však jmenovitě nezmiňují, pouze informují o jejich existenci.

⁶⁶ František RUTH, *Kronika královské Prahy a obcí sousedících II.*, Praha 1995 (faksimile 1. vydání z roku 1903), s. 612.

⁶⁷ Tato oprava se však nemusela týkat pouze následků požáru, ale i již započaté rekonstrukce a dostavby jednotlivých hradních částí.

sídlení panovníků uvnitř měst. Václav IV. díky blízkým rodovým svazkům mezi Lucemburky a linií francouzských králů z roku Valois znal urbanistickou strukturu Paříže a částečně se snažil francouzské krále napodobit, protože za vlády Karla V. z Valois se většina budov symbolizujících královskou moc nalézala uvnitř města.⁶⁸

Panovníkovým subjektivním důvodem pro přesun z Pražského hradu do novostavby Králova dvora mohla být touha po pohodlí a „*úniku od přílišných oficialit*“⁶⁹. Krále nejspíš rovněž přitahoval každodenní život, univerzita a novostavby paláců, klášterů a kostelů.⁷⁰

Jako částečný důvod můžeme rovněž přijmout Tomkovo tvrzení, že za přesunem krále z Pražského hradu do města lze spatřovat „*náchylnost k osobnímu zacházení s obecným lidem i zase k nočním toulkám*“⁷¹. Z popisu Králova dvora (viz následující kapitulu) je zřetelné, že palác splňoval veškeré panovníkovy požadavky na reprezentaci, bezpečnost, pohodlí i radovánky.

Je nepochybné, že Václav IV. uvažoval již od počátku 80. let o zbudování nové rezidence, která by vyhovovala jeho vkusu a potřebám. Volba jednoho z jeho oblíbených mimopražských hradů, ať už se jednalo o Křivoklát či především o Žebrák, by nebyla vzhledem k jejich odlehlosti a prostorovým kapacitám vhodná. Václav nechal v průběhu své vlády přebudovat i mimopražské hrady, které však nadále nebyly schopné pojmout odpovídající počet dvořanů a hostů, což jim zabraňovalo ucházet se o funkci trvalé

⁶⁸ K. BENEŠOVSKÁ, *Pražská sídla Václava IV.*, s. 390. Benešovská dodává, že Karel V. z Valois se částečně inspiroval stavební aktivitou císaře Karla IV., což se kromě jiného projevilo ve zbudování nového pásu hradeb okolo Paříže (stejně jako v době Karla IV. získala Praha novoměstské hradby). Karel V. z Valois se věnoval stavbě či úpravě městských rezidencí (Palais de la Cité, novostavba Saint Pol) i sídel, která se nacházela v blízkosti města (rezidence ve Vincennes). Rezidence, které v Praze a jejím okolí budoval Václav IV., byly také částečně obdobou pařížských rezidencí Karla V. z Valois. Svým umístěním uprostřed města byl Králův dvůr obdobou Palais de la Cité, i když tato rezidence byla Karlem V. z Valois původně chápána jako nápodoba Pražského hradu. Benešovská sice na s. 393 dodává, že svým umístěním u hradeb, přítomností lvice, zahrad i únikových cest připomínal spíše rezidenci Saint Pol, je však nutné upozornit na skutečnost, že Králův dvůr se sice nacházel u hradeb, stále však byl v centru města a měl se pro příští léta stát hlavní rozrůstající se královskou rezidencí, což ho více připodobňuje ke konceptu Palais de la Cité. Dvorec v oboře blízko Paříže ve Vincennes zase může svým umístěním v přírodě, ale stále blízko města, připomínat Nový hrad u Kunratic.

⁶⁹ V. LEDVINKA – J. PEŠEK, *Dějiny českých měst: Praha*, s. 186.

⁷⁰ K. BENEŠOVSKÁ, *Pražská sídla Václava IV.*, s. 390.

⁷¹ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl III.*, s. 329.

královské rezidence, a zůstaly tak pouze Václavovými oblíbenými mimopražskými útočišti.⁷² Z tohoto důvodu bylo nezbytné vybrat místo uvnitř hradeb jednoho z pražských měst, které bylo dobře dostupné, dostatečně reprezentativní a nový objekt mohl být díky novému návrhu dvora naprojektován takovým způsobem, aby vyhovoval potřebám celého dvora a byl schopen poskytnout zázemí panovníkovi, dvořanům i případným hostům.

3.3 Charakter stavby

Z hlediska charakteru stavby Králova dvora je třeba rozhodnout, zda se jednalo pouze o přestavbu stávajícího domu či domů, nebo o úplnou novostavbu, která vznikla na místě původní zástavby. Jan Herain zmiňuje, že se „*král Václav IV. přestěhoval do domu po Tímovi z Koldic, jenž byl potom zván dvůr králův u sv. Benedikta*“⁷³. Na základě tohoto tvrzení lze usoudit, že Václav IV. ponechal dům alespoň částečně v původním stavu a poté v něm provedl pouze drobné stavební úpravy, aby zcela vyhovoval jeho vkusu. Dům Těmy z Koldic byl nejspíš dobře udržovaný, takže „*Václav mohl prakticky ihned po získání stávající obydlí využívat, zatímco se celý areál dál postupně rozšiřoval a upravoval*“⁷⁴. Tato skutečnost by odpovídala rychlosti králova přestěhování z Pražského hradu do Králova dvora. Vilém Lorenc se však kloní k názoru, že „*král Václav IV. dům koupil od Těmy z Koldic a zcela jej přestavěl*“⁷⁵.

Dle druhého názoru je pravděpodobnější, že „*první Václavovou novou stavbou se stal Králův dvůr na Starém Městě pražském*“⁷⁶ poté, co Václav pokračoval v přestavbě Pražského hradu, kterou započal jeho otec Karel IV. Na základě tohoto tvrzení lze usoudit, že Václav dům pouze nepřestavěl, ale na místě domu původního postavil zcela nový komplex budov či minimálně jejich vnitřní i vnější dispozici významně pozměnil.

⁷² L. BOBKOVÁ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV.b.*, s. 314. Bobková dodává, že Václavovými nejoblíbenějšími mimopražskými hrady byly Křivoklát a Žebrák. Oba hrady prošly za Václavovy vlády velkou rekonstrukcí, ani poté však nebyly schopné pojmout celý Václavův dvůr.

⁷³ J. HERAIN, *Králův dvůr u Prašné brány v Praze*, s. 36.

⁷⁴ K. BENEŠOVSKÁ, *Pražská sídla Václava IV.*, s. 391-392.

⁷⁵ V. LORENC, *Nové Město pražské*, s. 143.

⁷⁶ T. DURDÍK, *Hrady Václava IV.*, s. 25.

Toto stanovisko lze pokládat za pravděpodobnější než tvrzení, že se jednalo pouze o přestavbu, protože Václav využíval ke stavbě svého dvora nejen hradní opevnění, ale rovněž je doložena existence věžovitého paláce, který je pro Václavovy stavby charakteristický a který byl tedy postaven až v době, kdy se Králův dvůr stal sídlem krále (podrobnosti viz následující kapitoly).

Zcela opačný názor k oběma předešlým zastává Fiala, který tvrdí, že Václav dal za svého života postavit pouze jediný hrad, Točnick.⁷⁷ Fiala hodnotí Václavovu stavební aktivitu velmi nelichotivě a nepřičítá mu téměř žádné zásluhy na přestavbách či nových stavbách královských rezidencí. Zvláště nelichotivě se vyjadřuje o stagnaci stavebnictví v Praze za vlády Václava IV., i když je prokazatelné, že stavby budované či přestavované Václavem IV. se ve většině případů nacházely přímo na území Prahy či v její blízkosti. Fiala tvrdí, že jediným důvodem králova pobytu na Točniku a v Králově dvoře byla jeho touha po pohodlí a že neměl žádné ušlechtilé důvody pro výstavbu nových sídel.⁷⁸ S tímto tvrzením však nelze zcela souhlasit, protože ačkoliv Václav nepochybně bral v úvahu své soukromé důvody, tak výstavba Králova dvora napomohla rozvoji a zvýšení prestiže Starého Města. Václav IV. navíc nejednal pouze na základě ryze subjektivních důvodů, ale též na základě objektivních důvodů, které ho přiměly ke změně rezidence.

Je známo, že Václavova městská rezidence byla zbudována takovým způsobem, aby uspokojila jeho nároky na pohodlný městský život. Václav se stejně jako jeho francouzští bratřenci z rodu Valois rád obklopoval přepychem a cennými předměty, z čehož lze soudit, že architektura Králova dvora, jeho malířská výzdoba a vybavení byly na vysoké úrovni.⁷⁹ Toto tvrzení nám rovněž potvrzuje zmínka, která se týká Václavovy svatby s jeho druhou manželkou Žofií Bavorskou: „*Václav IV. rozhodně svou mladou*

⁷⁷ Zdeněk FIALA, *Předhusitské Čechy: 1310–1419*, Praha 1978, s. 329.

⁷⁸ *Tamtéž*, s. 330. Fiala tedy nakonec připouští, že v období Václavovy vlády byla zbudována nová sídla, dle jeho postoje je však zřejmé, že je nepovažuje za důležitá.

⁷⁹ K. BENEŠOVSKÁ, *Pražská sídla Václava IV.*, s. 393. Václav měl zálibu v iluminovaných rukopisech i jiných drahocenných předmětech, které se poté staly součástí kořisti Zikmunda Lucemburského po Václavově druhém zajetí, což bude zmíněno níže.

ženu nepřivedl na dvůr působící omšelým dojmem dohasínající slávy. Král si neodříkal přepych, nevyhýbal se ani životním radostem a zábavám. ⁸⁰

3.4 Umístění

Václav IV. se rozhodl vystavět svou novou rezidenci v jednom z pražských měst. Výstavbu rezidence na Malé Straně nejspíš zamítl z důvodu blízkosti arcibiskupovy rezidence, protože by tak při vzrůstajících rozepřích neunikl z jeho dosahu. Na Novém Městě si postupně také budoval rezidenci, což naznačuje, že bydlení v jeho hradbách nezavrhoval. Nejspíš měl však od počátku v plánu zbudovat a dokončit svou první pražskou městskou rezidenci uvnitř hradeb Starého Města pražského. Svou roli při výběru lokality sehrály historické vazby Přemyslovců a Lucemburků na některé domy na Starém Městě a na nedaleký klášter sv. Jakuba⁸¹ či upřednostnění historicky staršího města před mladším. Výsledná volba parcely těsně u staroměstských hradeb, tedy na rozhraní Starého a Nového Města, byla rozhodně volbou strategickou,⁸² což se ukázalo především v pozdějším období Václavovy vlády, kdy využil vhodného umístění dvora k jeho přímému propojení s Novým Městem pomocí branky.

Králův dvůr se nacházel v těsné blízkosti staroměstských hradeb na ploše, která zaujímal část dnešního náměstí Republiky.⁸³ Králův dvůr se všemi přilehlými budovami,

⁸⁰ L. BOBKOVÁ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české IV.b.*, s. 320. Citovaná pasáž se sice přímo nezmiňuje o Králově dvoře. S termínem „dvůr“ však lze spojit Václavovu centrální rezidenci na Starém Městě, která se napříště měla stát i hlavní rezidencí královny a jejího dvora.

⁸¹ Význam minoritského kláštera u sv. Jakuba, na který měl lucemburský rod vazby, při hledání místa pro novou rezidenci zmiňuje P. KALINA, *Praha 1310-1419*, s. 75 (podrobněji rozebírá jednotlivé události spojené s lucemburským rodem v kapitole, která se věnuje minoritskému kostelu sv. Jakuba). Kalina rovněž zmiňuje význam královských rezidencí na Starém Městě v období vlády Václava II., Jana Lucemburského a Karla IV. (s. 72). Na konci okomentovaného výčtu těchto staroměstských rezidencí uvádí rezidenci Václava IV. v Králově dvoře.

⁸² Výše bylo zmíněno, že strategická volba nesouvisela pouze s umístěním na rozhraní Starého a Nového Města, ale též s blízkostí komendy řádu německých rytířů, o které se zmiňuje P. KALINA, *Praha 1310-1419*, s. 75.

⁸³ Viz přílohu č. 2.

kteře sloužily k jeho provozu, zabíral přibližně plochu o rozloze jeden a půl hektaru.⁸⁴ „Při Prašné bráně, na straně jižní, hraničil na Celetnou ulici, na straně východní zaujímal celou délku dnešního Josefského náměstí (současného náměstí Republiky), na sever zabíral celou délku Královské ulice a na západ hraničil se skupinou domů č. pop. 653-1 a 585-1.“⁸⁵ Pokud upřesníme polohu areálu ve vztahu k tehdejšímu existujícímu opevnění kolem Starého Města, tak Králův dvůr lemoval hradby mezi bránou sv. Benedikta a bránou sv. Ambrože, která stála přibližně na místě dnešní Prašné brány.⁸⁶ Hradební zeď dokonce byla důležitým stavebním prvkem při vzniku dvora, protože její zdivo částečně nahrazovalo obvodovou zeď areálu.⁸⁷ Staroměstské hradby z období vlády Václava I. byly široké přibližně dva metry a byly částečně tvořeny vyzdřenou parkánovou zdí.⁸⁸ O tuto zeď se následně opírala část Králova dvora. Z druhé strany byl před hradbami příkop napuštěný vodou, na který navazoval val.⁸⁹

Staroměstské hradby byly zesíleny čtyřbokými věžemi,⁹⁰ z nichž jedna se nacházela v blízkosti Králova dvora. Staroměstské opevnění sestávalo ze sedmi hlavních bran a několika forten.⁹¹ Původní dvě brány, těsně přiléhající ke Královu dvoru, byly posléze za vlády Václava IV. doplněny menšími průchody mezi Novým a Starým Městem. „Ze dvora dal prý sobě král Václav (někdy před rokem 1402) udělati ten zvláštní průchod čili fortnu skrz městskou zeď proti Novému Městu.“⁹² Společně s vytvořením tohoto průchodu dal Václav prolomit zeď v místě, kde k ní přiléhá Havířská

⁸⁴ V. LORENC, *Nové Město pražské*, s. 142. Z Lorencova popisu však není zřejmé, které domy dle jeho názoru tvořily areál o této rozloze, protože neupřesňuje období, ke kterému se jeho výpočet vztahuje. Rozloha areálu nebyla konstantní, protože v průběhu desetiletí byly ke dvoru postupně připojovány okolní domy.

⁸⁵ J. HERAIN, *Králův dvůr u Prašné brány v Praze*, s. 35.

⁸⁶ Vzájemný prostorový vztah obou bran bude rozebrán níže v této kapitole.

⁸⁷ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl II.*, s. 133.

⁸⁸ Eva JANSKÁ, *K pražským hradbám Karla IV.*, in: *Staletá Praha IX: sborník Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody*, Panorama, Praha 1979, s. 75.

⁸⁹ *Tamtéž.*

⁹⁰ *Tamtéž.*

⁹¹ Karel KIBIC, *Náměstí Republiky v Praze*, in: *Staletá Praha IV: sborník Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody*, Praha 1969, s. 172.

⁹² V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl II.*, s. 133.

ulice.⁹³ Herain zdůvodňuje Václavovo rozhodnutí tvrzením, že průchod z Králova dvora na současné náměstí Republiky si nechal Václav zbudovat proto, aby se mohl snadněji vmísit mezi dav a pobývat mezi obyvateli města.⁹⁴ Je však pravděpodobnější, že nové průchody z Králova dvora a z Havířské ulice na Nové Město skrz hradební zeď byly vytvořeny až po Václavově druhém zajetí v březnu 1402 a následném návratu do Prahy na konci roku 1403. Po svém příjezdu do Prahy král okamžitě nezamířil do Králova dvora, protože se mu nejspíš nezdál dostatečně bezpečný vzhledem ke skutečnosti, že v jeho prostorách byl před rokem zajat. „*Usadil se nejprve ve svém novoměstském sídle na Zderaze. Teprve později, po sjednání dohody se staroměstskými konšely, se vrátil do svého dvora u kostela sv. Benedikta (Králova dvora).*“⁹⁵ Právě v této době v zájmu posílení bezpečnostní funkce Králova dvora nechal Václav prorazit průchod ve staroměstských hradbách, aby „*mohl snáze uniknout ze Starého Města na Nové Město, které mu bylo nakloněno.*“⁹⁶ Pokud by průchod existoval již před Václavovým zajetím, tak lze předpokládat, že by se ho snažil pro svůj únik ze dvora využít. Není však vyloučeno, že posílení bezpečnosti dvora nebylo jediným důvodem vybudování nového průchodu.

Původní brány⁹⁷ v okolí Králova dvora se nacházely na konci Dlouhé třídy (brána sv. Františka), na konci Královské ulice (brána sv. Benedikta) a na konci Celetné ulice (brána sv. Ambrože neboli Horská brána, později nazývaná Odraná, na jejímž místě přibližně stojí dnešní Prašná brána).⁹⁸ Horská brána⁹⁹ se nacházela v těsném sousedství

⁹³ *Tamtéž*, s. 134.

⁹⁴ J. HERAIN, *Králov dvůr u Prašné brány v Praze*, s. 37.

⁹⁵ J. MAYER, *Králov dvůr a mincovna na Starém Městě*, s. 142.

⁹⁶ *Tamtéž*.

⁹⁷ Pro určení jejich přesné polohy viz přílohu č. 3.

⁹⁸ Toto rozmístění bran uvádí E. JANSKÁ, *K pražským hradbám Karla IV.*, s. 75 a upřesňuje, že brána sv. Františka spojovala město s osadou u sv. Petra na Poříčí a s maninským brodem a brána sv. Ambrože spojovala Prahu s východními Čechami. Je však možné, že Janská není ve svém předpokladu umístění brány sv. Františka zcela přesná, protože dle přiložené přílohy je patrné, že se brána sv. Františka nacházela blíže k Vltavě, tedy dále od ústí Dlouhé třídy.

⁹⁹ Horskou branou se rovněž nazývala brána, která tvořila součást novoměstského opevnění a navazovala na staroměstskou Horskou bránu (sv. Ambrože neboli Odranou) – viz E. JANSKÁ, *K pražským hradbám Karla IV.*, s. 72.

Králova dvora, proto se občas nazývala bránou královskou, a přímo na areál navazovala: „přímo s ní sousedil dům Mikuláše od věže z rodu Welflovičů, jemuž byla věž s branou svěřena do opatrování.“¹⁰⁰ Věž byla následně přímo propojena s obytnou částí Králova dvora poté, co se dům stal majetkem Václava IV. Prašná brána, která byla postavena až dodatečně za vlády Vladislava Jagellonského, nejspíš zcela přesně nekopírovala půdorys původní Horské brány, kterou částečně nahradila.¹⁰¹ Herain, který sledoval stavební činnost v okolí bývalého Králova dvora, nám podává svědectví o tom, že „roku 1909, když chodník mezi Prašnou bránou a vedle stojícím přízemním stavením, kde jest knihkupec, byl pro vodovod rozkopán, viděl jsem těsně u Prašné brány na západ v Celetné ulici mělce pod šamotovým chodníkem zdivo z tesaných kvádrů pocházející na jisto z bývalé brány z 13. století“¹⁰². Prašná brána tak byla zasazena více do městského příkopu než brána původní.¹⁰³

Je jisté, že Václav IV. byl pro stavbu rezidence nucen část domů odkoupit. Je překvapivé, že v případě, kdy byl král nucen odkoupit část domů pro stavbu nového dvora, vybral si parcelu, která se nacházela v blízkosti městských hradeb. Václav chtěl nejspíš využít toho, že se jeho nový dvůr bude nacházet na rozmezí Starého a Nového Města. Navíc existují zmínky o tom, že staroměstské hradby měly být původně zbourány, aby byl umožněn snadnější průchod mezi městy a aby se města více propojila, což by znamenalo, že by se Králův dvůr nacházel uprostřed obou měst a jeho poloha by tak ze strategického hlediska byla zcela ideální. „Původním úmyslem Karla IV. bylo spojit Nové Město se Starým Městem pražským i právně. V duchu tohoto záměru nenechal Nové Město proti Starému Městu opevnit a v roce 1367 dokonce nařídil strhnout i staroměstské

¹⁰⁰ K. KIBIC, *Náměstí Republiky v Praze*, s. 174.

¹⁰¹ K této problematice viz kapitolu o Vladislavu II. Jagellonském.

¹⁰² Jan HERAIN, *Králův dvůr u Prašné brány v Praze (dokončení)*, in: Zprávy komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek král. hlav. města Prahy. Sv. 3., Praha 1911, s. 59. Touto bránou ze 13. století je nepochybně myšlena Horská brána, která nejspíš vznikla v období budování staroměstského opevnění za vlády Václava I. a první zmínka o její existenci je z roku 1310.

¹⁰³ Viz přílohu č. 4 a 6. V příloze č. 4 je zakreslena Horská brána a popisek 2 v příloze č. 6 znázorňuje Prašnou bránu. V období budování Prašné brány již bylo možné tento posun provést, protože opevnění mezi Starým a Novým Městem již nemělo prvořadě obrannou funkci, a proto bylo možné využít ke stavbě i prostor městského příkopu.

hradby.¹⁰⁴ Ke zbourání hradeb se zpočátku přikláněl i Václav.¹⁰⁵ K bourání hradeb však nakonec nedošlo. Václav IV. využil část existující hradební zdi ke stavbě svého dvora a následně v ní na různých místech nechal udělat průchody.

Většina pozemků, na kterých byl později vystavěn Králův dvůr, původně náležela řádu německých rytířů.¹⁰⁶ Minimálně jeden velký dům jim však náležel pouze přechodně: „*Roku 1332 byl dům z nějakých zvláštních důvodů darován Janovi proboštovi vyšehradskému (Janu Volkovi), pobočnímu synu krále Václava II., který jej potom držel i když se stal biskupem olomouckým.*“¹⁰⁷ Poté dům chvíli vlastnil klášter sv. Ducha, od kterého ho odkoupil na konci 60. let 14. století Těma z Koldic. Ten byl před Václavem posledním majitelem zmíněného domu. V otázce datace přechodu vlastnických práv z Těmy z Koldic na Václava však panují nepřesnosti.¹⁰⁸ Za účelem výstavby Králova dvora Václav zakoupil nejen dům Těmy z Koldic, ale rovněž domy k němu přiléhající, jednalo se o velký dům Velflovičů a několik menších domů.¹⁰⁹

V roce 1409 Václav získal od svého kancléře Hanka jeho dům¹¹⁰ v blízkosti Králova dvora.¹¹¹ Díky tomuto rozšíření se rozrostly kapacity Králova dvora. Je známo, že v Hankově domě, který byl již součástí Králova dvora, se konal roku 1413 sněm

¹⁰⁴ E. JANSKÁ, *K pražským hradbám Karla IV.*, s. 68.

¹⁰⁵ K. KIBIC, *Náměstí Republiky v Praze*, s. 174.

¹⁰⁶ J. MAYER, *Králův dvůr a mincovna na Starém Městě*, s. 140. Řád německých rytířů měl své pozemky v této oblasti již od počátku 13. století, ale až v polovině století se jejich državy rozrostly o pozemky na území Králova dvora, které získali i s dvěma domy od královského podkomořího Pitrolfa.

¹⁰⁷ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl II.*, s. 154.

¹⁰⁸ Přechod vlastnických práv z Těmy z Koldic na Václava souvisí s datací přesunu rezidence Václava IV. z Pražského hradu do Starého Města. Tato problematika byla rozebrána v kapitole 3.1.

¹⁰⁹ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl II.*, s. 154. Tomek dodává, že právě spojením těchto dvou velkých domů a menších domků vznikl Králův dvůr. Záhy byl k němu připojen ještě dům vedle brány (což byl nejspíš tentýž dům, ve kterém byl později chován lev, jak bude dále zmíněno) a další menší domky v jeho okolí. S postupným připojováním domů k jádru Králova dvora, o kterém se zmiňuje Tomek, nepochybně souvisí rozsáhlý systém pavlačí, který je v souvislosti s Královým dvorem často zmiňován.

¹¹⁰ Pro jeho přesnou polohu viz přílohu č. 4.

¹¹¹ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl II.*, s. 157. Kromě rohového Hankova domu získal Václav po Hankově smrti ještě jeho menší dům, který se nacházel vedle velkého domu. Tento dům poté daroval Albertu Sworzholcovi. Když poté manželka krále Jiřího z Poděbrad, Johana, získala do svého užívání Hankův dům, tak k němu záhy připojila i tento menší domek.

královské rady, což naznačuje jednu z jeho funkcí, kterou měl v areálu budov Králova dvora.¹¹²

3.5 Prostorové dispozice dvora

Předpokládané původní rozložení budov v Králově dvoře je možné určit na základě analýzy a následného propojení údajů v různých studiích, pramenech a literatuře, které se stavbou Králova dvora zabývají. Stavby, které tvořily součást Králova dvora, se nejspíš ve své původní podobě pouze s menšími úpravami zachovaly do roku 1689, kdy byly poškozeny požárem a následně byl celý komplex přestavěn takovým způsobem, že původní dispozice dvora byly již jen těžko zřetelné.¹¹³ Obrazová dokumentace původních budov z pozdějších nákrešů Prašné brány a jejího okolí je povětšinou pro účely rekonstrukce původních dispozic dvora nedostatečná a zavádějící, protože v 18. století, kdy se začíná vyskytovat více těchto nákrešů, již byly původní budovy dvora i jejich rozložení v areálu změněny. Nicméně lze využít informace a popisy z 16. a 17. století, protože v této době byla většina dvora zachována ve svém původním, leč zanedbaném stavu. Ferdinand I. dvůr rozdělil na dvě hlavní části. Menší část byla tvořena severní polovinou dvora a tvořila ji část budov, které byly otočené směrem do Královské ulice.¹¹⁴ Tyto budovy byly od hlavní části dvora odděleny bývalou hlavní městskou hradební zdí. Větší díl dvora sestával z hlavních budov, které byly blíže Celetné ulici.¹¹⁵

¹¹² K. BENEŠOVSKÁ, *Pražská sídla Václava IV.*, s. 392. Zmínky o této prostoře v Hankově domě jsou doloženy především proto, že měla mít nezvyklou výzdobu v podobě namalovaných nahých lazebnic.

¹¹³ V. LORENC, *Nové Město pražské*, s. 142. Při následující přestavbě byl areál doplněn o kostel sv. Vojtěcha, protože předtím se v areálu nejspíš žádný podobný objekt nenacházel nebo o něm alespoň nejsou zmínky.

¹¹⁴ J. HERAIN, *Králov dvůr u Prašné brány v Praze (dokončení)*, s. 52. Toto označení však použil Herain částečně nepřesně, protože z dalšího popisu, který používá ve své práci a který vychází z informací získaných ze zemských desek, vyplývá, že se jednalo nejen o severní část, ale rovněž o komplex budov, které obklopovaly menší dvůr na východní straně areálu. Zjednodušení rozdělení na severní (menší) a jižní (větší) část Herain nepochybně používá proto, aby zřetelně oddělil obě části, které se lišily především svou funkcí. Jižní část byla reprezentativní a obytná, severní (včetně menšího nádvoří na východě) sloužila k hospodářským účelům.

¹¹⁵ *Tamtéž.*

Králův dvůr měl trojúhelníkový tvar, což je patrné i z půdorysu kadetní školy, která stavební základy Králova dvora částečně kopírovala.¹¹⁶ Komplex budov se dělil na dvě části, které obklopovaly dva dvory. „*Menší dvůr, v jehož areálu se nacházely domy, zahrada, konírny a lázeň s četnými pavlačemi, se na východě opíral o parkánovou městskou zeď.*“¹¹⁷ Tato část dvora tedy těsně přiléhala k městským hradbám a příkopu. Využití hradeb jakožto stavebního prvku bylo pro projekt výstavby dvora zásadní, protože hlavní i parkánová hradba byly zakomponovány do jednotlivých zdí. Zdivo, které bylo zjištěné při výkopech areálu na počátku 20. století, kopíruje průběh původního hradebního opevnění.¹¹⁸ Parkán byl v místě Králova dvora široký 13 metrů a byl využit pro vytvoření menšího nádvoří a parkánová zeď poté vytvořila jednu z oddělujících zdí Králova dvora od města, konkrétně od tehdejšího příkopu a současného náměstí Republiky.¹¹⁹ Hlavní hradba se nacházela uvnitř komplexu budov Králova dvora a oddělovala menší a větší nádvoří.¹²⁰ V této části dvora se později nacházela arkádová chodba, která byla v patře zazděná, v přízemí byly arkády otevřené.¹²¹ V prostorách menšího nádvoří se nacházely převážně hospodářské objekty. Cenným zdrojem pro popis této části dvora jsou zápisy v zemských deskách z doby vlády Ferdinanda I., které jsou však i navzdory svému pozdějšímu datu vzniku relevantní, protože popisují nezměněné dispozice Králova dvora z období, kdy ještě sloužil jako sídlo českých králů. Zápis v zemských deskách, který se týká darování menší části Králova dvora Ferdinandem I. Jindřichovi Plánskému ze Žeberka, popisuje dispozice menší části dvora následovně: „*Kus dvoru našeho královského ležícího v Starém městě pražském blíže Nové brány s domem, s placím, s zahradou, s pavlačemi, s sklepy suchými i podzemními, s světnicemi, s maštalemi, i s tou pustou lázní*“.¹²² Právě zmínky o blízkosti Nové brány, kterou byla

¹¹⁶ Viz přílohu č. 5.

¹¹⁷ F. KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně*, s. 210.

¹¹⁸ T. DURDÍK, *Hrady Václava IV.*, s. 27. Viz přílohu č. 6 a v ní popisek č. 4.

¹¹⁹ *Tamtéž*, s. 27. Viz přílohu č. 6, popisek 4a.

¹²⁰ Viz přílohu č. 6, popisek 4b.

¹²¹ F. KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně*, s. 210. Viz přílohu č. 6. Jedná se o silnou čáru, která vede podél menšího nádvoří na jeho západní straně, tedy na východní straně věžovitého paláce.

¹²² J. HERAIN, *Králův dvůr u Prašné brány v Praze (dokončení)*, s. 53. Herain ve své studii uvádí celý zápis ze zemských desek, kvatern č. 10 trhový žlutý od r. 1551-1553, s. E. 15. Zápis se týká listiny z roku 1547, kterou vydal Ferdinand I. a která dokládá darování jeho majetku Jindřichovi Plánskému ze Žeberka.

po nějaký čas po svém postavení nazývána Prašná brána, a pavlačích potvrzují domněnku, že Herain nepopisoval pouze severní část Králova dvora, ale též oblast menšího nádvoří, tedy část otočenou směrem na východ. Další zápis v zemských deskách z roku 1550 nás detailně informuje o poškozených částech menšího dvora.¹²³ Tento popis potvrzuje, že menší část dvora původně sloužila převážně k hospodářským účelům, protože je zde popisováno několik sklepů a komor, které sloužily ke skladování různých druhů potravin. Rovněž je zde připomenuta zahrada a maštale.

Uprostřed většího dvora byla studna, která je zřetelně vidět i na nákresu kadetní školy.¹²⁴ Na menším nádvoří byla zřejmě také později postavena studna, dá se však předpokládat, že k její stavbě došlo až po rozdělení dvora na více částí v době, kdy už nesloužil jako sídlo českých králů, protože v zápisu v zemských deskách o prodeji menší části Králova dvora z roku 1604 je tato studna popisována jako nová.¹²⁵

Centrem celého komplexu byl věžovitý palác, který přiléhal k většímu dvoru. Palác měl obdélníkový půdorys a nacházel se ve východním křídle komplexu budov kolem většího dvora. Z dnešního pohledu byl tedy obrácen směrem do prostoru náměstí Republiky. Jan Herain při bourání komplexu kadetní školy odebral z jejího zdiva vzorky a podle ostění oken a kružeb zkonstatoval, že to jsou skutečně zbytky ze 14. století, tedy pozůstatky původního věžovitého paláce. Herain vzorky odebral a nechal je „*zvláště ukládati a pro lapidárium schovávat, ale jednoho dne kterýsi vozka z nedopatření je naložil a neznámo kam odvezl. Tak přišly k ztracení.*“¹²⁶ Z tohoto důvodu dnes nemůžeme jeho nálezy detailněji prozkoumat. Ve východní obvodové zdi věžovitého paláce „*v délce 26,5 metru je v plánech vyznačeno zdivo 2,45 a 2,76 metru tlusté*“¹²⁷ a zároveň zde byly zjištěny velmi nepravidelné rozestupy mezi okenními otvory, čímž je doloženo stáří jádra

¹²³ *Tamtéž*, s. 54. Herain tuto citaci přebírá ze zemských desek, kvatern č. 48 památný bílý od r. 1549-1550, s. D. 8. Zápis shrnuje závěry komise, která na žádost Jindřicha Plánského ze Žeberka, majitele menší části dvora, provedla soupis poškozených částí jednotlivých budov.

¹²⁴ Viz přílohu č. 5.

¹²⁵ J. HERAIN, *Králov dvůr u Prašné brány v Praze (dokončení)*, s. 58. Herain ve své studii uvádí celý zápis ze zemských desek, kvatern č. 132 trhový zlatý od r. 1603-1605, s. J. 13. Zápis se týká prodejní smlouvy na část dvora z roku 1604, kterou Jan Hroch z Mezilesic prodal část svého dědictví Janovi Hruškovi z Března na Peruci a Selmicích. V této smlouvě je studna doslovně označena jako „nedávno udělaná“.

¹²⁶ *Tamtéž*, s. 68.

¹²⁷ V. LORENC, *Nové Město pražské*, s. 144.

budovy. Tato nejstarší část budovy odpovídá předpokládaným dispozicím věžovitého paláce, který měl dle Lorencových výpočtů rozměry 26,5 x 13 m a dosahoval výšky 15 m, což bylo možné zjistit při odkrytí zdiva pomocí řezu budovou.¹²⁸ „*Svémi rozměry (asi 30x10 m)*¹²⁹ *odpovídal jiným věžovitým palácům Václavových sídel (Točnicku, Vlašskému dvoru či Novému hradu u Kunratic).*“¹³⁰ Je možné, že právě tento palác byl předobrazem pro ostatní Václavovy věžovité paláce, které byly zbudovány později. Vzhledem k jeho rozměrům je nepochybné, že věžovitý palác měl rovněž reprezentativní funkci a že se v něm nacházel minimálně jeden velký sál. Věžovitý palác je tedy částí Králova dvora, ve kterém se za vlády Jiřího z Poděbrad konaly zemské sněmy. „*Palác byl nepochybně vyplněný sledem velkých audienčních a banketních místností, které musely být doplněny sérií místností obytných.*“¹³¹ Tento předpoklad více větších místností určených k reprezentaci se zdá být opodstatněný, protože jednou z hlavních funkcí panovníkovy rezidence byla reprezentace a demonstrace jeho moci. Z tohoto důvodu se i v případě Králova dvora musel v jeho centru nacházet velký sál, který byl ke svému účelu přizpůsoben architektonicky i uměleckou výzdobou.

Věžovitý palác byl propojen pavlačí s věží nad Horskou bránou. První patro věže tak přímo navazovalo na obytnou část paláce. Když byla postavena Prašná brána, tak bylo rozhodnuto, aby byla i tato nová brána propojena s prostory Králova dvora pomocí pavlače, která byla postavena na bývalé parkánové zdi, protože nová brána se nacházela v městském příkopu.¹³² Zřízení pavlače, která propojila Králův dvůr s Prašnou bránou, je doloženo nálezem konzole vyčnívající ze zdiva Prašné brány: „*Na Prašné bráně jest ve výši 7 metrů dosud (v roce 1911) viděti kamenný, as jeden metr ven vystrčený konsol a druhý zmizel. Na těch někdy spočívala dřevěná pavlač, spojující bývalý Králův dvůr s Prašnou branou v prvním patře.*“¹³³

¹²⁸ *Tamtéž.*

¹²⁹ Zde vidíme mírný rozpor v údajích o předpokládaných rozměrech paláce, je však nesporné, že měl protáhlý obdélníkový tvar o přibližné rozloze 300 – 350 m².

¹³⁰ F. KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně*, s. 210.

¹³¹ P. KALINA, *Praha 1310-1419*, s. 75.

¹³² V. LORENC, *Nové Město pražské*, s. 143.

¹³³ J. HERAIN, *Králův dvůr u Prašné brány v Praze (dokončení)*, s. 69.

Jižní křídlo uzavíralo prostor většího dvora z jihu. Ve zdech tohoto křídla pozdější kadetní školy nebyly nalezeny žádné zbytky starého zdiva jako v případě bývalého věžovitého paláce. Vilém Lorenc však usuzuje, že nové barokní křídlo bylo postaveno na původně starých základech. Svou domněnku opodstatňuje tvrzením, že Prašná brána byla umístěna rovnoběžně s jižním barokním křídlem, což napovídá skutečnosti, že i v roce 1475 stálo původní jižní křídlo na místě pozdějších barokních budov.¹³⁴ Lze rovněž argumentovat faktem, že větší dvůr musel být dokola obestavěn, aby odpovídal charakteru ostatních dvorů Václava IV.,¹³⁵ což rovněž vypovídá o existenci jižního a případně i severního křídla. Lorenc zmiňuje, že od konce severního křídla (na rohu s východním křídlem) „*si dal král zřídit pavlač přes parkán i příkop proti sv. Ambroži a z těchto pavlačí byla přístupna i Prašná brána*“¹³⁶. Dle Lorencova tvrzení je tedy opodstatněné předpokládat existenci pavlače na severním konci východního křídla (na rohu se severním křídlem). Vzhledem ke skutečnosti, že část pavlačí se nacházela spíše na jižním konci východního křídla, se je možné domnívat, že rovněž tato pavlač se nacházela spíše na jižním konci budovy, tedy blíže bráně a rovněž pavlačí, která propojovala Králův dvůr s věží nad bránou. Tomuto předpokladu by rovněž odpovídal Herainův popis stavu dvora z roku 1550,¹³⁷ který byl převzat ze zemských desek, a který též poukazuje na existenci tří pavlačí, které se nacházely v blízkosti brány: „*Ta pavlač, která jde přes ulici (bezpochyby pavlač vedoucí z Králova dvora přes Celetnou ulici) i ta druhá, která leží k nové věži (Prašné), jsou dobré, než ta třetí pavlač, která stojí k Novému městu dosti dlouze, jest všecka zlá a na podporách stojí*“.¹³⁸

Budovy v komplexu Králova dvora a budovy k němu přidružené byly rovněž propojeny systémem pavlačí. K jejich stavbě byly ve východní části dvora využity hradby, ať již hradba hlavní či parkánová. V ostatních částech dvora pavlače nad malými uličkami sloužily k průchodu mezi jednotlivými budovami. „*Ke Královu dvoru patřil*

¹³⁴ V. LORENC, *Nové Město pražské*, s. 144.

¹³⁵ *Tamtéž*. Viz přílohu č. 8, na které je zachycen Václavův hrad na Zderaze, jehož dvůr byl rovněž kompletně obestavěn.

¹³⁶ *Tamtéž*.

¹³⁷ Herainův a Lorencův popis si tedy v tomto bodě odporují.

¹³⁸ J. HERAIN, *Králův dvůr u Prašné brány v Praze (dokončení)*, s. 55. Herain tuto citaci přebírá ze zemských desek, kvatern č. 48 památný bílý od r. 1549-1550, s. D. 8. Viz přílohu č. 7, ve které jsou zakresleny všechny pavlače.

rovněž čtyřúhelník jihozápadně, za uličkou, přes kterou vedla další pavlač.¹³⁹ Pavlače tedy tvořily nedílnou součást celého areálu a kromě propojení původních budov byly později využívány i za účelem propojení dvora s přilehlými domy, o které se Králův dvůr v průběhu let dle aktuálních potřeb panovníkova dvora rozrůstal.

Součástí komplexu Králova dvora byl rovněž lvinec. Odkazují nás na to dvě skutečnosti. V zápisu v zemských deskách z roku 1604 se dozvídáme, že u malého domku u staré věže (nejspíš je touto věží míněna věž nad původní Horskou bránou) byl „někdy za časů předešlých králův českých lev chován“¹⁴⁰. Zároveň se je možné setkat s funkcí levmistra při popisu příslušníků dvora krále Václava IV.¹⁴¹

Otázka určení vstupních bran do areálu Králova dvora je sporná. Do areálu Králova dvora se dle Kavky vstupovalo pouze od západu.¹⁴² I tomto bodě však existují rozpory. Zatímco Kavka pracuje s verzí pouze jednoho vstupu, Tomek uvažuje vstupy dva. Hlavní vchod byl dle jeho názoru v okolí Prašné brány (tedy na jihu), zadní vchod ústil do ulice Královodvorské (tedy na severozápadě).¹⁴³ Podle tohoto popisu byl zadní vchod umístěn na rozmezí původního a barokního západního křídla, které bylo obrácené směrem do Královodvorské ulice. Je ovšem možné, že dva hlavní vstupy se nacházely v blízkosti velkých městských bran, tedy sv. Benedikta (na severu Králova dvora) a Horské brány (na jihu).¹⁴⁴ Ačkoliv v umístění hlavních bran existují rozpory, tak se zdá pravděpodobné, že hlavní brána existovala na jihu v místě, kudy bylo možno vjet přímo na hlavní nádvoří. Takovéto umístění brány by bylo logické, protože se tak bylo možno dostat přímo k hlavnímu věžovitému paláci. Vjezd do menšího dvora poblíž brány by byl nelogický, protože se v něm nacházely především hospodářské budovy. S ohledem na částečnou reprezentativní funkci dvora tedy bylo nezbytné, aby jedna z bran vedla

¹³⁹ V. LORENC, *Nové Město pražské*, s. 144.

¹⁴⁰ J. HERAIN, *Králův dvůr u Prašné brány v Praze (dokončení)*, s. 59. Herain ve své studii uvádí celý zápis ze zemských desek č. 179, s. C. 8. Zápis pochází z roku 1604 a dokládá zastavení domku Daniela Hrocha z Mezilesic Janovi Hruškovi z Března. Při popisu domku je zmíněno i jeho dřívější využití ve formě lvince.

¹⁴¹ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl V.*, Praha 1881, s. 49. Tomek na s. 46-54 podává přehled osob, které měly různé funkce na králově a královnině dvoře. Ve výčtu osob je rovněž zmíněn levmistr Matěj.

¹⁴² F. KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně*, s. 210.

¹⁴³ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl VIII.*, Praha 1891, s. 81-82.

¹⁴⁴ K této verzi se přiklání K. BENEŠOVSKÁ, *Pražská sídla Václava IV.*, s. 392.

přímo na hlavní velké nádvoří. Druhá hlavní brána mohla být umístěna směrem do Královské ulice na severozápadě či více na severu. Tato brána však vzhledem ke své dispozici plnila převážně funkci zásobovací, protože nevedla přímo k reprezentativním a obytným prostorám, ale do zahrad a k hospodářským objektům. Lze proto připustit pravdivost tvrzení, že hlavní brána existovala pouze jedna a vedla přímo do hlavního dvora, druhá brána byla poté vedlejší a měla pouze zásobovací funkci.

4 Pobyt panovníků v Králově dvoře

Králův dvůr se stal na období trvající sto let hlavní pražskou rezidencí českých králů, jejíž funkce byla narušena pouze během husitských válek. Každý český král od Václava IV. až po Vladislava II. Jagellonského však v Králově dvoře alespoň po krátký úsek své vlády pobýval. Králův dvůr se stal sídlem českých králů, místem konání zemských sněmů a královských slavností i místem uložení zemských desek. Každý z panovníků měl ke Královu dvoru vzhledem k aktuální politické situaci v zemi jiný vztah. Václav IV. byl hlavním tvůrcem celého komplexu a pobýval v něm ze všech panovníků nejdéle. Jeho bratr Zikmund chtěl ještě za Václavovy vlády získat z prostor staroměstského královského příbytku ty nejcennější předměty. Když se stal sám českým králem, tak areál po husitských válkách zrekonstruoval. Pro Albrechta Habsburského byl Králův dvůr vzhledem ke krátké délce jeho vlády pouze přechodným sídlem. Nicméně i on si vybral za svou pražskou rezidenci Králův dvůr, ať už v návaznosti na své předchůdce, či proto, že Králův dvůr byl již zvyklý trvale hostit krále, a byl proto na svou rezidenční funkci dobře připraven. Ladislav byl českými pány rovněž uveden do Králova dvora, kde nakonec i zemřel. Za vlády Jiřího z Poděbrad se Králův dvůr stal skutečným centrem dění, protože v jeho zdech pravidelně probíhaly i zemské sněmy. Od dob Václava IV. to byl právě Jiří z Poděbrad, který dlouhodobě sídlil v Králově dvoře, kde rovněž nakonec zemřel. Vladislav II. byl králem, který navázal na tradici sídlení na Starém Městě, nicméně právě on tuto stoletou tradici přerušil a přenesl funkci hlavního sídla českých králů zpět na Pražský hrad.

4.1 Václav IV.

V předchozí kapitole byly podrobně rozebrány okolnosti související se vznikem a výstavbou Králova dvora. Podle některých údajů však nebyl Králův dvůr prvním místem Václavova pobytu na Starém Městě pražském. Král nejspíš těsně před dokončením Králova dvora (u sv. Benedikta) krátkodobě pobýval v blízkém domě (či rovněž nazývaném dvoře) U Černého orla (či orlice).¹⁴⁵ K domu náležela zahrada,

¹⁴⁵ K této domněnce se přiklání V. LEDVINKA – J. PEŠEK, *Dějiny českých měst: Praha*, s. 186. a J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 150. Z důvodu existence těchto dvou blízko sebe ležících dvorů je zejména

pivovar i sladovna.¹⁴⁶ Tomek však poukazuje na skutečnost, že prostorný dvůr U Černého orla Václavovi náležel až od roku 1401 a že až v této době v něm začal občas přebývat.¹⁴⁷ Před tímto datem byl dům v držení Meinharta Rokycanského.¹⁴⁸ Není však vyloučeno, že Václav ve zmíněném domě přebýval, i když dosud nebyl v jeho vlastnictví. Meinhartův bratr Mikuláš byl v dřívějších letech v kontaktu s Janem Volkem, který zase vděčil za své jmenování olomouckým biskupem budoucímu Karlovi IV.¹⁴⁹ Není proto vyloučeno, že Meinhart prokázal Václavovi službu tím, že mu k dočasnému přebývání přenechal svůj dům v Dlouhé třídě, který později Václav odkoupil. Dům se poté v souvislosti s královým pobytem začal nazývat královým dvorem U Černého orla. Podle některých informací v tomto domě rovněž krátkodobě přebýval Václavův děd Jan Lucemburský.¹⁵⁰ Dle dnes převládající interpretace však Jan Lucemburský přebýval v domě U Kamenného zvonu. Převážná část Václavova pobytu na Starém Městě se však odehrávala v jeho nově zbudovaném Králově dvoře.

4.1.1 Dvě zajetí krále Václava

Obě Václavova zajetí souvisejí se jménem lokality Králova dvora. Rozdíl je však v geografické poloze dvou odlišných míst. První Václavovo zajetí v květnu roku 1394 se uskutečnilo v blízkosti Králova Dvora u Berouna. Podruhé byl Václav zajat v roce 1402 ve svém sídle v Králově dvoře na Starém Městě. Obě králova zajetí zástupci šlechty s podporou Zikmunda Lucemburského však nemají pouze jeden spojovací článek ve shodném názvu lokalit, současně měla i velmi podobný průběh, přestože se uskutečnila

ve starší literatuře (Tomek, Herain) při popisu důsledně rozlišováno, zda se jednalo o Králův dvůr u sv. Benedikta (obvykle označován jen jako *curia regis*) či dvůr U Černého orla (*curia domini regis dicta ad aquilam*), který byl také někdy nazýván dvorem královým.

¹⁴⁶ K. BENEŠOVSKÁ, *Pražská sídla Václava IV.*, s. 393. Benešovská dům nazývá dvorem U Černé orlice, čímž se liší od většiny autorů, kteří ho nazývají dvorem U Černého orla.

¹⁴⁷ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl II.*, s. 204. Tomek v této souvislosti hovoří o dvou částech zmiňovaného druhého staroměstského dvora. První (zadní) část se stala královým majetkem nejspíš v roce 1401, druhá kolem roku 1405.

¹⁴⁸ *Tamtéž*, s. 142.

¹⁴⁹ J. MAYER, *Králův dvůr a mincovna na Starém Městě*, s. 140-141.

¹⁵⁰ J. HERAIN, *Králův dvůr u Prašné brány v Praze*, s. 34.

v časovém odstupu osmi let a na místech vzdálených od sebe několik desítek kilometrů. Je proto vhodné připomenout odkazy v pramenech a literatuře na obě zajetí a porovnat jejich společné rysy, protože Václavovo zajetí úzce souvisí s místem Králova dvora na Starém Městě pražském a s budoucími stavebními úpravami v jeho okolí.

Podle Hájkovy *Kroniky české* král Václav „přijel z lovu do svého dvoru půl míle od Berouna, páni někteří osadivše Popovice, měli po něm špeh, a když počal obědvati, vskočili do dvora vnaáhle a jali krále a odtud jej nesli na hrad Pražský a dali jej vsaditi do sklípku, jenž jest v Bílé věži“¹⁵¹. Ve *Starých letopisech českých* se vyskytuje verze, která pracuje s domněnkou, že Václav byl zajat na cestě: „Král Václav byl jat před Berúnem puol míle v Králově Dvoře od pánuov svých českých skrze zpusobenie krále Zigmunda uherského, jeho bratra milého.“¹⁵² Jiří Spěváček k této verzi dodává, že král byl zajat na cestě do Prahy, kde chtěl řešit problémy se vzpurnou šlechtou.¹⁵³ Obě verze se však shodují v tvrzení, že Václav byl vsazen do věže na Pražském hradě, což je po stejném názvu lokality druhý shodný bod obou zajetí.

V případě Václavova druhého zajetí v Králově dvoře na Starém Městě v březnu roku 1402 dal příkaz k jeho zatčení přímo Zikmund Lucemburský, který se v té době nacházel v Praze. Spor mezi bratry následoval po únorovém pražském sněmu. Zikmund se snažil převzít moc a obsadit královské hrady, proti čemuž se nakonec Václav vzepřel. Stejně jako Václav se proti ztrátě svých statků v Čechách a na Moravě postavil Václavův bratranec Prokop, který byl současně bratrem moravského markraběte Jošta, který stál na Zikmundově straně. Zájmem Jošta i Zigmunda byla snaha o převzetí a koncentraci veškeré moci na jejich území. Zikmund se původně snažil na sebe převést vládu pomocí dohody ze 4. února 1402, díky níž by do svých rukou získal vládu v Čechách během časového období, v němž by se Václav účastnil cesty do Říma. To ovšem byla pouze zástěrka pro trvalé převzetí moci.¹⁵⁴ Spor o moc nakonec vyřešil Zikmund příkazem k Václavovu a posléze rovněž Prokopovu zajetí, které mělo v případě Václava podobný průběh jako jeho první zajetí v Králově Dvoře u Berouna. Zikmund Václavovým zajetím 6. března 1402 pověřil purkmistra Starého Města pražského a nechal Václava opět uvěznit

¹⁵¹ Václav HÁJEK Z LIBOČAN, *Kronika česká*, Praha 2013, s. 836.

¹⁵² *Staré letopisy české (z rukopisu Křižovnického)*, Praha 1959, s. 38.

¹⁵³ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 233.

¹⁵⁴ L. BOBKOVÁ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV.b.*, s. 394.

ve věži na Pražském hradě.¹⁵⁵ Ačkoliv existují pochybnosti o přímé účasti staroměstského purkmistra na Václavově zajetí,¹⁵⁶ je jeho jednání proti osobě Václava pravděpodobné s ohledem na Václavův budoucí příkaz ke zboření purkmistrova domu, ale také z hlediska jeho pozdější nedůvěry v obyvatele Starého Města, kteří otevřeně podpořili Zikmunda. To mělo za následek ztrátu Václavovy důvěry, zostření bezpečnostních opatření Králova dvora a zvýšení Václavovy obliby v sídlení na Novém Městě. Náklonnost staroměstských obchodníků k Zikmundovi lze vysvětlit jejich touhou po opětovném získání ekonomických výhod plynoucích z mezinárodního věhlasu, který pražská města po Václavově ztrátě říšské koruny začala ztrácet a v jehož obnovení Staré Město doufalo přičiněním nadějného uherského krále.¹⁵⁷ V době Václavova zajetí se „*Zikmund zmocnil pokladů králových, vybil za tou příčinou dvůr králův, kdež pobral i zlaté a stříbrné nádoby*“¹⁵⁸. Je zřejmé, že mobiliář Králova dvora byl pro Zikmunda lákavý, protože Václav IV. si potrpěl na pohodlné a luxusní vybavení svých sídel. Po svém návratu do Prahy nechal Václav nejen posílit bezpečnost svého dvora vybudováním únikové branky na Nové Město a zlepšením jeho opevnění, ale rovněž nechal zbořit nedaleký dům purkmistra Ulricha Kreclera, který Václava na Zikmundům příkaz zatknul.¹⁵⁹ Je pravděpodobné, že toto Václavovo rozhodnutí bylo podmíněno nejen touhou po odvetě za zostuzení své osoby, ale rovněž strachem z přílišné blízkosti příbytku, který obýval zrádce. Václav se tak mohl obávat, že purkmistrova blízkost by ho mohla i nadále ohrožovat a celá situace by se mohla opakovat. Svou rezidenci na Starém Městě Václav

¹⁵⁵ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 337.

¹⁵⁶ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české V.*, Praha a Litomyšl 2000, s. 74. Čornej připouští, že zprávu o účasti purkmistra na Václavově zatčení nelze ověřit, nicméně i přesto se přiklání k názoru, že její pravdivost je vysoce pravděpodobná s ohledem na budoucí podporu Zikmunda ze strany staroměstských měšťanů.

¹⁵⁷ *Tamtéž*. Čornej vysvětluje tuto skutečnost zmenšením politických i ekonomických vazeb mezi říšskými městy a Prahou poté, co již český král neměl v držení říšskou korunu. Praha ztratila statut rezidenčního města Svaté říše římské, čímž se omezilo množství mezinárodních transakcí mezi obchodníky, což mělo za následek snížení počtu zahraničních zakázek pro staroměstské řemeslníky.

¹⁵⁸ J. HERAIN, *Králův dvůr u Prašné brány v Praze*, s. 38.

¹⁵⁹ K. BENEŠOVSKÁ, *Pražská sídla Václava IV.*, s. 392.

pravidelně obýval do roku 1412, poté raději pobýval v Novém hradu u Kunratic.¹⁶⁰ Králův dvůr však nadále zůstával hlavní královskou pražskou rezidencí.

4.1.2 Národnostní složení okolí Králova dvora za vlády Václava IV.

Národnostní složení majitelů domů v okolí Králova dvora je zajímavým ukazatelem, který udává přehled o významu jednotlivých národnostních složek obyvatelstva v blízkosti královské rezidence. Je známo, že přední královi služebníci vlastnili domy v blízkosti jeho staroměstského sídla.¹⁶¹ V období Václavovy vlády byli vlastníky domů v těsné blízkosti Králova dvora především obyvatelé s německými jmény, na celém Starém Městě však bylo přibližně stejné procento majitelů domů s českými i německými jmény.¹⁶² Toto zjištění je podstatné, protože se vztahuje k jednomu z rozhodnutí, které Václav IV. uskutečnil v době, kdy bylo Staré Město sídlem českých králů. Před husitskou revolucí bylo na Starém Městě 39 % vlastníků měšťanských domů s českými jmény, 35 % s německými jmény (což je největší procentuální podíl v porovnání s ostatními pražskými městy) a 26 % se jmény, která nelze rozlišit.¹⁶³ Z tohoto výčtu i z přílohy č. 9 je patrné, že obě národnosti měly na Starém Městě přibližně stejné zastoupení obyvatel, přesto však v roce 1408 Václav IV. jmenoval městskou radu ve složení 16 konšelů českých a 2 německých.¹⁶⁴ Na tento Václavův krok je vhodné upozornit zejména proto, že sídlení v městském prostředí zajisté významně ovlivnilo jeho rozhodování. Zároveň je však nutné doplnit, že Václavova nedůvěra ve staroměstské

¹⁶⁰ V. LEDVINKA – J. PEŠEK, *Dějiny českých měst: Praha*, s. 186. Kunratický hrad začal být stavěn až v roce 1411.

¹⁶¹ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl II.*, s. 207. Tomek zmiňuje některé významné vlastníky, mezi nimiž vyzdvihuje králova písaře Jana z Bamberka, který vlastnil domy v těsném sousedství obou staroměstských dvorů Václava IV.

¹⁶² Viz přílohu č. 9, ve které je zachyceno rozložení majitelů domů podle jmen mezi českou a německou národností okolo roku 1400.

¹⁶³ V. LEDVINKA – J. PEŠEK, *Dějiny českých měst: Praha*, s. 195. Pro srovnání; na Novém Městě v dané době bydlelo 65 % majitelů domů s českými jmény a na Malé Straně dokonce 71 %. Pokud bychom porovnali absolutní čísla, tak budou pochopitelně v případě Nového Města i Malé Strany nižší, protože na Starém Městě se nacházelo 1034 měšťanských domů, na Novém Městě 625 a na Malé Straně 139.

¹⁶⁴ Václav LEDVINKA, *Caput regni. Pražská města za vlády Lucemburků*, in: F. Šmahel – L. Bobková (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012, s. 121.

Němce částečně pramenila z jejich podpory Zikmunda Lucemburského v období Václavova druhého zajetí v Králově dvoře v březnu 1402, kdy staroměstští obyvatelé doufali ve zvýšení své ekonomické síly díky podpoře Zikmunda, v něhož vkládali velké naděje.¹⁶⁵ Václav byl navíc v roce 1408 při výběru nových konšelů ovlivněn staroměstským patricijem Mikulášem Augustinovem a univerzitními mistry Jeronýmem a Janem Husem.¹⁶⁶ Je tedy zřejmé, že Václav IV. svým pobytem v Králově dvoře nejen ovlivňoval dění v pražských městech, ale rovněž byl sám pozitivně i negativně ovlivňován chováním konšelů i ostatních obyvatel pražských měst.

4.1.3 Králův dvůr a učení Mistra Jana Husa

Místo Králova dvora bylo blízce spjato s osobou Mistra Jana Husa a jeho učením nejen prostřednictvím královny Žofie, ale i Husovou volbou jeho vrat jakožto jednoho z hlavních míst, na která nechal v roce 1414 vyvěsit své vyhlášky. Husovo učení mělo zpočátku podporu i u předních českých šlechticů, kteří také částečně sídlili v blízkosti Králova dvora,¹⁶⁷ v jehož blízkosti se rovněž nacházely univerzitní koleje: „*Na dnešním Ovocném trhu stály kromě Karlovy koleje dva objekty, v nichž se prosazoval český univerzitní živel. Byly to mistrovská kolej krále Václava a sousední studentská kolej českého národa. Obě dělila jen nevelká vzdálenost od Králova dvora.*“¹⁶⁸ Králův dvůr byl tedy ústředním místem, kolem kterého se soustředilo Husovo reformní učení. Čornej uvádí, že „*osobní kontakty mezi představiteli reformního proudu, šlechtici z králova bližšího i vzdálenějšího okolí a předními staroměstskými měšťany českého původu vytvářely předpoklady pro konstituování širšího bloku, který mohl nápravu církve reálně uvádět do života*“¹⁶⁹. Je tedy nepochybné, že koncentrace všech zúčastněných osob kolem

¹⁶⁵ P. ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české V.*, s. 78. Jsou zde zmíněni především staroměstští Němci, protože těch se snížení kontaktů s říšskými městy dotklo nejvíce, ekonomicky však nakonec trpělo Staré Město jako celek.

¹⁶⁶ V. LEDVINKA, *Caput regni*, s. 121.

¹⁶⁷ Výčet šlechticů, kteří vlastnili domy mezi Královým dvorem a dvorem U Černého orla uvádí P. ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české V.*, s. 106. Jednalo se o pány z Vartemberka, Kunštátu a Poděbrad, z Hradce, z Lipé, z Valdeka a o dům patricije Mikuláše Bohatého z Okoře.

¹⁶⁸ *Tamtéž.*

¹⁶⁹ *Tamtéž.*

Králova dvora byla pro usnadnění jejich vzájemné komunikace klíčová. Na vrata Králova dvora nechal dokonce Jan Hus později přibít své vyhlášky: „26 srpna (1414, u příležitosti svolání mimořádné synody v Praze) *dal Mistr Jan Hus přibíti a nalepiti vyhlášky jazykem latinským, českým a německým na kostele hradském, ... též na dveřích a wratech dworu králowa na Starém městě, ... kterýmižto vyhláškami wyzýwal každého, kdož by ho chtěl winiti z nějaké zatwzrosti w bludech nebo z kacírstwí, aby se zapsal jménem swým.*“¹⁷⁰

Postupem času však Zikmund i papež začali Václavovi vytýkat jeho styky s reformním hnutím a jeho předstíranou neutralitu. Václav nátlaku dlouho odolával, nakonec však v roce 1419 přikročil k některým opatřením na omezení vlivu kališníků v Praze. Stalo se tak zřejmě v reakci na zprávu, že „*papežský nuncius Fernando vydal 20. února po dohodě se Zikmundem půhon na královnu Žofii, pokládanou za hlavní přímluvkyni husitských heretiků na pražském dvoře*“¹⁷¹. Václav v reakci na tuto zprávu vyhradil kališníkům pouze tři kostely, z nichž kostely sv. Ambrože a sv. Benedikta stály v těsném sousedství Králova dvora.¹⁷² Toto Václavovo rozhodnutí opět ukazuje na propojenost Králova dvora s reformními náboženskými myšlenkami.

4.1.4 Vztah Václava IV. k Pražskému hradu

Václavovo přesídlení z tradičního sídla českých králů na Pražském hradě do nově zbudovaného městského paláce na Starém Městě může navozovat dojem jeho nezájmu o dění na Pražském hradě, přesto je nepochybné, že rozhodně neopomíjel stavební aktivity, které měly původnímu královskému sídlu vrátit jeho lesk. Pokračoval v započaté rekonstrukci a dostavbě Pražského hradu a katedrály, které zahájil jeho otec. Za Václavovy vlády byla rovněž nově naprojektována dvě obytná křídla a čtverhranná obytná věž.¹⁷³ Z tohoto důvodu je nutné zdůraznit skutečnost, že Václav zřejmě nadále

¹⁷⁰ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl III.*, s. 553.

¹⁷¹ P. ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české V.*, s. 203.

¹⁷² *Tamtéž*, s. 203-204. Celkem se jednalo o dva novoměstské kostely (sv. Ambrož a Panna Marie Sněžná) a jeden staroměstský kostel (sv. Benedikt).

¹⁷³ T. DURDÍK, *Hrady Václava IV.*, s. 25. Durdík však celkově hodnotí Václava IV. spíše jako dokončovatele celého projektu než jako samotného tvůrce. Zároveň však zmiňuje jeho přínos při výstavbě jednotlivých hradních částí.

počítal s Pražským hradem jako s významnou královskou pražskou rezidencí a jeho přesídlení do Starého Města neovlivnilo stavební aktivitu na Pražském hradě. Na druhou stranu však existuje názor, že kvůli přesídlení králů do Králova dvora prestiž Pražského hradu upadala a byl po celých sto let, kdy králové využívali jako hlavní rezidenci sídlo na Starém Městě, spíše opuštěn.¹⁷⁴ Tento názor však nelze zcela přijmout nejen z důvodu Václavova zájmu o přestavbu a dostavbu hradního palácového komplexu, ale také proto, že hradní prostory byly i v období vlády následujících panovníků využívány alespoň při příležitosti jejich korunovace.

Přesun dvora do Starého Města částečně ovlivnil činnost zemského soudu. Většina jeho zasedání nadále probíhala na Pražském hradě, ale v některých případech se vlivem nové rezidence přesunul blíže ke Královu dvoru: „*Stalo se nejednou, že zemský soud o suchých dnech odbýval se buďto v dominikánském klášteře sv. Klemensa (v nynějším Klementinumu) u mostu pražského aneb u minoritův vedle kostela sv. Jakuba v témž městě.*“¹⁷⁵

4.1.5 Královnin dvůr

Královna Johana nejspíš nevlastnila žádný z přilehlých domů v blízkosti Králova dvora, a proto bydlela v některé z jeho částí. S největší pravděpodobností se jednalo o severní část dvora, která směřovala do Královdvorské ulice a kterou poté až do získání vlastního domu obývala i královna Žofie.¹⁷⁶ „*Severní část Králova dvora zahrnovala starší zástavbu z doby Jana Volka, Dětricha z Portic a Těmy z Koldic a byla upravena pro královnu a její dvůr. Jižní část obýval Václav.*“¹⁷⁷ Část budov mezi zadními vraty, která vedla do Královdvorské ulice, a městskou zdí „*nazývá se roku 1429 dworem králowé (curia reginae), dle čehož zdá se, že w tom oddělení za žiwota krále Wáclawa IV.*

¹⁷⁴ Petr HEŘMAN, *Nejen o královské cestě*, in: Staletá Praha XXI: královská cesta, sborník Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody, Praha 1991, s. 14.

¹⁷⁵ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě. Svazek II.*, Praha 1939, s. 651-2.

¹⁷⁶ J. HERAIN, *Králův dvůr u Prašné brány v Praze*, s. 37.

¹⁷⁷ K. BENEŠOVSKÁ, *Pražská sídla Václava IV.*, s. 392. Viz přílohu č. 10, na které je zakresleno rozdělení areálu Králova dvora v období vlády Václava IV. mezi budovy, které sloužily k potřebám krále, a budovy, které byly dány k dispozici královně a jejímu dvoru.

přebývala manželka jeho“¹⁷⁸. Nejspíš vzhledem k potřebám a velikosti dvora Václav nakonec rozhodl o přestěhování dvora své manželky do jiného, leč blízkého objektu. Královnin a králův dvůr se tak oddělily. Václav využil smrti svého bratrance, moravského markraběte Jošta, který v Praze v blízkosti Králova dvora od roku 1405 vlastnil dům blízko Staroměstského náměstí. Po Joštově smrti v roce 1411 se dům stal majetkem krále Václava, který ho v roce 1413 daroval své manželce Žofii.¹⁷⁹ Žofie pak v tomto domě i se svým dvorem přebývala, protože se nacházel nedaleko Králova dvora. Žofie dům vlastnila do roku 1430 a poté ho darovala Protivovi z Vchynic.¹⁸⁰ České královny tak tímto aktem opět ztrácejí svůj samostatný dvůr v blízkosti Králova dvora. Z tohoto důvodu poté Žofiina švagrová, Barbora Celská, musela bydlet po svém příjezdu do Prahy v Králově dvoře spolu se svým manželem Zikmundem Lucemburským.

Krátce po Václavově smrti bydlela královna Žofie přechodně na Pražském hradě. „*Dne 17. měsíce října (1419) užili česká královna Žofie a jistí páni toho království a zvláště pan Čeněk z Vartemberka, ..., pokladů po smrti krále Václava zůstavených, za ně si povolali na pomoc Němce a jiné cizozemce proti Pražanům a obsadili Pražský hrad.*“¹⁸¹ Žofie v jeho prostorách pobývala necelý měsíc do 4. listopadu, kdy s Oldřichem z Rožmberka z Pražského hradu uprchla, protože hrozilo nebezpečí, že se ho zmocní Pražané, ačkoliv se ho nakonec podařilo stoupencům královny ochránit.¹⁸²

¹⁷⁸ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl VIII.*, s. 82.

¹⁷⁹ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl II.*, s. 139.

¹⁸⁰ Josef MAYER, *Kde bydlil Karel, syn Jana Lucemburského, na Starém Městě pražském*, in: *Staletá Praha IX: sborník Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody*, Praha 1979, s. 96. O osudech tohoto domu se dále zmiňuje R. URBÁNEK, *Věk poděbradský*, s. 31 a 37. Dům byl od roku 1455 ve vlastnictví Jiřího z Poděbrad. V době jeho vlády se však nestal místem pobytu královny. V roce 1462 se dům stal majetkem syna krále Jiřího, Viktorina, který v něm nadále přebýval v době svých pražských pobytů.

¹⁸¹ VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, *Husitská kronika*, Praha 1979, s. 34, kapitola 21. Původní latinská verze: *Fontes Rerum Bohemicarum*, sv. V., Praha 1893 (dále jen FRB V.), s. 348.

¹⁸² *Tamtéž*, s. 36, kapitola 22. Původní latinská verze: FRB V., s. 349.

4.2 Husitské války

Po smrti Václava IV. si Králův dvůr přivlastnila radnice Starého Města a královna se přechodně ubytovala na Pražském hradě, ze kterého posléze utekla. Nakonec došlo k dohodě o příměří mezi královnou Žofií a Pražany: „*Královna se s pány Pražské obci zapsala, že bude podle možnosti v Království českém bránit zákon boží a evangelickou pravdu a zvláště dá svobodu přijímání pod obojí způsobou, obec pak Pražská se zavázala královně a pánům, že nebude rozbíjet obrazy ani bořit kostely a kláštery a že postoupí královským Vyšehrad.*“¹⁸³ Králův dvůr na Starém Městě však nadále zůstával v moci staroměstské obce.

Králův dvůr v následujících letech až do roku 1436 sloužil k vojenským účelům dle aktuálních potřeb Starého Města.¹⁸⁴ Areál Králova dvora byl v době husitských válek tvořen nejen původním komplexem budov, které se nacházely kolem většího a menšího nádvoří, ale též bývalým Hankovým domem, který pro potřeby svého dvora získal v roce 1409 Václav IV. Skutečnost, že Hankův dům byl v období husitských válek využíván jakožto součást Králova dvora pro potřeby Starého Města, nám dokládá zápis ve *Starých letopisech českých*: „*Léta božieho M^oCCCC^oXXXI^o den sv. Filipa a Jakuba (1. května) byl jest veliký sněm kněžský královstvie Českého pod obojí způsobú rozdávajících v Praze, kdežto kněží táborští slúžili bez ornátuov v domu Hankově, ješto nynie Králov dvór slove.*“¹⁸⁵

Táborité byli v roce 1420 na nějaký čas ubytováni přímo v prostorách Králova dvora. Původně pražská města tábority po jejich příjezdu do Prahy v květnu 1420 ubytovala s koňmi a vozy u Poříčské brány: „*Nechavše tedy ženské pohlaví v klášteře sv. Ambrože, táboři se položili se svými vozy a s jezdcí na ostrově za Poříčskou bránou a tam si zřídili na čas své ležení.*“¹⁸⁶ V červnu roku 1420 byli táborité přechodně ubytováni v Králově dvoře: „*Táboři byli hned po odstoupení od hradu ubytováni na Nowém městě pražském, po několika dnech však přestěhowáni odtamtud s koňmi i vozy na Staré Město, větším dílem do dvou královských dworů blíž sw. Benedikta a u Černého*

¹⁸³ *Tamtéž*, s. 39, kapitola 23. Původní latinská verze: FRB V., s. 351.

¹⁸⁴ J. MAYER, *Králův dvůr a mincovna na Starém Městě*, s. 143.

¹⁸⁵ *Staré letopisy české (z rukopisu Křižovnického)*, s. 98.

¹⁸⁶ VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, *Husitská kronika*, s. 62, kapitola 37. Původní latinská verze: FRB V., s. 371.

orla. “¹⁸⁷ Dle *Husitské kroniky* napáchali muži i ženy v jim vyhrazených příbytcích mnoho škod: „*Táboři se přestěhovali s koňmi a vozy na Staré Město, zabrali domy královské a jiné, od pravých hospodářů opuštěné, a den ode dne dělali veliké škody na staveních. Ženy tábořské zůstaly v klášteře svatého Ambrože na Novém Městě a bořily stavby toho kláštera.*“¹⁸⁸

Václav IV. chtěl těžit z výhodné polohy Králova dvora na rozhraní Starého a Nového Města, které chtěl napříště využít ke svému útěku skrze Nové Město, pokud by mu hrozilo nebezpečí ze strany staroměstských měšťanů. V období husitských válek se však ukázalo, že umístění na rozhraní dvou vzájemně ne zcela spřátelených měst nemusí být vždy výhodné. V roce 1428 se před Královým dvorem sešli zástupci Nového a Starého Města, aby mírově urovnali své spory ohledně rozdělení církevního majetku.¹⁸⁹ V srpnu 1429 však k mírovému narovnání dalšího sporu mezi znesvářenými městy, z nichž Staré Město se přiklonilo k táboritům a Nové Město k sirotkům, nedošlo. „*Novoměstští přehradili ulice u bran Starého Města řetězy. Vlastní boje propukly 14. října 1429 vzájemným ostřelováním z děl a velkých samostřílů, přičemž byly vrhány i velké zápalné šípy.*“¹⁹⁰ Obě města se nakonec v blízkosti Králova dvora dohodla na smíru. Jiná verze připouští dataci bojů od 14. do 20. září 1429, protože 22. září byl již díky zásahu Prokopa Holého sjednán mír na Staroměstské radnici, který byl následně 25. září vyhlášen na příkopě před Královým dvorem.¹⁹¹ Zjištění přesné datace však není pro účely této práce nejpodstatnějším prvkem zkoumání. Pokud však přihlídneme ke skutečnosti, že se boje odehrávaly v těsné blízkosti Králova dvora, tak je nutné připustit možnost, že dvůr nebyl následně Zikmundem opravován pouze z důvodu jeho zchátrání, ale spíše v reakci na následky jeho poničení během těchto bojů. Kromě toho byl dvůr nejspíš částečně poničen předchozím pobytem táboritů s koňmi a vozy na dvoře Králova dvora.

Poslední zmínka o dění v Králově dvoře před příchodem císaře Zikmunda do Prahy je z roku 1433. Staroměstská obec tehdy Králův dvůr propůjčila k užívání čtveřici obyvatel a „*mezi nimi zejména Wáclawowi hodináři na věži, to jest nepochybně*

¹⁸⁷ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl IV.*, Praha 1876, s. 67.

¹⁸⁸ VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, *Husitská kronika*, s. 75, kapitola 43. Původní latinská verze: FRB V., s. 378-9.

¹⁸⁹ J. MAYER, *Králův dvůr a mincovna na Starém Městě*, s. 143.

¹⁹⁰ *Tamtéž.*

¹⁹¹ J. HERAIN, *Králův dvůr u Prašné brány v Praze*, s. 40 a 42.

na staré věži nad branou Odranau“¹⁹². Je tedy nepochybné, že ačkoliv byla brána s věží zvnějšku ve špatném stavu, věž byla stále obyvatelná, a proto se k jejímu zrušení odhodlal až Vladislav II.

4.3 Zikmund Lucemburský

Zikmund Lucemburský navštívil Králův dvůr za Václavovy vlády naposledy roku 1402, kdy byl Václav ve svém dvoře zajat a Zikmund následně využil situace a dvůr vyplenil. Zikmundova následující návštěva Králova dvora se datuje až do roku 1436, kdy se svou manželkou Barborou vstoupil 23. srpna do Prahy.¹⁹³ „*Páni a konšelé provodili jej do královského sídla jeho ve dvoře u sv. Benedikta na Starém městě; legátové pak basilejští ubytováni byli v koleji karolinské.*“¹⁹⁴ Z tohoto tvrzení je patrné, že Králův dvůr nebyl v době vlády Zikmunda Lucemburského schopen pojmout větší množství osob, což je možno vysvětlit několika způsoby. Císařův a císařovnin doprovod mohl být větší než dvůr za vlády Václava IV. Rovněž je třeba připočíst skutečnost, že Václavova druhá manželka v pozdějších letech využívala jako své sídlo jinou budovu, díky čemuž byl královnin dvůr oddělen a měl více prostoru. Barbora však nejspíš obývala Králův dvůr společně se Zikmundem, kvůli čemuž se musela se svým doprovodem uskrovnit. Poslední a zřejmě také nejdůležitější příčinou špatně uzpůsobených dispozic dvora pro císařovu přítomnost bylo jeho poškození během husitských válek. Během období patnácti let využívalo Staré Město pražské dvůr pro své potřeby, nejčastěji k ubytování do Prahy příchozích husitů. Králův dvůr tedy byl využíván, zároveň byl však pobytem nezvyklého množství návštěvníků ničen. Navíc v tomto období nesloužil k reprezentativním účelům, což mohlo mít za následek částečnou změnu jeho dispozic za účelem zvětšení obytných ploch pro potřeby většího počtu osob. Z tohoto důvodu bylo nejspíš nutné Králův dvůr dodatečně upravit, aby opět vyhovoval náročným požadavkům na ubytování panovníka a jeho doprovodu. Je proto možné, že Zikmund bezprostředně po svém příjezdu nezamířil do jižního křídla většího dvora areálu Králova dvora, ale po dobu jeho úprav bydlel

¹⁹² V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl VIII.*, s. 81. Odranou branou je myšlena Horská brána.

¹⁹³ F. KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně*, s. 209.

¹⁹⁴ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě. Svazek IV.*, Praha 1939, s. 160.

v Hankově domě. *Staré letopisy české* doslova uvádějí, že císař Zikmund poté, co byl přivítán konšely „*vjel do dvoru domu Hankova, který nyní slove duvor králové*“¹⁹⁵.

Nic nenasvědčuje tomu, že by Zikmund uvažoval o svém přesunu z Králova dvora zpět na Pražský hrad, ale pro potřeby zemského soudu nicméně nechal na Pražském hradě opravit minimálně jeden velký sál, ve kterém již od konce ledna 1437 mohl soud zasedat, protože *Staré letopisy české* zmiňují, že již „*na den sv. Karla (28. ledna) císař seděl v sídu zemském na hradě pražském*“¹⁹⁶. Pražský hrad byl však celkově během husitských válek natolik poničen pobytem vojenských posádek, že si Zikmund za své sídlo raději zvolil Králův dvůr, který byl již mezitím rychle zrekonstruován.¹⁹⁷ Zikmund tak volbou své pražské rezidence nejspíš nechtěl pouze navázat na tradici sídlení českých králů v Králově dvoře, kterou zavedl Václav, ale bylo nejspíš jednodušší zrekonstruovat prostory městské rezidence než prostory Pražského hradu. Je rovněž možné, že se Zikmund nechal zlákat vzpomínkou na pohodlně a luxusně vybavený Králův dvůr, na který si pamatoval z doby svého pobytu a následného vydrancování objektu v období Václavova druhého zajetí v roce 1402.

4.3.1 Zikmundův pobyt v Králově dvoře

Zikmund pobýval v Praze přibližně rok od 23. srpna 1436 do 11. listopadu 1437¹⁹⁸ a jeho sídlem byl po většinu doby Králův dvůr. Ihned na počátku svého pražského pobytu král přijal hold konšelů tří pražských měst a poté využil svého práva na jmenování nových konšelů, čímž provedl zásadní obměnu ve vedení všech tří pražských radnic: „*We čtvrtek dne 30 Srpna sadil císař osobně ač ne na radnicích, nýbrž we dvoře swém u sw. Benedikta konšely we všech třech městech dle řádu w jednomkaždém obyčejného.*“¹⁹⁹

¹⁹⁵ *Staré letopisy české (z rukopisu Křižovnického)*, s. 127. Královním dvorem se tento dvůr stal až za vlády Jiřího z Poděbrad, kdy se stal sídlem královny Johany.

¹⁹⁶ *Tamtéž*, s. 128.

¹⁹⁷ P. ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české V.*, s. 644. Čornej dodává, že právě kvůli poničení Pražského hradu byl Zikmund donucen navázat na tradici sídlení v Králově dvoře.

¹⁹⁸ Toto časové rozmezí nabízí V. LEDVINKA, *Caput regni*, s. 122-123. Zatímco datum příjezdu je všeobecně známé a nezpochybnitelné, datum odjezdu může být předmětem polemiky – viz níže.

¹⁹⁹ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl VI.*, Praha 1885, s. 4.

Lze předpokládat, že ke jmenování konšelů došlo v jednom z větších sálů, které se v Králově dvoře nacházely a ve kterých se později za panování Jiřího z Poděbrad konaly sněmy. Ačkoliv tedy mohl být Králův dvůr po husitských válkách poničen, tak musel být již několik dní po Zikmundově příjezdu do Prahy schopen sloužit jako reprezentativní sídlo. Z tohoto důvodu se lze domnívat, že Zikmundovo bydliště v jiném objektu bylo pouze přechodné, protože Králův dvůr byl schopen hostit panovníka již týden po jeho příjezdu. Poškození objektu během husitských válek tedy nemohlo být příliš rozsáhlé vzhledem k jeho rychlé rekonstrukci.

Hlavním problémem v období Zikmundova pobytu však nebylo poškození královské rezidence, ale především náboženské spory. Vzhledem k tomu, že Zikmund se svým dvorem pobýval přímo uvnitř městských hradeb, jeho náboženské smýšlení silně působilo na atmosféru ve městě. Císařský dvůr „*byl v přísně kališnickém městě cizorodým živlem jak svým složením převážně z katolíků a cizinců, tak svým uvolněným chováním*“²⁰⁰. Město, které si odvyklo mít uvnitř svých hradeb krále, se najednou muselo podřídit jeho vůli a respektovat přítomnost jeho i jeho dvora. Lze se tedy domnívat, že jisté neshody vyplývaly již z tohoto nového uspořádání. Celou situaci pochopitelně zhoršovalo rozdílné náboženské vyznání panovníka a jeho města. Do města se za Zikmundova pobytu postupně vraceli katoličtí kněží, opustit Prahu museli naopak husité včetně Jana Rokycany, který byl donucen odejít v květnu 1437.²⁰¹ Ještě 28. října 1437 Zikmund pobýval v Praze v Králově dvoře, protože zde vydal listinu, ve které potvrdil, že přijal peníze od Kašpara Šlika.²⁰² Tato listina potvrzuje panovníkovu aktivitu v Králově dvoře. Zároveň však po tomto datu nemáme přesné zprávy o jeho činnosti. Napětí ve městě však nejspíš vzrostlo natolik, že se Zikmund nakonec rozhodl k odjezdu,

²⁰⁰ V. LEDVINKA, *Caput regni*, s. 123.

²⁰¹ *Tamtéž*.

²⁰² ARCHIV HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY: *Listina z 28. října 1437*, in: Sbíрка pergamenových listin, inv. č. 663. V regestu listiny je uvedeno, že „*Císař Zikmund Lucemburský vyznává, že Gaspar Slick poskytl jeho dvoru 900 zl. rýn. a jeho poselstvu k Basilejskému koncilu dalších 1200 zl. rýn., dlužnou sumu 2100 zl. rýn. připojuje ke svému předchozímu dluhu pojištěnému na správcovství v Chebu, kteréžto Schlickovi přepouští*“. Listina byla sepsána dne 28. října 1437.

protože „město bylo do krajnosti pobouřené jeho vladařskými počiny“²⁰³. Zikmund z Prahy narychlo odjel 11. listopadu.²⁰⁴

4.3.2 Královnin dvůr

Výše byly rozebrány okolnosti příjezdu a ubytování Zikmunda v Králově dvoře. Barbora nejspíš po celou dobu svého pražského pobytu obývala areál Králova dvora spolu se Zikmundem. Tímto se lišila od své předchůdkyně, královny Žofie, která měla k dispozici někdejší dům moravského markraběte Jošta, který byl od Králova dvora oddělen. Rovněž královna Johana, manželka krále Jiřího z Poděbrad, která ve funkci české královny v Praze trvale bydlela, měla k dispozici vlastní dům, který byl oddělen od Králova dvora, zároveň však stál v jeho těsné blízkosti. Dá se předpokládat, že v době svého pobytu v Králově dvoře Barbora obývala křídla, která měla k dispozici královna Johana Bavorská a posléze též po několik let královna Žofie do doby, než dostala k dispozici vlastní objekt. Nejspíš šlo o severozápadní křídlo přiléhající k většímu dvoru.

Barbora byla v Praze korunována v katedrále sv. Víta 11. února 1437 „a když bylo po korunování a mši, jela do Prahy v koruně a v královské přípravě až do svého dvoru.“²⁰⁵ Není však zřejmé, zda měla Barbora po více než půlročním pobytu v Praze již vlastní

²⁰³ V. LEDVINKA, *Caput regni*, s. 123.

²⁰⁴ Datum odjezdu stanovené na 11. listopad však nemusí být zcela přesné. S tímto datem pracuje V. LEDVINKA, *Caput regni*, s. 122-123. i Petr ČORNEJ, *Pohaslý lesk panovníckého majestátu v porevolučních Čechách*, in: L. Bobková – M. Holá (edd.), *Lesk královského majestátu ve středověku*. Pocta Prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85 narozeninám, Praha a Litomyšl 2005, s. 99. Na toto datum nás rovněž upozorňuje pramen *Starší letopisové česští od roku 1378 do 1527 čili pokračování w kronikách Přibika Pulkawy a Benesse z Hořowic, z rukopisů starých* vydané, Praha 1829, s. 105: „w pondělí na den S. Martina, ciesař Sigmund wyjel z Prahy, dytě ujiti smrti, aby w Čechách neumřel, a také z návodu králowé a Uhruow a některých Čechuow“. Je však pravděpodobnější, že Zikmund se svou manželkou Barborou opustil Prahu a tím i své sídlo v Králově dvoře před sv. Martinem, tedy před 11. listopadem, a zamířil do Znojma. O této pravděpodobnější verzi nás informuje BARTOŠEK z DRAHONIC, *Kronika Bartoška z Drahonice*, in: FRB V., Praha 1893, s. 621: „Ante s. Martini mane suprascriptus dominus imperator de Praga in Znoymo cum magno comitatu venit et cum domina Barbara, Ungarie et Boemie regina, equitavit.“ Zikmundův dřívější odjezd z Králova dvora a jeho pobyt 11. listopadu již v jiném městě dokládá také jím vydaná listina *Na Wlašimě, 1437, 11 Nov.*, in: Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské. Díl I., s. 51, č. 64, Praha 1840, s. 51.

²⁰⁵ *Staré letopisy české (z rukopisu Křižovnického)*, s. 128. V. HÁJEK z LIBOČAN, *Kronika česká*, s. 951 tuto událost popisuje téměř totožně.

dům, který by bylo možné odděleně nazývat dvorem králové. Ačkoliv uvedený popis ze *Starých letopisů českých* může naznačovat, že královna již vlastní oddělený dvůr měla, je spíše vhodnější přiklonit se k názoru, že královniným dvorem je myšlena pouze část Králova dvora. Tomuto tvrzení odpovídá i skutečnost, že ovdovělá císařovna Barbora vznesla po Zikmundově smrti nárok na prostory Králova dvora a Pražského hradu. Císařovna-vdova argumentovala tím, že pokud by chtěla pobývat v Praze, tak potřebuje vhodné reprezentativní prostory. Pokud by vlastnila na Starém Městě pražském vlastní dům, ve kterém by se v době jejího pražského pobytu nacházel její dvůr, tak by nejspíš ve svém nároku zmínila i existenci tohoto objektu. Barbora, která v době jednání se zástupci pražských měst v průběhu roku 1441 pobývala v Mělníku, však nakonec nevymohla žádnou z částí Králova dvora.²⁰⁶

4.4 Albrecht Habsburský

Albrecht Habsburský pobýval ve staroměstské rezidenci ze všech českých králů nejkratší dobu. 13. června 1438 vjel slavnostně do Prahy s velkým průvodem, který čítal na 3000 koní.²⁰⁷ Po dobu svého pobytu v Praze byl král ubytován v Králově dvoře. Minimálně jednou před svou korunovací však Albrecht jel na Pražský hrad, aby se v katedrále sv. Víta zúčastnil bohoslužby.²⁰⁸ Po noci strávené na Pražském hradě byl Albrecht v katedrále sv. Víta 29. června korunován českým králem. Hájek k Albrechtovu návratu do Králova dvora dodává, že po korunovaci „*slavný oběd na palácu větším hradu Pražského byl učiněn a po vykonání toho obědu krále nového všickni provodili, kterýž jel v koruně až do Starého Města pražského a okolo něho ze všech strán štědře penězi a groši sypali*“²⁰⁹. Stejně jako v případě dalších králů byl průvod z Pražského hradu na Staré Město významnou událostí, při níž se panovník prezentoval lidu, mezi který byly při této příležitosti rozhazovány peníze. Králův dvůr byl cílovým bodem při králově cestě

²⁰⁶ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl VI.*, s. 93.

²⁰⁷ *Tamtéž*, s. 55.

²⁰⁸ *Tamtéž*, s. 56. K návštěvě katedrály za účelem účasti na mši došlo den po Albrechtově příjezdu do Prahy. Ihned po mši se však vrátil do Králova dvora, ze kterého poté odjel na Pražský hrad až den před svou korunovaci.

²⁰⁹ V. HÁJEK Z LIBOČAN, *Kronika česká*, s. 956.

z korunovace na Pražském hradě. Významnou funkcí Králova dvora byla prezentace krále veřejnosti ve chvíli jeho přesunu z místa korunovace do místa rezidenčního. Sídlení na Starém Městě tak vytvořilo přirozenou trasu, kterou král projížděl při příležitosti své korunovace. U krále Václava ani Zikmunda Králův dvůr ještě tuto funkci neměl, protože Václav byl korunován ještě jako dítě, tedy v době, kdy Králův dvůr neexistoval, a Zikmund byl korunován během nepokojů v Praze v roce 1420, kdy staroměstská rezidence nebyla v jeho držení.

Albrecht se v Praze zdržel s přestávkami až do října 1438: „*Při slavnosti svatých Jedenácti tisících panen (21. 10.) Albrecht král vyjel z Prahy a jel do Vratislavě a tam byl až do masopustu a na konec masopustu rozličné provozoval (jako člověk mladý) kratochvíle a při počátku postu vyjel z Prahy a jel přímo do Uherské země.*“²¹⁰

4.5 Ladislav Pohrobek

Ladislav Pohrobek byl korunován v katedrále sv. Víta 28. října 1453. Stejně jako jeho otec strávil noc před svou korunovací v prostorách Pražského hradu, aby byl poté z jeho místností vyveden přímo do katedrály sv. Víta. Zvláštností však je, že na rozdíl od svého otce Albrechta Habsburského či později Jiřího z Poděbrad a Vladislava Jagellonského nezamířil ihned po své korunovaci do Králova dvora, ale zůstal na Pražském hradě ještě jednu noc a až poté podnikl slavnostní jízdu Prahou do Králova dvora.²¹¹

Ladislav bydlel po většinu svého více než ročního pobytu v Praze, od 24. října 1453 do 24. listopadu 1454, v prostorách Králova dvora. Dle stavebních úprav, které na příkaz zemského správce Jiřího z Poděbrad probíhaly v Králově dvoře, je zřejmé, že Jiří měl v úmyslu krále dlouhodobě zdržet v Čechách.²¹² V souvislosti s rozdílným

²¹⁰ *Tamtéž*, s. 957. U této pasáže se však musíme zamyslet nad pravdivostí Hájkova tvrzení, protože po popisu pobytu ve Vratislavi nepochopitelně zcela bez souvislosti následuje odjezd z Prahy. Albrecht tedy po masopustu krátkodobě mohl pobývat v Praze, nebo se jedná pouze o přepis a Hájek zaměnil Prahu s Vratislaví, což je pravděpodobnější vzhledem k neucelenosti sledu informací ve větě.

²¹¹ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl VI.*, s. 245.

²¹² Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1437–1526. I. díl: Mezi Zikmundem a Jiřím z Poděbrad (1437–1471)*, Praha 2010, s. 74. Čechura však nevidí za počínáním Jiřího z Poděbrad žádnou vypočítavost, ale přičítá Ladislavův plánovaný dlouhodobý pobyt v Čechách jeho dobrým vztahům s Jiřím z Poděbrad

náboženským vyznáním krále a obyvatel města se zachovala vzpomínka na Ladislavovo počínání v období Velikonoc: „*Na krátkou dobu ho (Královův dvůr) v roce 1454 opustil, aby o velikonočních svátcích nepobouřil obyvatele Prahy, protože sám přijímal pod jednou způsobou.*“²¹³ Ladislav se po Velikonocích usadil v bývalém Hankově domě, který od vlády Václava IV. sloužil potřebám králů přebývajících v Králově dvoře a který si předtím Ladislav nechal pro své potřeby upravit.²¹⁴ Je však možné, že pro Ladislava byla spíše než Hankův dům upravena severní část Králova dvora, která se rozkládala mezi Královodvorskou ulicí a náměstím Republiky a kterou dříve obývaly královny.²¹⁵

S královým pobytem v Praze souviselo i vypsání korunovační daně a následně též nezvykle vysokých daní, které měly panovníkovi zajistit pohodlný pobyt ve městě.²¹⁶ Královův pobyt v Praze však nebyl spojen pouze s finanční zátěží. V období králova pobytu v Králově dvoře Staré Město kulturně ožilo. Mladý král na svém dvoře pravidelně pořádal hostiny a zábavy, což bylo pro dlouhodobě kulturně stagnující město neobvyklé.²¹⁷ Po králově odjezdu do Vídně na konci listopadu 1454 Praha opět ztratila svou funkci

a zalíbení v českém prostředí. O Čechurových závěrech lze polemizovat, důležitá je však skutečnost, že Ladislav zůstal v Králově dvoře ještě rok po své korunovaci.

²¹³ J. MAYER, *Královův dvůr a mincovna na Starém Městě*, s. 144.

²¹⁴ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl VI.*, s. 256.

²¹⁵ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl VIII.*, s. 82. Tomek opět v jednotlivých dílech svého *Dějepisu města Prahy* podává rozdílné informace. V případě obou možných nových obydlí krále Ladislava se zmiňuje o přestěhování v období Velikonoc. Rozdíl je jedině v tvrzení, zda přímo Ladislav nařídil pro účel svého pobytu upravit Hankův dům (k této verzi se přiklání v dílu VI.), nebo zda Jiří z Poděbrad nechal pro Ladislava opravit zanedbanou severní část Králova dvora (zmíněno v díle VIII.) Nemožnost určení přesného místa králova pobytu vychází ze stejného pojmenování obou budov v průběhu desetiletí. Hankův dům i severní část Králova dvora se po určitý čas nazývaly dvorem králové, protože každý z domů sloužil po určitý čas pro potřeby královnina dvora. V souvislosti s Hankovým domem se však s pojmenováním dvůr králové setkáváme až za vlády Jiřího z Poděbrad, protože až v této době se Hankův dům stal sídlem královny Johany. Pokud tedy Tomek vycházel z dobových pramenů, ve kterých byl označen Ladislavův nový příbytek jako někdejší dvůr královny, pak se muselo jednat spíše o severní část Králova dvora. Bohužel však nejsme schopni určit, o jaké prameny Tomek svá tvrzení opírá.

²¹⁶ Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI.*, Praha a Litomyšl 2007, s. 117. Autoři upřesňují, že tyto daně byly vypsány až v první polovině roku 1454, což znamená, že se tak stalo až více než půl roku po králově příjezdu do Prahy.

²¹⁷ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl VI.*, s. 240. Informace o množství radovánek v Králově dvoře Tomek přebírá z listu posílů Zhořeleckých ze 4. února 1454.

hlavní rezidence krále Ladislava, Králův dvůr však nadále zůstal jeho hlavní pražskou rezidencí pro případ, že by se rozhodl alespoň krátkodobě v Praze pobýt.

Poté, co Ladislav v roce 1457 přijel do Prahy oslavit svou svatbu s francouzskou princeznou Magdalenou, dcerou krále Karla VII., tak již nepochybně bydlel v hlavní části Králova dvora, kde 23. listopadu 1457 zemřel. Hlavní svatební veselí se mělo odehrávat na Staroměstském náměstí, které již bylo k tomuto účelu téměř upraveno, ale nakonec kvůli Ladislavově smrti z celé události sešlo. Příznaky nemoci se u krále projevíly po jeho návratu do Králova dvora ze svatby syna Zdeňka ze Šternberka.²¹⁸ Po králově úmrtí bylo jeho tělo vystaveno ve velké síni Králova dvora. Pohřební průvod s Ladislavovým tělem vyšel z Králova dvora přímo směrem k Pražskému hradu bez zastávek v pražských kostelech.²¹⁹

4.6 Jiří z Poděbrad

Jiří z Poděbrad byl zvolen českým králem 2. března 1458 a bezprostředně po jeho volbě následovala mše v Týnském chrámu a odtud královo slavnostní uvedení do Králova dvora.²²⁰

Korunovace Jiřího z Poděbrad byla spojena se slavnostní přísahou věrnosti a poslušnosti papeži, kterou musel Jiří z Poděbrad i se svou manželkou pronést den předtím, než ke korunovaci došlo. Obvykle se všechny slavnostní příležitosti v Králově dvoře za vlády Jiřího z Poděbrad odehrávaly ve velkém sále, tato přísaha v něm však nejspíš vzhledem ke svému neveřejnému charakteru neproběhla. K přísaze došlo 6. května 1458 v soukromých prostorách Králova dvora a vzhledem ke své povaze nebyla prezentována na veřejnosti, což bylo také zaručeno výběrem místa jejího konání.²²¹

²¹⁸ J. ČECHURA, *České země v letech 1437–1526. I. díl*, s. 86.

²¹⁹ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl VI.*, s. 286. Tomek nezvyklou rychlost, s jakou byl proveden pohřební ceremoniál, zdůvodňuje strachem lidu z morové povahy Ladislavovy nemoci, která byla také pokládána za možný důvod králova náhlého skonu.

²²⁰ *Tamtéž*, s. 297.

²²¹ *Tamtéž*, s. 307. Přísaze bylo kromě krále a královny přítomno pouze deset osob, z nichž církve zastupovali především dva uherští biskupové. Královský pár složil přísahu před biskupy nejprve latinsky a poté česky. Stručnější popis zúčastněných osob a průběhu přísahy rovněž udává P. ČORNEJ –

Organizace korunovace Jiřího z Poděbrad se zásadně odlišovala od korunovaci jeho předchůdců i následovníka, kteří sídlili v Králově dvoře. Zatímco ostatní králové obvykle trávili noc před korunovaci v komnatách Pražského hradu a Králův dvůr tak měl v korunovačním průvodu pouze funkci cílové stanice, v případě korunovace Jiřího z Poděbrad jeho slavnostní průvod rovněž z Králova dvora vycházel a ihned po korunovaci v katedrále sv. Víta se sem průvod zase vracel.²²² Tradiční slavnostní hostina na Pražském hradě se uskutečnila až o den později poté, co byla korunována i královna Johana.²²³

Králův dvůr měl za vlády Jiřího z Poděbrad významnou úlohu jako místo konání zemských sněmů. „*O sw. Wawřinci (10. srpna 1462) sešel se sněm swolaný králem w Praze, ku kterému se dostawili u walném počtu stawowé čeští a morawští obaw stran náboženských ... asi w 9 hodin ráno we dvoře králowě na Starém městě Pražském.*“²²⁴ Konání sněmů v Králově dvoře také dokládá existenci alespoň jednoho velkého sálu, ve kterém se sněmy mohly konat. Jiří z Poděbrad tedy nejen sídlil v Králově dvoře, zároveň do něj svolával sněmy a činil v něm závažná politická rozhodnutí. „*Ve velkém sále Králova dvora se odehrálo pravděpodobně i povýšení tří synů Jiřího z Poděbrad na říšská knížata s udělením titulů hrabat kladských a vévodů minsterberských.*“²²⁵

Za vlády Jiřího z Poděbrad byl prostor Králova dvora rozšířen o dům v Hybernské (dřívější Dlážděné) ulici, kam byl přesunut výkon vedlejších činností, které souvisely

M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české VI.*, s. 161 a J. ČECHURA, *České země v letech 1437–1526. I. díl*, s. 93.

²²² V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl VI.*, s. 308–309. P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české VI.*, s. 162 a J. ČECHURA, *České země v letech 1437–1526. I. díl*, s. 95–96 se zaměřují pouze na korunovační ceremoniál, nezmiňují však cestu do katedrály ani z návrat do Králova dvora.

²²³ *Tamtéž*, s. 309. Pokud byl korunován jen král, tak se hostina obvykle konala ihned po jeho korunovaci.

²²⁴ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl VII.*, Praha 1886, s. 47. P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české VI.*, s. 202 i J. ČECHURA, *České země v letech 1437–1526. I. díl*, s. 104 však uvádějí, že zmíněný sněm, na němž Jiří z Poděbrad kritizoval snahu papeže Pia II. o destabilizaci českých zemí v souvislosti s papežovým odmítnutím potvrdit basilejská kompaktáta a jmenovat Jana Rokycanu pražským arcibiskupem, byl v Králově dvoře zahájen až 12. srpna.

²²⁵ J. MAYER, *Králův dvůr a mincovna na Starém Městě*, s. 144–145.

s chodem dvora.²²⁶ Přestěhováním královnina dvora do Hankova domu se rovněž zvětšila plocha areálu Králova dvora, která mohla být využívána přímo králem nebo k politickým účelům.

Jiří z Poděbrad zemřel v Králově dvoře 22. března 1471. Jeho tělo bylo stejně jako Ladislavovo vystaveno v Králově dvoře a poté přeneseno na Pražský hrad.

4.7 Vladislav II. Jagellonský

Vladislav Jagellonský byl po svém příjezdu do Prahy dne 19. srpna 1471 ubytován v Králově dvoře stejně jako jeho předchůdci: „*Tu mistři, vítajíce ho ve dvoře královském, dali mu v ruce za dar Zákon Boží.*“²²⁷ Vladislav před svou korunovaci v katedrále sv. Víta, která byla stanovena na 22. srpna, pobyl dva dny v prostorách Pražského hradu. Ihned po korunovaci se však uchýlil do prostor Králova dvora. Jeho korunovační průvod z Pražského hradu na Staré Město byl velkolepý a na okázalosti se dle dobových svědectví nešetřilo: „*Když v koruně jel s Hradu do Prahy, ten den metali peníze a groše míšeňské.*“²²⁸ Při cestě do Králova dvora rozházel králův komoří do davu mince v celkové hodnotě 210 uherských zlatých.²²⁹ V popisu této královny cesty je opět poukázáno na důležitost králova sídlení na Starém Městě, které bylo přirozenou cílovou stanicí při králově průchodu městem.

Osoba krále Vladislava je však v případě Králova dvora rovněž spojena s jeho zánikem. „*Králův dvůr byl jako sídlo panovníků oblíben i po husitských válkách do té míry, že teprve Vladislav Jagellonský jej opustil ze strachu před měšťany a přenesl v roce 1484 královské sídlo znovu na Pražský hrad.*“²³⁰ Je však nutné toto tvrzení opravit,

²²⁶ R. URBÁNEK, *Věk poděbradský*, s. 38. Urbánek snahu Jiřího z Poděbrad o rozmístění členů dvora do okolích domů vnímá jako nutnost, která byla vyvolaná těsností Králova dvora. I královnin dvůr v Hankově domě musel být posléze v roce 1461 rozšířen o vedlejší dům.

²²⁷ *Staré letopisy české (z rukopisu Křižovnického)*, s. 282.

²²⁸ *Tamtéž*.

²²⁹ J. MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích. Sv. I*, s. 226. Macek k této skutečnosti dodává, že rozhazování takového množství peněz během průvodu bylo znakem finanční nešetrnosti dvora krále Vladislava, který chtěl Pražany sice oslnit, brzy se však dostal do finančních problémů.

²³⁰ J. MAYER, *Kde bydlil Karel*, s. 96.

protože pouze obliba nezapřičila skutečnost, že čeští králové Králův dvůr obývali i po skončení husitských válek. Zikmund Lucemburský musel nechat Králův dvůr opravit, ale stále bylo pro krále výhodnější sídlit ve staroměstské rezidenci než na Pražském hradě, který nebyl za vlády Zikmunda ani jeho nástupců příliš opravován. Rovněž okolí Králova dvora nebylo ve zcela dobrém stavu. Horská brána byla od roku 1431 nazývána Odranou bránou, což může souviset s boji, které byly v její blízkosti svedeny roku 1429. „Z důvodu špatného stavu brány a patrně též k uctění nového panovníka Vladislava II. přistoupili Staroměstští k novostavbě věže vedle Králova dvora, založené v r. 1475.“²³¹ O osudech staré Horské brány existují dvě verze. Podle první nechal Vladislav II. původní bránu zbourat v předcházejícím roce.²³² Vladislav se ke zbourání brány nejspíš přiklonil proto, aby svým vzhledem nekazila okolí Králova dvora, který měl reprezentovat krále a jeho moc, a proto bylo nepřijatelné, aby se vedle něj nacházel objekt, který tuto jeho funkci umenšoval. Zastánci druhé verze tvrdí, že původní brána s věží nebyla zbořena na konci 15. století, ale až na konci 17. století.²³³ Zdá se však spíše nepravděpodobné, že by král nechal stát zjevně zanedbanou bránu vedle svého sídla v době, kdy již byla budována brána nová. Na druhou stranu je však nutné přiznat částečnou oprávněnost této domněnky v případě, že chtěl Vladislav počkat na dobudování nové brány s věží a teprve poté definitivně zrušit funkci staré brány a zbořit ji. Je rovněž nutné upozornit na skutečnost, že stará a posléze i nová brána byly propojeny s obytnou částí Králova dvora, a proto je možné, že se král nechtěl připravit o část svých obytných prostor, dokud mu nebudou nahrazeny novou věží. Tuto domněnku potvrzuje skutečnost, že nová brána byla postavena v jiných místech než původní Horská brána, o čemž podal svědectví Herain a je to zmíněno i v *Hájkově kronice*: „Pražané staroměstští kázali krumfešty velmi hluboké vykopati u té brány, jenž jest z Celetné ulice, mezi Královským a Králové dvorem, chtějí u té brány věži udělati.“²³⁴

²³¹ K. KIBIC, *Náměstí Republiky v Praze*, s. 176.

²³² K této verzi se kloní Pavel BEDNÍČEK, *Náměstí, rynky a náměstíčka historické Prahy*, Praha 2007, s. 89.

²³³ Tento názor zastává J. HERAIN, *Králův dvůr u Prašné brány v Praze (dokončení)*, s. 71. Herain tvrdí, že na Sadelerově rytině z roku 1606, která zobrazuje pohled na Prahu, je vidět těsně vedle Prašné brány stará věž. Prašná brána je na této vedutě dobře zřetelná, vedlejší věž však vidět není (viz přílohu č. 1).

²³⁴ V. HÁJEK Z LIBOČAN, *Kronika česká*, s. 1031.

Vladislav položil 20. března 1475 základní kámen nové brány a následně uspořádal v Králově dvoře třídní slavnost, na kterou byli přizváni i měšťané.²³⁵ Nová brána, ačkoliv nebyla zcela dokončena, protože panovník se přesunul na Pražský hrad, byla stejně jako Horská brána přímo propojena s prvním patrem Králova dvora.²³⁶ Je pravděpodobné, že v době, kdy byly Horská a posléze rovněž Prašná brána přímo propojeny pavlačí s Královým dvorem, neexistoval k nim jiný přístup z ulice. Nasvědčuje tomu skutečnost, že až v roce 1592 nechali staroměstští měšťané postavit přístavek vedle Prašné brány a z něj schodiště tak, aby bylo první patro věže nově přístupné i z ulice.²³⁷ Důvod k tomuto novému opatření ze strany obyvatel Starého Města lze spatřovat ve změně vlastnické struktury Králova dvora. Jakmile Králův dvůr nebyl ve vlastnictví krále a byl rozdělen mezi více vlastníků, nebylo již třeba nechávat věž nad Prašnou bránou k dispozici obyvatelům Králova dvora. Staré Město tuto věž vybuďovalo k uctění krále, a proto, když král Králův dvůr opustil, již neviděli staroměstští měšťané důvod k tomu, aby ji využívali i noví vlastníci. Není však zřejmé, zda byla pavlač již v této době zcela zrušena či jestli zůstala stát a byla pouze nevyužívána a postupně chátrala.

Vraťme se nyní k důvodům, které české krále přiměly k setrvání v královské rezidenci na Starém Městě a v případě Vladislava k jejímu opuštění. Již bylo zmíněno, že jedním z důvodů byla (zejména u Zikmunda) návaznost na tradici, kterou zavedl Václav IV. Ostatní králové včetně Vladislava své předchůdce napodobovali, takže se postupně ze sídlení na Starém Městě stala tradice. Zároveň však není zcela jasné, zda byl v období padesáti let Pražský hrad schopen trvale hostit krále, protože byl v tomto období využíván výhradně pro pobyt spojený s korunovaci krále. Od větších přestaveb, které proběhly za vlády Václava IV., již uběhlo více než šedesát let a Pražský hrad byl od té doby téměř neobýván s výjimkou období již zmíněných královských korunovaci. Král Vladislav nechal již od počátku 80. let Pražský hrad rekonstruovat, z čehož je patrné, že nevyhovoval jeho potřebám. Vladislav II. chtěl mít nepochybně srovnatelný dvůr

²³⁵ P. BEDNÍČEK, *Náměstí, rynky a náměstíčka historické Prahy*, s. 89.

²³⁶ K. KIBIC, *Náměstí Republiky v Praze*, s. 176.

²³⁷ J. HERAIN, *Králův dvůr u Prašné brány v Praze (dokončení)*, s. 69.

s okolními vládci²³⁸ a k tomuto účelu bylo vhodnější přebudovat Pražský hrad, který byl symbolem moci, než zůstat sídlit v Králově dvoře, který byl sice sídlem pohodlným, zároveň však nevynikal ani svou geografickou polohou, kvůli které nemohl manifestovat královu moc, ani svými rozměry. Je zřejmé, že cílem přestavby Pražského hradu bylo vybudování nově upravené královské rezidence, která mohla v budoucnu nahradit Králův dvůr v roli hlavní pražské královské rezidence. Setrvání Vladislavova dvora ve staroměstské rezidenci až do poloviny 80. let se tak dá vysvětlit spíše špatným stavem hradních prostor a stavebním ruchem, který by krále v hradních prostorách rušil, než jeho zálibou v sídlení na Starém Městě. Městské bouře v roce 1483 byly pouze impulzem ke změně královské rezidence, je však pravděpodobné, že by se k ní Vladislav postupem času stejně odhodlal poté, co by byl Pražský hrad plně zrekonstruován.

Přesná datace Vladislavova definitivního přestěhování z Králova dvora na Pražský hrad se různí, jisté však je, že k němu došlo mezi roky 1484 a 1485. „*Králův dvůr fungoval jako královské sídlo až do roku 1484²³⁹, do atentátu na krále Vladislava II., který se téhož roku přestěhoval na Pražský hrad.*“²⁴⁰ V roce 1484 žádali obyvatelé Starého i Nového Města Vladislava v Králově dvoře o změnu konšelů a Vladislav na ni nakonec přistoupil. *Hájkova kronika* popisuje chování sesazených konšelů tak, že jich část zůstávala v maskách v blízkosti Králova dvora až do incidentu s kovářem Ocáskem: „*on (Ocásek) vida, že jej znají, ke dvoru Královskému pospíšil, ... do dvora vskočil a vrátň vrata rychle zavřel*“²⁴¹. Rozbouřený lid poté žádal jeho vydání, a když k němu nedošlo, tak někteří začali králi vyhrožovat, že „*rozkopají ten dvůr i s králem*“²⁴². Celá situace se nakonec uklidnila nejspíš zásahem Ješka Svojanovského. Na rozdíl od Václava IV. nemohl Vladislav najít oporu ani v novoměstských měšťanech. Dle *Hájkovy kroniky* se král ihned toho večera přesunul na Pražský hrad a následně „*kázal hrad opravovati*

²³⁸ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI.*, s. 458 srovnávají Vladislavovo přestěhování a opravu Pražského hradu s architektonickými úpravami jiných panovnických sídel ve střední Evropě – např. budinský dvůr Matyáše Korvína či krakovský dvůr Kazimíra IV.

²³⁹ S tímto datem přesunu se ztotožňuje i J. MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích. Sv. I*, s. 237.

²⁴⁰ Dobroslav LÍBAL – Jan MUK, *Staré Město pražské: architektonický a urbanistický vývoj*, Praha 1996, s. 186.

²⁴¹ V. HÁJEK Z LIBOČAN, *Kronika česká*, s. 1043.

²⁴² *Tamtéž.*

*a příkopy dělati a na všechny strany zdí obehnati a baštami a střelnicemi opatřiti*²⁴³. V tomto tvrzení je ovšem Hájek mírně nepřesný, protože Vladislav začal s opravou Pražského hradu již před svým přesídlením ze Starého Města, opravy se však skutečně „v první polovině vlády Vladislava II. týkaly hlavně opevnění“²⁴⁴.

Za období králova přesunu na Pražský hrad bývá považováno i první pololetí roku 1485, kdy se král rozhodl definitivně opustit Králův dvůr v reakci na pražský zářijový převrat z roku 1483.²⁴⁵ Časová prodleva mezi nepokoji a královým rozhodnutím je však až příliš dlouhá. Lze sice argumentovat tvrzením, že král se po roce 1483 raději zdržoval v Kutné Hoře než ve své staroměstské rezidenci, a proto mohla vzniknout časová prodleva mezi prvotní příčinou ve formě nepokojů a následným královým rozhodnutím Králův dvůr opustit, protože tato otázka pro něj nebyla v době jeho pobytu v jiném městě aktuální. Pravděpodobnější je však předpoklad, že Pražský hrad nebyl v roce 1483 schopen pojmout celý královský dvůr a zajistit mu dostatečné pohodlí, a proto král musel se svým přesunem počkat ještě několik měsíců.

Velké dějiny zemí Koruny české uvádějí, že s velkou rekonstrukcí Pražského hradu se začalo až druhý rok po králově přesídlení ze Starého Města v roce 1485.²⁴⁶ Rekonstrukce však započala již dříve, byť ne ve velkém rozsahu. Již v srpnu 1472 byla královu věřiteli Hanuši Behemovi splacena kutnohorskou mincovnou částka ve výši 4 kop českých grošů, kterou předtím Vladislav použil na drobné úpravy Pražského hradu.²⁴⁷ Kutnohorská mincovna zodpovídala za financování přestavby i v následujících letech. V průběhu zbytku 70. let a první poloviny 80. let byly peníze na přestavbu Pražského hradu vypláceny spíše nepravidelně a pohybovaly se pouze v jednotkách kop

²⁴³ *Tamtéž*, s. 1044.

²⁴⁴ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1437–1526. II. díl: Jagellonské Čechy (1471–1526)*, Praha 2012, s. 318.

²⁴⁵ K tomuto datu se přiklání P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české VI.*, s. 458.

²⁴⁶ *Tamtéž*.

²⁴⁷ J. ČECHURA, *České země v letech 1437–1526. II. díl*, s. 317. Čechura dále podrobně uvádí vývoj financování rekonstrukce Pražského hradu kutnohorskou mincovnou. V roce 1477 mincovna týdně vyplácela na rekonstrukci 4 kopy českých grošů, což znamená, že Vladislavova půjčka o stejném obnosu v roce 1472 nebyla příliš vysoká a jeho finanční situace musela být v době zadlužení skutečně špatná.

grošů týdně.²⁴⁸ I z nepravidelných malých plateb však lze soudit, že na Pražském hradě probíhala soustavná přestavba, jejíž tempo se zrychlilo až po roce 1485. Mezi léty 1485 a 1490 vyplácela kutnohorská mincovna pravidelně na přestavbu Pražského hradu 18 a poté 20 kop českých grošů týdně a další obnosy na příležitostné výdaje, které úzce souvisely s přestavbou, což jednoznačně vypovídá o zvýšení králova zájmu na dokončení přestavby Pražského hradu v období jeho přesunu ze Starého Města.²⁴⁹

V souvislosti s přestavbou Pražského hradu je nutné zmínit Vladislavův nedostatek financí. Pokud Vladislav skutečně dlouhodobě uvažoval o přesunu svého dvora ze Starého Města na Pražský hrad, tak to byl právě nedostatek peněžní hotovosti, který ho v jeho rozhodnutí značně limitoval. Z tohoto důvodu je tedy možné, že nastala větší časová prodleva mezi rokem 1483, kdy se král k přesunu rozhodl, a rokem 1485, kdy k přesunu došlo. Král byl finančně značně omezen, protože nemohl počítat s velkými příjmy z panství či hradů, protože na rozdíl od Václava IV., který jich v roce 1419 vlastnil 67, Vladislav v roce 1490 vlastnil pouze 4 hrady.²⁵⁰ Situaci komplikovaly i války a dluhy, které zůstaly po jeho předchůdci, králi Jiřím z Poděbrad. I přes tuto svou nepříznivou finanční situaci však Vladislav započal s opravou Pražského hradu. Rekonstrukce stála v průběhu let 1486–1526, tedy v období, kdy bylo tempo rekonstrukce nejrychlejší, celkem 40 000 kop českých grošů, z nichž však pouze 6 000 bylo použito před královým přesídlením do Budína v roce 1490.²⁵¹

V době králova pobytu v Praze tvořilo jeho dvůr přibližně 100 osob, z nichž pouze polovina trvale obklopovala krále.²⁵² V Králově dvoře ani na Pražském hradě nesídlil

²⁴⁸ *Tamtéž*, s. 317-318. Týdně vyplácené částky se dle Čechurových údajů v průběhu let měnily, nicméně již na podzim roku 1484 se částka ustálila na 10 kopách českých grošů týdně. Nepravidelné platby je však nutné také připočítat přetrvávajícím výdajům na Vladislavův dvůr na Starém Městě, které byly rovněž propláceny kutnohorskou mincovnou.

²⁴⁹ Pavel TRNKA, *Výdaje dvora Vladislava Jagellonského v letech 1471–1490*, in: D. Dvořáčková-Malá (ed.), *Dvory a rezidence ve středověku III. Všední a sváteční život na středověkých dvorech*, Praha 2009, s. 288.

²⁵⁰ J. MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích. Sv. 1*, s. 227. Viz pozn. 33.

²⁵¹ J. ČECHURA, *České země v letech 1437–1526. II. díl*, s. 317-318. Čechura uvádí, že ve srovnání s výdaji jiných měst na veřejné stavby nebyla ani celková částka příliš vysoká. Pro možnost lepšího srovnání rovněž uvádí, že 40 000 kop českých grošů mělo v dané době stejnou hodnotu jako 80 000 kop míšeňských grošů.

²⁵² J. MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích. Sv. 1*, s. 235. Dle Mackových zjištění se jednalo o 48 králových osobních úředníků, sluhů a řemeslníků, 25 stálých zaměstnanců některých zemských úřadů

dvůr královny, což opět zmenšovalo počet osob, které byly u dvora přítomny. Vladislavův pražský dvůr byl kvůli absenci dvora královny i kvůli celkovému nedostatku finančních prostředků relativně malý. V letech 1482–1483, tedy v době, kdy byl ještě Králův dvůr sídlem Vladislava II., vyplácela kutnohorská mincovna králi každý týden 40, poté 45 a nakonec 50 kop českých grošů na provoz jeho dvora, což stěží pokrývalo královny potřeby.²⁵³

a asi 25 členů královské rady. Macek dále srovnává velikost Vladislavova dvora s dvory francouzských a anglických králů. Zjišťuje, že ve stejné době měl anglický král šestkrát a francouzský osmkrát větší dvůr dle počtu osob než Vladislav.

²⁵³ P. TRNKA, *Výdaje dvora Vladislava Jagellonského v letech 1471–1490*, s. 275. J. MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích. Sv. 1*, s. 238 následně provedl srovnání výdajů na dvůr Vladislava Jagellonského s výdaji na provoz hradu Hluboká, které platil v roce 1499 Vilém z Pernštejna, a konstatoval, že výdaje na provoz Králova dvora byly relativně malé, což opět dokládá nedostatečné množství králových příjmů.

5 Zánik Králova dvora

Od roku 1485 začal význam Králova dvora upadat. Bývalá hlavní králova pražská rezidence postupně ztratila všechny své funkce. Po králově odchodu se v prostorách Králova dvora přestaly konat zemské sněmy, které „*se nejpozději od roku 1489 scházely na Pražském hradě*“²⁵⁴. V roce 1518 se zde konala poslední významná sešlost, kterou byl sjezd celého českého stavu rytířského.²⁵⁵

Po většinu vlády Vladislava II. se v Králově dvoře stále ještě nacházely zemské desky, které však byly v roce 1512 přeneseny na Pražský hrad.²⁵⁶ Již v roce 1478 a poté samotným Vladislavem roku 1484 bylo žádáno, aby byly desky přesunuty z Králova dvora na Pražský hrad, ale návrh byl vždy nakonec zamítnut.²⁵⁷ Králův dvůr tak roku 1512 ztratil i svou poslední funkci, kterou bylo přechovávání zemských desek.

Během třiceti let se z někdejší hlavní rezidence českých králů stal pouze podřadný dvorec, který začal být králům na obtíž. Králův dvůr již nikdy nezískal zpět svou funkci královského sídla a ještě za vlády krále Vladislava byl celý dvůr zastaven Oldřichu Humberkovi a poté od roku 1530 Václavu Robmhauptovi.²⁵⁸ Ferdinand I. poté jeho části

²⁵⁴ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI.*, s. 459.

²⁵⁵ P. BEDNÍČEK, *Náměstí, rynky a náměstíčka historické Prahy*, s. 93. Ke zmíněnému sněmu stavu rytířského Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl X.*, Praha 1894, s. 447-448 dodává, že byl svolán nejvyšším zemským písařem Radslavem Beřkovským z Šebířova a bývalým podkomořím Burianem Trčkem z Lípy (první reprezentoval katolické křídlo, druhý stranu pod obojí). Sněm byl svolán na 19. května 1518. Datum bylo stanoveno na základě potřeby vnitřního sjednocení českého rytířstva před nadcházejícím zemským sněmem na Pražském hradě, který byl naplánován na 5. června. Cílem sněmu bylo sjednocení požadavků rytířstva proti pánům (jednalo se především o podržení či navrácení některých úřadů – např. navrácení úřadu podkomořího pro Buriana Trčku).

²⁵⁶ K. KIBIC, *Náměstí Republiky v Praze*, s. 176.

²⁵⁷ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy. Díl IX.*, Praha 1893, s. 11-12. První návrh na přestěhování zemských desek zpět na Pražský hrad vzešel od některých pánů a zemanů s odůvodněním, že s deskami je ze strany úředníků špatně nakládáno a stále je přenášejí, takže by bylo lepší je vrátit zpět na Pražský hrad. Tento návrh byl však zamítnut s přihlédnutím k tomu, že královský dvůr sídlil na Starém Městě, a proto bylo příhodnější, aby se úředníci s deskami nacházeli v jeho blízkosti. Druhý návrh vznesl Vladislav při vyjednávání v roce 1484 po pražských bouřích.

²⁵⁸ J. HERAIN, *Králův dvůr u Pražské brány v Praze (dokončení)*, s. 52. Herain dodává, že noví uživatelé Králův dvůr dále pronajímali a neopravovali, což mělo za následek jeho postupné chátrání. Nadále však zůstával zastaveným majetkem českých králů.

postoupil několika šlechticům: „*Severní díl Králova dvora obdržel od krále Ferdinanda I. v zástavu záhy po r. 1530 Jindřich Freissicz z Nabdina, a po něm Šebestian Plánský ze Žeberka, po jehož smrti daroval král Ferdinand I. severní menší část Králova dvoru – roku 1547 – do neobmezeného vlastnictví Jindřichu Plánskému ze Žeberka (jak se zdá bratru předešlého Šebestiana).*“²⁵⁹ Část domu s věží nad branou byla darována Vojtěchovi Klatovskému z Dalmanhorstu: „*Dům, kterémuž říkají Dolentorův (Bečvářský), kde prvé desky byly a maštala byla, a nyní již toliko zdi stojí zděli okolo 22 loket a zšíří 15 loket, ke kterému místu pustému věž městská s velikou roztrhlinou a zlou střechou připojena jest.*“²⁶⁰ V roce 1552 byl dům prodán Jiříku Ursinovi z Vladoře a poté Janu Táborskému z Klokotské Hory. Hlavní část Králova dvora (kolem většího dvora) nakonec rovněž prošla dělením na menší části: „*Hlavní část domu r. 1556 od krále dostal Ladislav Popel z Lobkovic, nejvyšší maršálek dvorní, ale i z toho díl r. 1597 Zdeněk Popel z Lobkovic daroval Janu Ferd. z Frankenšteina.*“²⁶¹ Králův dvůr byl takto na několik desetiletí rozdělen na několik různě velkých celků, nakonec nejdůležitější však byly jeho dvě větší části kolem menšího a většího dvora.²⁶²

Střídání majitelů, funkcí dvora a jeho přestavby vedly k postupnému zničení původního areálu královské rezidence. Králův dvůr byl již v roce 1501 předurčen k zániku kvůli požáru: „*Byla veliká suchota a vítr byl od východu slunce na Staré Město pražské a již byly nějaké maštale ve dvoře Králově zapálily a makovice na klášteře svatého Benedikta na věži shořela, ač lidu velmi mnoho se seběhlo a snažně bránili.*“²⁶³ Požár by nejspíš pro dvůr znamenal definitivní zkázu, protože vzhledem k tomu, že již nebyl pro panovníky důležitý svou rezidenční funkcí, tak by nebyla věnována přílišná pozornost jeho opravě. Z dnešního pohledu záchrana Králova dvora před požárem byla velmi

²⁵⁹ J. HERAIN, *Králův dvůr u Prašné brány v Praze (dokončení)*, s. 52. F. RUTH, *Kronika královské Prahy a obcí sousedících II.*, s. 614 používá přepis jména Jindřich Firšic z Nabdína. Ruth neuvádí jako jednoho z vlastníků Šebestiána, k osobě Jindřicha Plánského ze Žeberka však dodává, že byl malostranským hejtmanem a radou u apelačního soudu.

²⁶⁰ F. RUTH, *Kronika královské Prahy a obcí sousedících II.*, s. 615. Není však zřejmé, o které z věží se Ruth zmiňuje, nejspíš se však jedná o věž nad Prašnou bránou.

²⁶¹ *Tamtéž.*

²⁶² V. LORENC, *Nové Město pražské*, s. 142 se zmiňuje dokonce o pěti částech. Z výše zmíněného popisu jsou patrné pouze čtyři části, mohlo však dojít k dalšímu menšímu dělení mezi jednotlivými majiteli.

²⁶³ V. HÁJEK Z LIBOČAN, *Kronika česká*, s. 1058.

významná, protože v té době byly ještě v jeho prostorách uloženy zemské desky, které by byly požárem zničeny.

Herain se zmiňuje o zanedbaných budovách kolem menšího dvora v souvislosti se zápisy v zemských deskách v polovině 16. století.²⁶⁴ František Ruth ke stavu Králova dvora na počátku 17. století dodává, že dle zprávy z roku 1606 byl „*starý Králův dvůr zbaven vsí okrasy a ozdoby královské, takže se nyní sotva pohromadě drží*“²⁶⁵.

Ke spojení všech částí Králova dvora došlo až ve chvíli, kdy o lokalitu projevil zájem kardinál arcibiskup hradě Arnošt Albrecht Harrach, který chtěl v areálu Králova dvora zřídit arcibiskupský seminář. V roce 1631 koupil část dvora od Polyxeny z Lobkovic, část budov poté přikoupil v roce 1647 a zbytek pozemků i s věží v roce 1659.²⁶⁶ K rozsáhlejší úpravám budov se přistoupilo až po roce 1673. Ještě po třicetileté válce tedy bylo možné nalézt Králův dvůr v jeho původní podobě, ačkoliv byl již značně poničen.²⁶⁷ Až do svého definitivního zániku na počátku 20. století prošel tolikerými přestavbami, že jeho původní dispozice přestaly být zřetelné. Významným místem pro český národ se někdejší sídlo českých králů mohlo stát ještě ve druhé polovině 19. století. V roce 1862 se uvažovalo o stavbě Národního divadla právě na místě někdejšího Králova dvora.²⁶⁸ Nápad však nakonec upadl v zapomnění. Nakonec se území, na kterém dříve stával Králův dvůr, stalo významné alespoň pro město Prahu, když byl na jeho základech vybudován Obecní dům. Za tímto účelem však byly při demolici, která probíhala

²⁶⁴ J. HERAIN, *Králův dvůr u Prašné brány v Praze (dokončení)*, s. 54. Herain odkazuje na zemské desky, kvatern č. 48 památný bílý od r. 1549-1550, s. D. 8. Zápis shrnuje závěry komise, která na žádost Jindřicha Plánského ze Žeberka provedla soupis poškozených částí jednotlivých budov kolem menšího dvora.

²⁶⁵ F. RUTH, *Kronika královské Prahy a obcí sousedících II.*, s. 614. Většina dvora byla nejspíš dále pronajímána, protože se Ruth rovněž zmiňuje o 36 nájemnících ze spíše nižších či středních sociálních vrstev, kteří v Králově dvoře v roce 1608 bydleli (nádeníci, krejčí, ...).

²⁶⁶ *Tamtéž*.

²⁶⁷ D. LÍBAL – J. MUK, *Staré Město pražské: architektonický a urbanistický vývoj*, s. 314. K výrazným změnám v jeho dispozicích došlo až roku 1673, kdy bylo prodlouženo křídlo obrácené do Královské ulice, a především po roce 1689, kdy objekt z větší části vyhořel a následkem tohoto požáru byly budovy nově vystavěny.

²⁶⁸ K. KIBIC, *Náměstí Republiky v Praze*, s. 178. Kibic zmiňuje, že jedním z plánů na zastavění prostoru bylo i využití plochy pro stavbu sněmovny.

od července 1902 do srpna 1903,²⁶⁹ zničeny poslední zbytky bývalého královského areálu, které nám dokládaly alespoň přibližné rozložení dvorů a budov.

²⁶⁹ Milan KREUZZIEGER, *Historie místa, na kterém stojí Obecní dům*, in: *Obecní dům v Praze – historie a rekonstrukce*, Praha 1997, s. 10.

6 Závěr

Králův dvůr se během sta let stal místem, kde čeští králové byli, žili i umírali. Žádný z králů se však v jeho zdech nenarodil. Ačkoliv je areál Králova dvora dnes již zaniklou lokalitou, jeho funkce v dějinách rezidenční kultury českých králů není zanedbatelná.

Práce se pokusila podat ucelený pohled na problematiku areálu Králova dvora jako královské rezidence, jeho funkci a význam v dějinách rezidencí českých králů. Nedílnou součástí historie stavby je její prostorová dispozice. Neexistuje žádná obrazová ani písemná dokumentace, která by detailně popisovala vnitřek stavby, a proto nelze určit, v jakém sledu byly uspořádány místnosti v jednotlivých částech paláce. Je však možné alespoň částečně rekonstruovat vnější podobu Králova dvora, což je rozhodně přínosné i z hlediska historie stavby a jejího následného využití k přestavbě do jiných forem objektů.

Kromě úvodní definice pojmu rezidence a jeho aplikace na Králův dvůr byla práce rozdělena na dvě hlavní části. Prvním tématem byl vznik Králova dvora a uspořádání jeho budov v rámci areálu, druhým tématem byly dějiny Králova dvora ve vztahu k jednotlivým panovníkům. Každý z králů měl v průběhu sta let, kdy byl Králův dvůr hlavní královskou pražskou rezidencí, jiný vztah k jeho prostorám i jeho funkci. Někteří panovníci v něm pobývali déle, jiní jen přechodně. V některých letech byl Králův dvůr rovněž sídlem královny, jindy královna v Praze nebyla přítomná vůbec nebo bydlela v jiném domě. Během své staleté funkce rezidence českých králů hostil Králův dvůr méně královen, než bylo celkem králů.

Práce zkoumala okolnosti vzniku, proměny funkce a uspořádání budov Králova dvora. Cílem bylo rovněž zjistit, zda české královny pobývaly spolu se svými manželi ve zdech Králova dvora.

Výchozím bodem celé práce bylo určení doby vzniku rezidence. Po zvážení všech možností se mi jako nejpravděpodobnější varianta data přesunu královské rezidence na Staré Město jeví rok 1383.

Je pravděpodobné, že královo konečné přestěhování rezidence na Staré Město bylo výsledkem směsice různých důvodů, z nichž každý je opodstatněný, ale nejspíš by sám o sobě nezpůsobil trvalé přesídlení. Zároveň je nutné připočítat řadu objektivních

skutečností, které se vztahovaly k praktické stránce výstavby nového objektu. Král naplánoval výstavbu nového dvora v místě, které bylo vhodné z hlediska bezpečnostního i reprezentativního. Okolí Králova dvora bylo součástí Václavova rozsáhlejšího urbanistického záměru, takže jeho výstavba a královo přesídlení nebylo unáhleným impulsem, který byl vyvolán jednou či dvěma událostmi.

V průběhu své staleté existence bylo hlavní funkcí Králova dvora plnění úlohy královské rezidence, což znamenalo zajistit králi a jeho dvoru pohodlí, být místem ke kulturním i politickým událostem a také být za každých okolností bezpečným útočištěm uvnitř městských hradeb. Z tohoto hlediska byl Králův dvůr velmi dobře naprojektován. Jednu z jeho zdí tvořily samotné hradby, což zvyšovalo jeho odolnost vůči zásahům nepřátel zvenčí. Ačkoliv se Králův dvůr nacházel u hradební zdi, nebyl na kraji města, kde by byl vystaven nepřátelským zásahům. Pokud by se chtěl nepřítel dostat ke Královu dvoru, musel by nejprve překonat novoměstské hradby a poté projít skrze Nové Město, což by králi pobývajícimu v Králově dvoře poskytlo dostatek času na útěk. Králův dvůr byl také propojen s hradební věží, nejprve nad Horskou a poté nad Prašnou bránou, která měla být nejspíš posledním útočištěm krále v případě, že by se mu nepodařilo uniknout z obleženého objektu. K této situaci nakonec nikdy nedošlo, je však zřejmé, že při výstavbě Králova dvora byla brána v úvahu všechna bezpečnostní hlediska, která souvisela s napadením zvenčí. Po zkušenostech z druhého zajetí se Václav IV. poučil a zajistil se rovněž proti napadení ze staroměstské strany. Zásahem Václava IV. do hradeb byl Králův dvůr dodatečně přímo propojen s Novým Městem, což zvyšovalo jeho bezpečnostní úroveň ve vztahu k možnému napadení zvnitřku.

Kromě své hlavní funkce měl Králův dvůr funkci místa konání zemských sněmů, a to především v době vlády Jiřího z Poděbrad. V Králově dvoře se také dlouhodobě nacházely zemské desky, které však byly nakonec taktéž přestěhovány na Pražský hrad.

Otázka pobytu královen v Králově dvoře úzce souvisí s délkou jejich pobytu v Praze. Pokud královna dlouhodobě pobývala v Králově dvoře, pak se postupně snažila získat pro potřeby svého dvora vlastní dům. Zpočátku měly královny své sídlo přímo v Králově dvoře a pro potřeby jejich dvora byl vyčleněn severozápadní trakt většího dvora. Již v roce 1413 však královna Žofie získala do svého majetku jiný dům na Starém Městě, který však následně prodala, takže Zikmundova manželka Barbora v něm již bydlet nemohla. Manželka krále Jiřího, Johana z Rožmitálu, poté získala do svého užívání Hankův dům. Lze tedy konstatovat, že dvěma královnám, které dlouhodobě pobývaly

v Praze, se vždy nakonec podařilo získat vlastní rezidenci, i když v případě královny Žofie k nabytí nové rezidence došlo poměrně pozdě.

Králův dvůr velmi utrpěl královým přestěhováním zpět na Pražský hrad. Pozice opuštěného Pražského hradu po roce 1383 a Králova dvora po roce 1485 je nesrovnatelná. Zatímco Pražskému hradu za každé situace zůstala mimořádná reprezentativní funkce v období královských korunovací, Králův dvůr ztrátou panovnickovy přízně během krátké doby ztratil všechny své funkce a jeho okolí svou prestiž. Odchodem krále z Králova dvora neutrpěl jen samotný objekt, ale též celé Staré Město, které přestalo být nejatraktivnější lokalitou v Praze, protože pozornost se pomalu začala upírat zpět na Hradčany a Malou Stranu, které byly blíže panovnickově staronové rezidenci. S královým přesunem rovněž souviselo snížení zájmu šlechty o dlouhodobé sídlení na Starém Městě a její pozornost se začala více upírat na okolí Pražského hradu.

Rozhodně by bylo zajímavé detailněji porovnat Králův dvůr s ostatními sídly, která nechal zbudovat či přebudovat Václav IV. Zajímavé srovnání by bylo minimálně ve vztahu k jeho druhé pražské rezidenci, hradu na Zderaze. K rekonstrukci vnější podoby novoměstského hradu je možné využít řadu vedut a provést srovnání s Královým dvorem. Bylo by rovněž vhodné podrobně rozebrat dvorskou kulturu v Králově dvoře v období, kdy byl rezidencí českých králů. Vzhledem k rozsahu práce však do ní nebyla tato témata zahrnuta.

7 Seznam použitých informačních zdrojů

7.1 Prameny

1. *1385. 24. ledna. Praha* [online], in: Codex iuris municipalis I, s. 173-175, č. 107 [vid. 2015-03-07]. Dostupné z: <<http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=12&bookid=117&page=344>>.
2. *1386 dec. 8. Pragae*, in: Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV., Tomus V (Fontes archivi nationalis; Litterae monasteriorum), Fasciculus 1, 269 s., s. 126-127.
3. *1400. 18. listopadu. Praha* [online], in: Codex iuris municipalis I, s. 184, č. 115 [vid. 2015-03-07]. Dostupné z: <<http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=12&bookid=117&page=355>>.
4. *1406. 28. října. Žebrák* [online], in: Codex iuris municipalis I, s. 197, č. 123 [vid. 2015-03-07]. Dostupné z: <<http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=12&bookid=117&page=368>>.
5. *1413. 21. října. Praha* [online], in: Codex iuris municipalis I, s. 208, č. 131. Dostupné z: <<http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=12&bookid=117&page=379>>.
6. ARCHIV HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY: *Listina z 28. října 1437* [online], in: Sbíрка pergamenových listin, inv. č. 663 [vid. 2015-03-07]. Dostupné z: <<http://amp.bach.cz/pragapublica/permalink;jsessionid=6FFC0CB257EF9245932E72DF6329257E?xid=48EA8348B66211DF820F00166F1163D4>>.
7. BARTOŠEK Z DRAHONIC: *Kronika Bartoška z Drahonice* [online], in: Fontes Rerum Bohemicarum, sv. V., Emler, Josef (ed.), Valečka, Praha 1893 [vid. 2015-03-07], 644 s., s. 589-628. Dostupné z: <<http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=11&bookid=178&page=635>>.

8. BOSSCHE, Philippus Van den: *Sadelerův prospekt, 1606* [online], in: Příkrylová, M. Soupis vedut vzniklých do roku 1850. Svazek III/1. Sbírnka grafiky Archivu hlavního města Prahy, Praha 2013 [vid. 2015-02-09]. Dostupné z: <<http://amp.bach.cz/pragapublica/permalink;jsessionid=ED4DC80C4675479A128C71A1E9A009E?xid=16AE9A40F74611E1A4D26C626D41E503>>.
9. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: *Kronika česká*. Linka, Jan (ed.), Academia, Praha 2013, 1447 s., ISBN 978-80-200-2255-4.
10. *Na Wlašimě, 1437, 11 Nov.* [online], in: Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské. Díl I., s. 51, č. 64, Palacký, František (ed.), Řivnáč, Praha 1840 [vid. 2015-03-07], 612 s. Dostupné z: <<http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=10&bookid=93&page=51>>.
11. *Staré letopisy české (z rukopisu Křižovnického)*. Šimek, František (ed.), Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959, 483 s.
12. *Starí letopisové česští od roku 1378 do 1527 čili pokračování w kronikách Přibika Pulkawy a Benesse z Hořowic, z rukopisů starých vydané*. Královská česká Společnost nauk, Praha 1829, 524 s.
13. TOMEK, Václav Vladivoj: *Praha. Mapy staré Prahy k letům 1200, 1348 a 1419*. Praha 1892, 9 listů.
14. VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ: *Husitská kronika*. Bláhová, Marie (ed.), druhé vydání, Svoboda, Praha 1979, 427 s., přel. František Heřmanský.
Latinská verze: *Fontes Rerum Bohemicarum* [online], sv. V. Emler, Josef (ed.), Praha 1893 [vid. 2015-03-07], 644 s., s. 327-534. Dostupné z: <<http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=11&bookid=178&page=373>>.

7.2 Sekundární literatura

1. BEDNÍČEK, Pavel: *Náměstí, rynky a náměstíčka historické Prahy*. Volvox Globator, Praha 2007, 357 s., ISBN 978-80-7207-660-4.
2. BENEŠOVSKÁ, Klára: Pražská sídla Václava IV., in: Šmahel, František – Bobková, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2012, 929 s., ISBN 978-80-7422-093-7, s. 389-397.
3. BERGHAUER, Johann Thomas Adalbert: *Proto-Martyr*. 1736, 477 s.
4. BOBKOVÁ, Lenka – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny zemí Koruny české IV.b*. Paseka, Praha a Litomyšl 2003, 581 s., ISBN 80-7185-551-0.
5. BOBKOVÁ, Lenka – HOLÁ, Mlada (edd.): *Lesk královského majestátu ve středověku. Pocta Prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85 narozeninám*. Paseka, Praha a Litomyšl 2005, 378 s., ISBN 80-7185-773-4.
6. BOBKOVÁ, Lenka – KONVIČNÁ, Jana (edd.): *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14. – 17. století. Korunní země v dějinách českého státu III. Sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia konaného ve dnech 29.-31. března 2006 v Clam-Gallasově paláci v Praze*. Togga, Praha 2007, 591 s., ISBN 978-80-7308-188-1.
7. BOBKOVÁ, Lenka: Rezidenční a správní centra v zemích Koruny české za vlády Lucemburků, in: Bobková, Lenka – Konvičná, Jana (edd.), *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14. – 17. století. Korunní země v dějinách českého státu III. Sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia konaného ve dnech 29.-31. března 2006 v Clam-Gallasově paláci v Praze*. Togga, Praha 2007, 591 s., ISBN 978-80-7308-188-1, s. 23-49.

8. ČAREK, Jiří: Plán rozložení domů podle hodnoty v předhusitské Praze, in: Holec, František (ed.), *Pražský sborník historický* 6. Orbis, Praha 1971, 231 s., s. 101-106.
9. ČECHURA, Jaroslav: *České země v letech 1378–1437. Lucemburkové na českém trůně II*. Libri, Praha 2010, 438 s., ISBN 80-85983-98-2.
10. ČECHURA, Jaroslav: *České země v letech 1437–1526. I. díl: Mezi Zikmundem a Jiřím z Poděbrad (1437–1471)*. Libri, Praha 2010, 294 s., ISBN 978-80-7277-493-0.
11. ČECHURA, Jaroslav: *České země v letech 1437–1526. II. díl: Jagellonské Čechy (1471–1526)*. Libri, Praha 2012, 423 s., ISBN 978-80-7277-493-7.
12. ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny zemí Koruny české VI*. Paseka, Praha a Litomyšl 2007, 838 s., ISBN 80-7185-873-7.
13. ČORNEJ, Petr: Pohaslý lesk panovnického majestátu v porevolučních Čechách, in: Bobková, Lenka – Holá, Mlada (edd.), *Lesk královského majestátu ve středověku. Pocta Prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85 narozeninám*. Paseka, Praha a Litomyšl 2005, 378 s., ISBN 80-7185-773-4, s. 99-122.
14. ČORNEJ, Petr: *Velké dějiny zemí Koruny české V*. Paseka, Praha a Litomyšl 2000, 788 s., ISBN 80-7185-296-1.
15. DURDÍK, Tomáš: Hrady Václava IV. v pražských městech a jejich nejbližším okolí, in: *Documenta pragensia č. 6/1*. Archiv hlavního města Prahy, Praha 1986, 321 s., s. 24-44.
16. DURDÍK, Tomáš: *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Libri, Praha 1999, 733 s., ISBN 80-85983-62-1, s. 292-293.

17. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana (ed.): *Dvory a rezidence ve středověku. Sborník příspěvků z kolokvia konaného 18. března 2005 v Historickém ústavu AV ČR ve spolupráci s Ústavem českých dějin FF UK*. Historický ústav AV ČR, Praha 2006, 290 s., ISBN 80-7286-095-X.
18. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana (ed.): *Dvory a rezidence ve středověku III. Všední a sváteční život na středověkých dvorech*. Historický ústav AV ČR, Praha 2009, 549 s., ISBN 978-80-7286-153-8.
19. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana: Panovnický dvůr ve středověku. Struktura, prostor a reprezentace, in: Dvořáková-Malá, Dana – Zelenka, Jan (edd.), *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti*. Historický ústav AV ČR, Praha 2008, 510 s., ISBN 978-80-7286-134-7, s. 11-39.
20. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana – ZELENKA, Jan (edd.). *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti*. Historický ústav AV ČR, Praha 2008, 510 s., ISBN 978-80-7286-134-7.
21. FIALA, Zdeněk: *Předhusitské Čechy: 1310–1419*. Druhé vydání, Nakladatelství Svoboda, Praha 1978, 421 s.
22. HERAIN, Jan: Králův dvůr u Prašné brány v Praze, in: *Zprávy komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek král. hlav. města Prahy. Sv. 2*. Praha 1910, 70 s., s. 34-48.
23. HERAIN, Jan: Králův dvůr u Prašné brány v Praze (dokončení), in: *Zprávy komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek král. hlav. města Prahy. Sv. 3*. Praha 1911, 111 s., s. 52-75.

24. HEŘMAN, Petr: Nejen o královské cestě, in: *Staletá Praha XXI: královská cesta, sborník Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody*. Panorama, Praha 1991, 304 s., ISBN 80-7038-215-5, s. 11-55.
25. HLAVÁČEK, Ivan: Dvůr na cestách. Několik úvah a podnětů., in: Bobková, Lenka – Konvičná, Jana (edd.), *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14. – 17. století. Korunní země v dějinách českého státu III. Sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia konaného ve dnech 29.-31. března 2006 v Clam-Gallasově paláci v Praze*. Togga, Praha 2007, 591 s., ISBN 978-80-7308-188-1, s. 91-113.
26. JANSKÁ, Eva: K pražským hradbám Karla IV., in: *Staletá Praha IX: sborník Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody*. Panorama, Praha 1979, 348 s., s. 67-79.
27. KALINA, Pavel: *Praha 1310-1419. Kapitoly o vrcholné gotice*. Libri, Praha 2004, 237 s., ISBN 80-7277-161-2.
28. KAVKA, František: *Poslední Lucemburk na českém trůně: králem uprostřed revoluce*. Mladá fronta, Praha 1998, 296 s., ISBN 80-204-0680-8.
29. KIBIC, Karel: Náměstí Republiky v Praze, in: *Staletá Praha IV: sborník Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody*. Orbis, Praha 1969, 260 s., s. 172-187.
30. KREUZZIEGER, Milan: Historie místa, na kterém stojí Obecní dům, in: *Obecní dům v Praze – historie a rekonstrukce*. Enigma, Praha 1997, 192 s., ISBN 80-902327-1-X.

31. KUPKA, Vladimír: *Pražská opevnění*. Libri, Praha 2008, 471 s., ISBN 978-80-7277-126-4.
32. LEDVINKA, Václav: Caput regni. Pražská města za vlády Lucemburků, in: Šmahel, František – Bobková, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2012, 929 s., ISBN 978-80-7422-093-7, s. 112-124.
33. LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří: *Dějiny českých měst: Praha*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2000, 819 s. ISBN 80-7106-320-7.
34. LÍBAL, Dobroslav – MUK, Jan: *Staré Město pražské: architektonický a urbanistický vývoj*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1996, 539 s., ISBN 80-7106-167-0.
35. LORENC, Vilém: *Nové Město pražské*. Státní nakladatelství technické literatury, Praha 1973, 204 s.
36. MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích. Sv. 1. Hospodářská základna a politická moc*. Academia, Praha 1992, 342 s., ISBN 80-200-0300-2.
37. MAYER, Josef: Kde bydlil Karel, syn Jana Lucemburského, na Starém Městě pražském, in: *Staletá Praha IX: sborník Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody*. Panorama, Praha 1979, 348 s., s. 92-103.
38. MAYER, Josef: Králův dvůr a mincovna na Starém Městě, in: *Staletá Praha XXI: královská cesta, sborník Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody*. Panorama, Praha 1991, 304 s., ISBN 80-7038-215-5, s. 137-163.

39. NOVÝ, Rostislav: Šlechtická rezidence v předhusitské Praze, in: *Documenta Pragensia* č. 9/1. Archiv hlavního města Prahy, Praha 1991, 315 s., s. 7-24.
40. PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě. Svazek II.* Kvasnička a Hampl, Praha 1939, 679 s.
41. PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě. Svazek IV.* Kvasnička a Hampl, Praha 1939, 610 s.
42. POCHE, Emanuel (ed.): *Praha středověká. Čtvero knih o Praze.* Panorama, Praha 1983, 780 s.
43. RUTH, František: *Kronika královské Prahy a obcí sousedících II.* Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1995 (faksimile 1. vydání z roku 1903), 473 s., ISBN 80-7106-132-8.
44. SPĚVÁČEK, Jiří: *Václav IV. 1361-1419. K předpokladům husitské revoluce.* Svoboda, Praha 1986, 773 s.
45. TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy. Díl II.* Druhé vydání, Řivnáč, Praha 1892, 570 s.
46. TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy. Díl III.* Řivnáč, Praha 1875, 664 s.
47. TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy. Díl IV.* Řivnáč, Praha 1876, 747 s.
48. TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy. Díl V.* Řivnáč, Praha 1881, 270 s.

49. TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy. Díl VI.* Řivnáč, Praha 1885, 358 s.
50. TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy. Díl VII.* Řivnáč, Praha 1886, 422 s.
51. TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy. Díl VIII.* Řivnáč, Praha 1891, 547 s.
52. TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy. Díl IX.* Řivnáč, Praha 1893, 425 s.
53. TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy. Díl X.* Řivnáč, Praha 1894, 632 s.
54. TRNKA, Pavel: Výdaje dvora Vladislava Jagellonského v letech 1471-1490, in: Dvořáčková-Malá, Dana (ed.), *Dvory a rezidence ve středověku III. Všední a sváteční život na středověkých dvorech.* Historický ústav AV ČR, Praha 2009, 549 s., ISBN 978-80-7286-153-8, s. 271-293.
55. URBÁNEK, Rudolf: *Věk poděbradský. Čechy za kralování Jiříka z Poděbrad. Léta 1460-1464.* Nakladatelství Československé Akademie věd, Praha 1962, 828 s.
56. VLČEK, Pavel (ed.): *Umělecké památky Prahy. Díl 1. Staré Město. Josefov.* Academia, Praha 1996, 639 s., ISBN 80-200-0563-3, s. 537-538.

8 Seznam příloh

Příloha č. 1

Prašná brána na vedutách z roku 1606.

Zdroj: BOSSCHE, Philippus Van den: *Sadelerův prospekt, 1606* [online], in: M. Příkrylová, *Soupis vedut vzniklých do roku 1850. Svazek III/1, Sběrka grafiky Archivu hlavního města Prahy, Praha 2013* [vid. 2015-02-09]. Dostupné z: <<http://amp.bach.cz/pragapublica/permalink;jsessionid=ED4DC80C4675479A128CC71A1E9A009E?xid=16AE9A40F74611E1A4D26C626D41E503>>.

Příloha č. 2

Staré Město v roce 1348.

Zdroj: TOMEK, Václav Vladivoj: *Praha. Mapy staré Prahy k letům 1200, 1348 a 1419*. Praha 1892, list č. 1.²⁷⁰

Příloha č. 3

Plán gotického opevnění kolem Starého Města pražského

Zdroj: KUPKA, Vladimír. *Pražská opevnění*. Libri, Praha 2008, s. 53.

Příloha č. 4

Okolí Králova dvora v roce 1419.

Zdroj: TOMEK, Václav Vladivoj. *Praha; Mapy staré Prahy k letům 1200, 1348 a 1419*. Praha 1892, list č. 5.

²⁷⁰ Tomek vytvořil tyto tři plány na konci 19. století v návaznosti na popis Prahy v *Základech starého místopisu pražského a Dějepis města Prahy*. Plány tedy nejsou původní, nicméně kopírují co nejvěrněji umístění domů. Mapa znázorňující situaci na Starém Městě v roce 1348 již zřetelně vymezuje prostor, na kterém byl o několik desetiletí později postaven Králův dvůr.

Příloha č. 5

Plán bývalé kadetní školy v Praze na místě zaniklého Králova dvora.

Zdroj: HERAIN, Jan: Králův dvůr u Prašné brány v Praze, in: *Zprávy komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek král. hlav. města Prahy*. Sv. 2. Praha 1910, s. 35.

Příloha č. 6

Stav areálu Králova dvora na počátku 20. století s vyznačením zjištěného původního zdíva. (Nákres s popisky Tomáše Durdíka dle podkladů Jana Heraina.)

Zdroj: DURDÍK, Tomáš: Hrady Václava IV. v pražských městech a jejich nejbližším okolí, in: *Documenta pragensia č. 6/1*. Archiv hlavního města Prahy, Praha 1986, s. 40.

Příloha č. 7

Budovy a přístavby Králova dvora – nákres.

Zdroj: Vlastní zpracování. Doplnění do obrazové předlohy Tomáše Durdíka (viz přílohu č. 6) na základě údajů a poznatků ze studie Viléma Lorence (*Nové Město pražské*) a doplňků Tomáše Durdíka (*Hrady Václava IV. v pražských městech a jejich nejbližším okolí*).

Příloha č. 8

Půdorys hradu na Zderaze. (Nákres Tomáše Durdíka s částečným využitím poznatků Viléma Lorence.)

Zdroj: DURDÍK, Tomáš: Hrady Václava IV. v pražských městech a jejich nejbližším okolí, in: *Documenta pragensia č. 6/1*. Archiv hlavního města Prahy, Praha 1986, s. 42.

Příloha č. 9

Národnostní složení držitelů domů na Starém Městě kolem roku 1400.

Zdroj: LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří: *Dějiny českých měst: Praha*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2000, s. 190. (Nákres rozložení obyvatel je podle P. Čorneje a J. Mezníka.)

Příloha č. 10

Králův dvůr za vlády Václava IV.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě popisů Tomka (*Dějepis města Prahy*), Heraina (*Králův dvůr u Prašné brány v Praze*), Lorence (*Nové Město pražské*) a Durdíka (*Hrady Václava IV. v pražských městech a jejich nejbližším okolí*).

Příloha č. 1

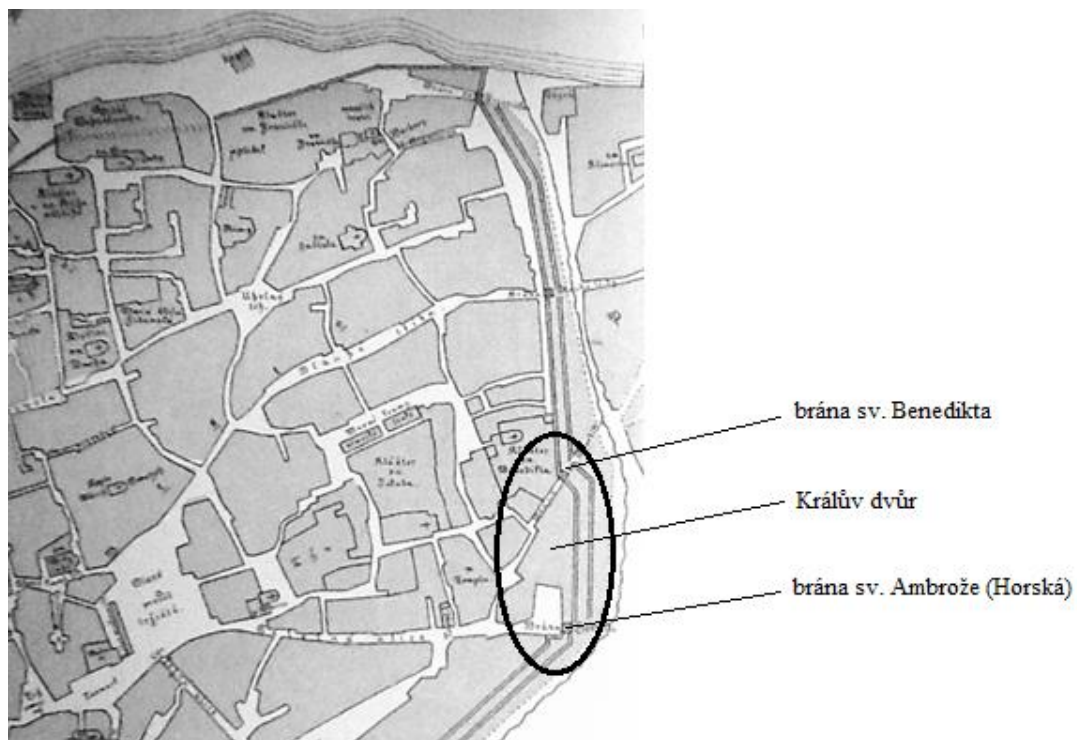
Pohled na Staré Město

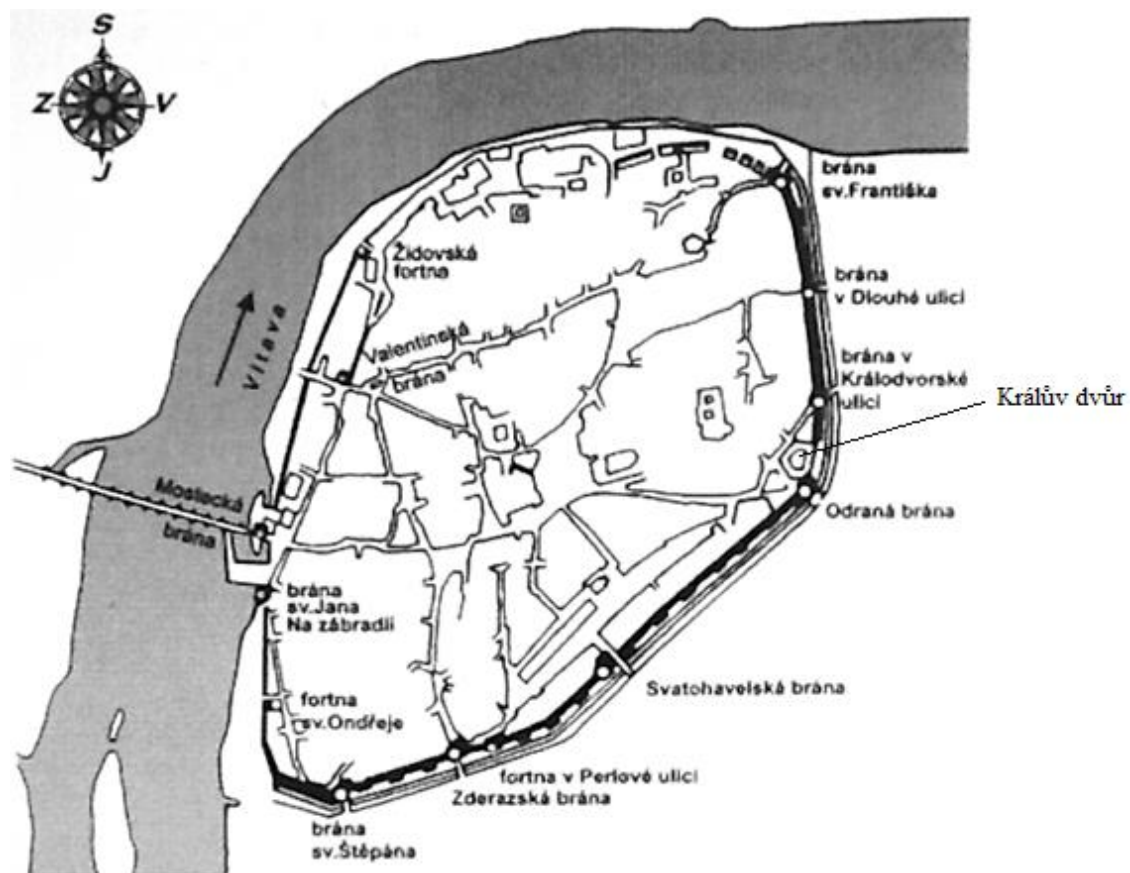
Pohled na Nové Město

Příloha č. 2

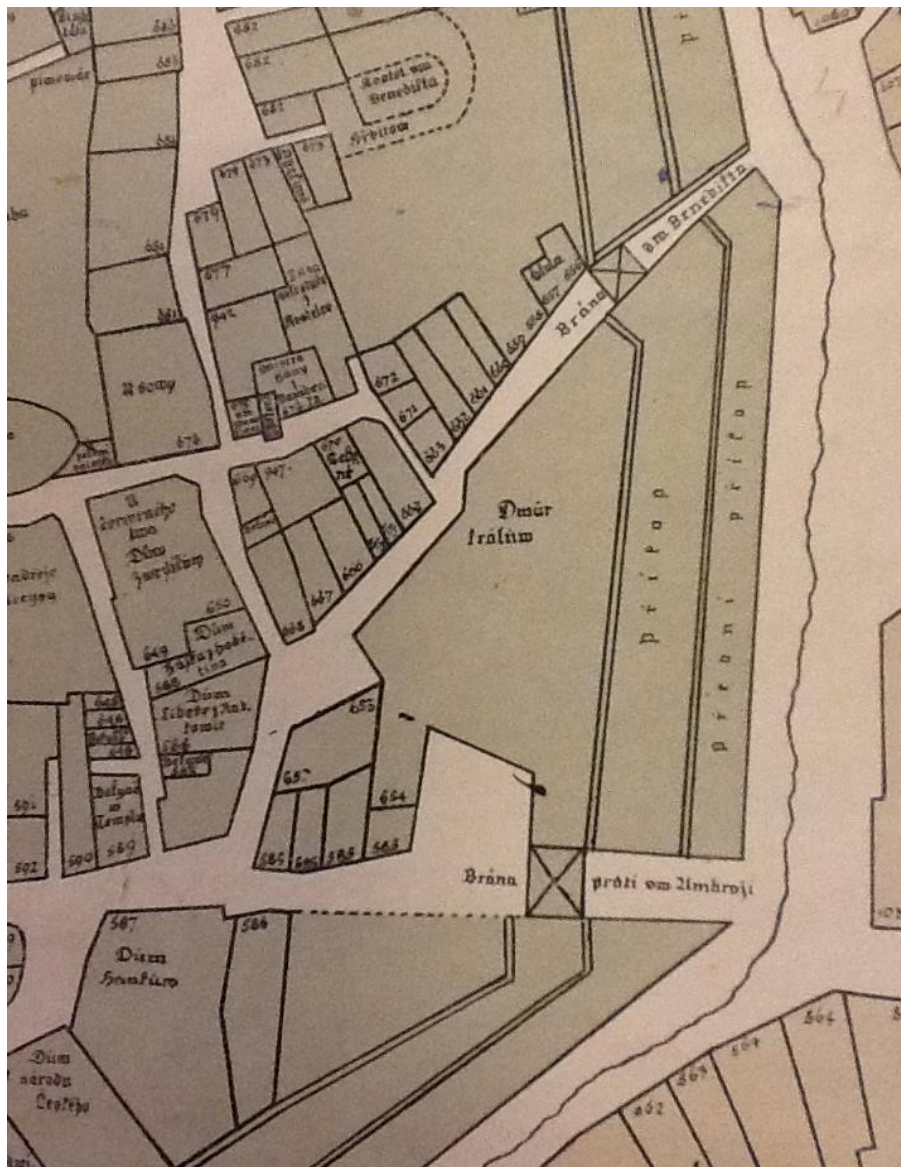

Příloha č. 3

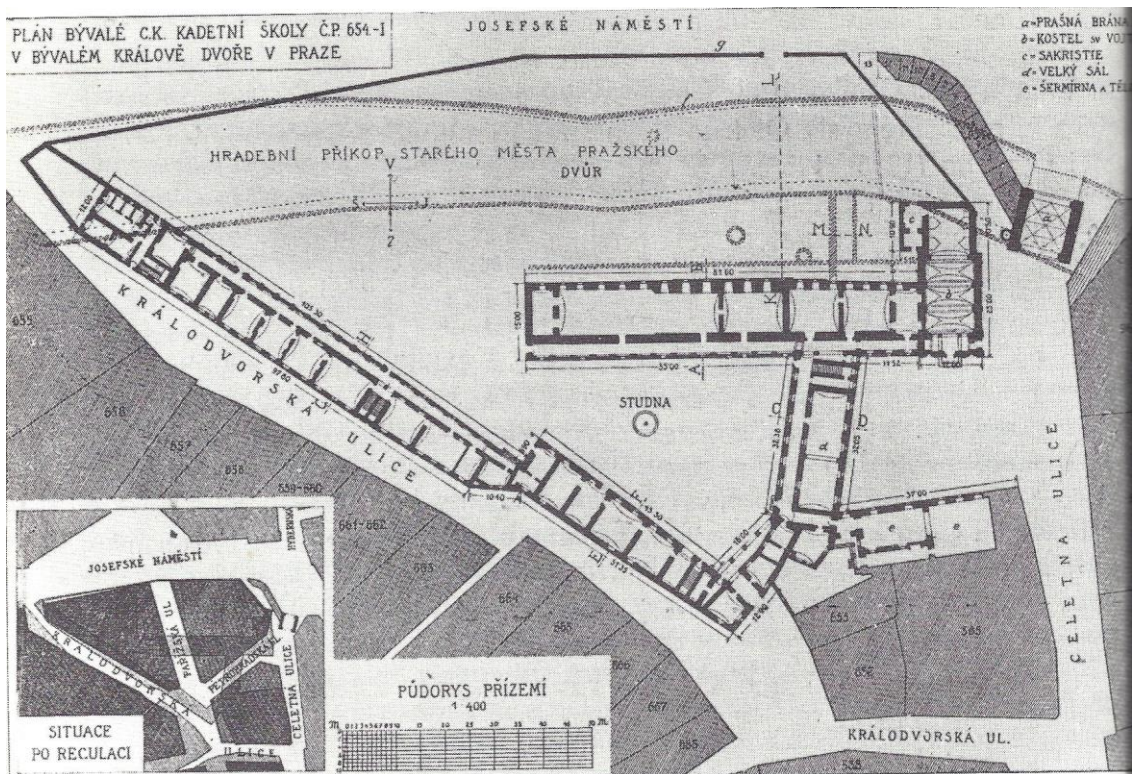

*Plán gotického opevnění kolem Starého Města pražského
s vyznačením vstupních bran a fortén*

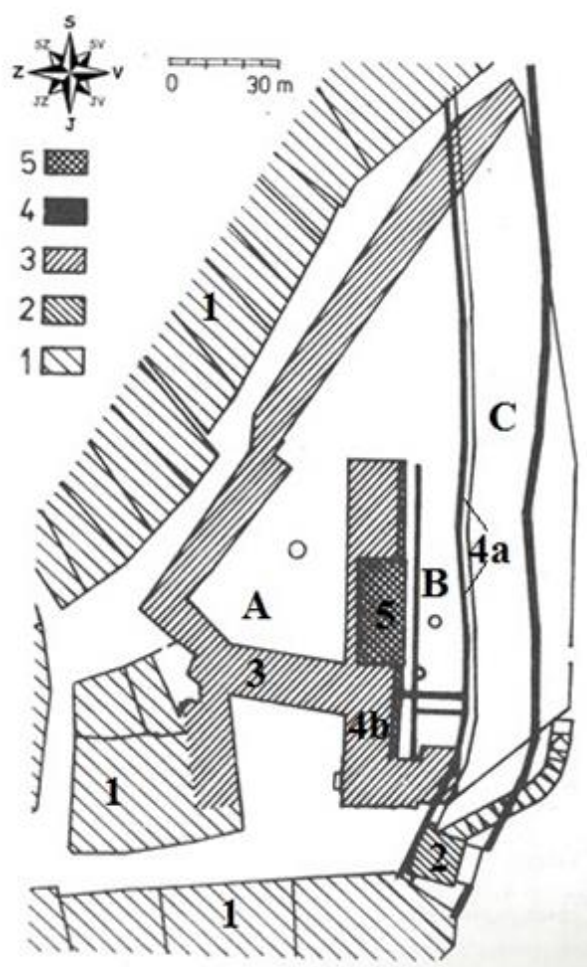
Příloha č. 4

Příloha č. 5

Příloha č. 6

A – větší nádvoří

B – menší nádvoří

C – příkop

1 – zástavba v okolí Králova dvora

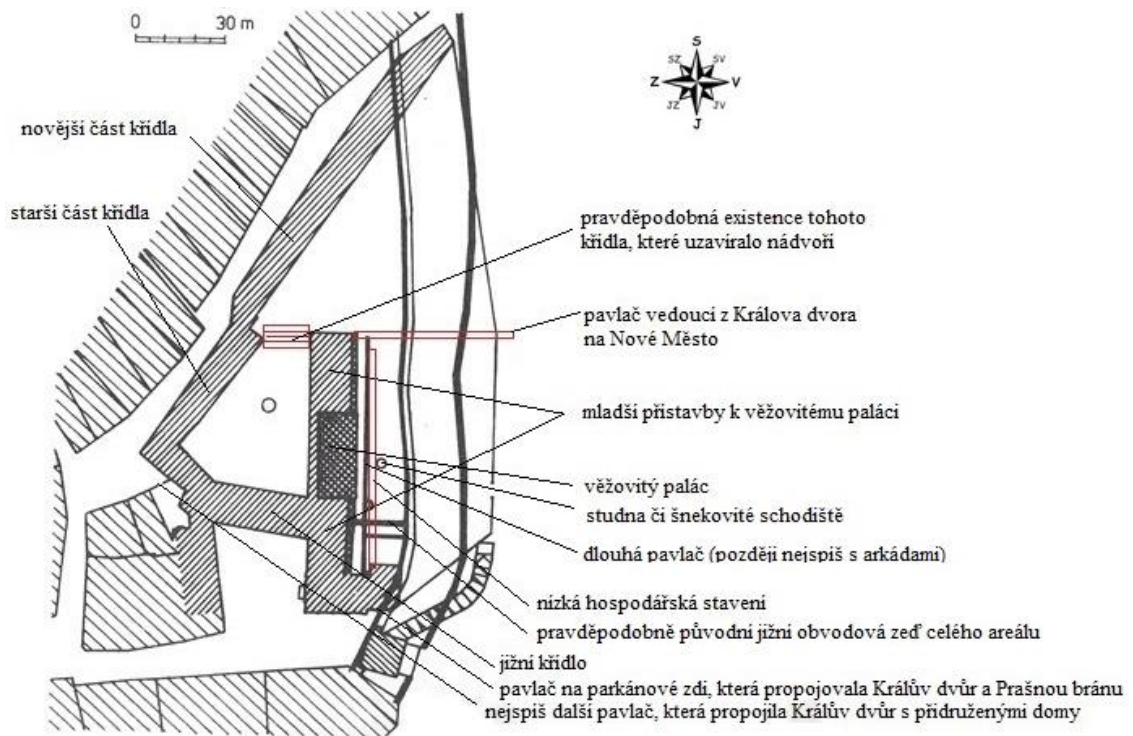
2 – Prašná brána

3 – budovy c. a k. kadetní školy, původně semináře, vzniklého přestavbou Králova dvora

4 – zdiva zjištěná při výkopech v areálu Králova dvora a zaměřená J. Herainem

5 – věžovitý palác a staroměstská hlavní hradba

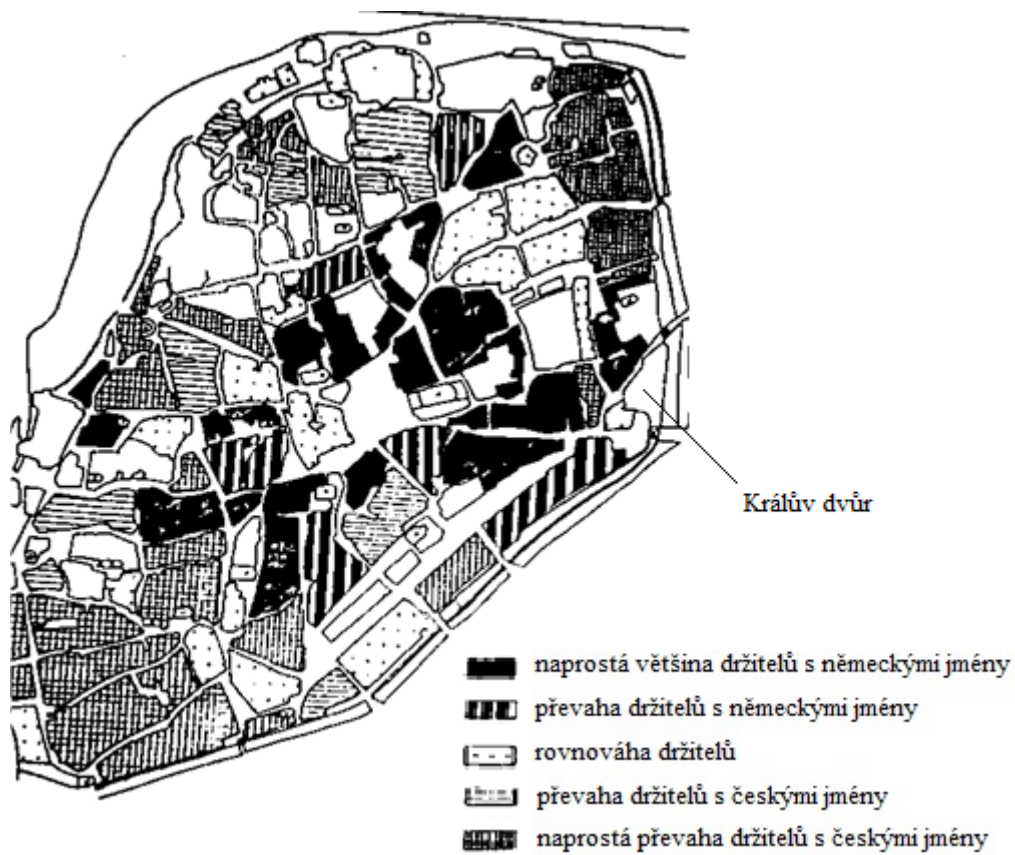
Příloha č. 7

Příloha č. 8

Příloha č. 9

Příloha č. 10

